Z 181
WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Сводка Уредництва „Просв. Гласника"

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

1895.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 13121

Ћ 181

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ГОДИНА XVI.

СВ. 1.—12. ЗА 1895. ГОДИНУ.

ИЗДАЛА
УПРАВА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ.

УРЕДИО
Стеван Предић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
БЕОГРАД

У БЕОГРАДУ
ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1895.

ПРЕГЛЕД

(ПРИРЕДИО И ШТАМПАЊЕ НАДГЛЕДАО **Ј. Д. Ј.**)

I. СЛУЖБЕНИ ДЕО.

а. Укази Његовога Величанства Краља:

1. **Краљевска Влада** (постављења и уважења оставке министара), 261., 373. и 437.

2. **Министарство просвете и црквених послова** (унапређења и постављења), 65.. 205. и 437.

3. **Главни Просветни Савет** (постављ. председника; постављ. и уважавање оставке редовних чланова), 1.

4. **Велика Школа** (унапређење секретара; постављења и пенсионовања професора), 1., 373. и 493.

5. **Стручне школе** (учитељске): Спајање београдске и нишке Учитељске Школе, 205.; — постављења и премештаји наставника, 205., 437. и 493.

6. **Средње школе** (гимназије и реалке): постављења, премештаји и пенсионовања професорâ и директорâ, 1., 205., 206., 261., 313., 373., 437., 493., 553. и 617.

7. **Одликовања**, 65., 205., 313., 493. и 553.

8. **Црквене власти:** Духовни суд епархије београдске (постављење и уважавање оставке), 206. и 313. — Духовни суд епархије нишке (постављење почасних чланова), 617.

б. Претписи министра просвете и црквених послова:

1. **Главни Просветни Савет** (постављења и уважавање оставке ванредних чланова), 617.

2. **Велика Школа** (постављења и разрешења хонорарних наставника и учитељâ), 1. и 617.

3. **Стручне школе** (Учитељске и Више Женске Школе): постављења, премештаји и разрешења наставникâ, 2., 65., 66., 133., 206., 261., 494., 553., 554. и 618.

4. **Средње школе** (гимназије и реалке): постављења, премештаји и разрешења наставникâ, 1., 2., 65. 133., 206., 261., 313., 373., 437., 438., 494., 553., 554., 617. и 618.

5. **Државна Штампарија** (постављења, унапређења, премештаји и разрешења коректорâ), 66. и 373.

6. **Основне школе** (наставници): постављења, 2., 66., 133., 206., 261., 313., 373., 554. и 618.; — премештаји (по молби, потреби и за казну), 5., 69., 134., 206., 261., 313., 374. и 619.; — пенсионовања, 208., 262., 374., 556. и 631.; — разрешења, 136., 207., 262., 314., 374., 556. и 631.

в. Расписи и одлуке министра просвете и црквених послова:

1. **О бележењу вероисповести у сведочанствима** ученицâ, које су свршиле Вишу Женску Школу и положиле учитељски испит, 14.

2. **О наплаћивању обртног пореза** при исплати ливерацијâ и закупâ од лицâ, која примају новац у просветним надлештвима, 15.

3. **О изменама у распореду научног градива** из Физике у VII. и VIII., и из Математике у III. разреду гимназије, 15.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

4. **Правила за метеоролошке станције** II. реда, 77. и 78.

5. **О забрани диктовања и аутографисања оних предмета,** за које нема одобрених уџбеника у средњим школама, 78.

6. **Књиге школама препоручене:** а.) за уџбенике у Великој Школи, 79.; — б.) за уџбенике у средњим школама, 79., 137., 495. и 631.; — в.) за уџбенике у Богословији. 79.; — за уџбенике у основним школама, 441. и 442.; — г.) за књижнице у средњим школама и д.) за књижнице у осн. школама, 79. и 631.

7. **Правила о писању и штампању уџбеника** за средње и основне школе, 208. и 209.

8. **О обраћању веће пажње на лепо писање** и правилно држање тела ученикâ у осн. и сред. школама, 209.

9. **О наплаћивању бланкета за ђачка сведочанства** у средњим школама, 209.

10. **О наплаћивању бланкета за ђачка сведочанства** у основним школама, 209.

11. **Стечаји:** а.) за пет државних питомаца који ће у туђим университетима изучавати *Физику*, 210.; — б.) за једног државног питомца, који ће изучавати *Општу Историју*, 631.; — в.) за професоре, који ће заузети три катедре у Великој Школи, 631.

12. **Изасланици на испитима зрелости и надзорници у средњим школама,** крајем 1894.—95. школске године: а.) Њихово постављење и распоред, 315.; — б.) Упутство за вршење надзора, 315. и 316.

13. **Надзорници у основним школама,** крајем 1894.—95. шк. године: а.) Њихово постављење и распоред, 316. и 317.; — б.) Упутство за вршење надзора, 317. и 318.

14. **Задатци професорским приправницима,** за израду писмених састава код куће, ради полагања професорског испита, 318.—321.

15. **Правила о полагању учитељског испита из музике и певања** за средње школе, 321. и 322.

16. **О употреби уџбеника у основним школама,** 323.

17. **О накнадним испитима у средњим школама,** 374.

18. **О примању женске деце у гимназије и реалке,** 438.

19. **О отклањању школских неуредности у основним школама,** 439.

20. **О располагању буџетским кредитом** у просветним надлештвима, 439. и 440.

21. **О молбама за понављање испита у средњим школама,** 440.

22. **О уџбеницима који ће се употребљавати у основним школама,** 440. и 441.

23. **О набављању Регистара и Деловодних протокола** непосредно од Управе Државних Монопола, 442.

24. **Затварање разреда у средњим школама,** 442.

25. **Отварање нових разреда у средњим школама,** 442.

26. **О претплаћивању на књиге „Српске Књижевне Задруге“,** 494. и 495.

27. **О изменама у наставноме програму из Математике** у гимназијама и реалкама, 557.

28. **Распоред математичког градива** на поједине разреде у гимназијама и реалкама, 558.

29. **О набавци уџбеникâ за ђаке у основним школама,** 558. и 559.

г. Умрли:

1. **Члан Академије Наука** и начелник министарства просвете у пенсији, 79.

2. **Чиновник Духовног Суда,** 559.

3. **Наставници у средњим школама,** 79., 137., 261. и 495.

4. **Управитељка Више Женске Школе,** 323.

5. **Наставници у основним школама,** 79., 137., 210., 262., 374., 559. и 631.

II. РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА.

а. Записници саветских састанака:

1. **Редовних састанака:** 605-ог (30. новембра *1894. год.*), 16.; — 606-ог (7. децембра), 20.; — 607-ог (14. дец.), 21.; — 608-ог (21. дец.), 23.; — 609-ог (28. дец.), 79.; — 610-ог (5. јануара *1895. год.*), 106.; —

WWW.UNILIB.RS

611-ог (11. јан.), 138.; — 612-ог (18. јан.), 143.; — 614-ог (25. јан.), 149.; — 617-ог (8. фебруара), 219.; — 619-ог (15. фебр.), 220.; — 620-ог (20. фебр.), и 621-ог (23. фебр.), 222. — 623-ег и 624-ог (1. и 6. марта), 273.; — 625-ог (8. марта), 275.; — 627-ог (15. марта), 277.; — 630-ог (29. марта), 286.; — 631-ог, 632-ог, 634-ог и 636-ог (12., 17. и 24. априла и 8. маја), 323.; — 633-ег (19. априла), 329.; — 635-ог (3. маја), 330.; — 637-ог (10. маја), 332.; — 638-ог (17. маја), 334.; — 639-ог (20. маја), 339.; — 640-ог (27. маја), 341.; — 644-ог (6. септембра), 495.; — 642-ог (22. септ.), 497.; — 643-ег (27. септ.), 500.; — 644-ог (4. октобра) 559.; — 645-ог (11. окт.), 560.; — 646-ог (25. окт.), 632.

2. **Ванредних састанака:** 613-ог (23. јануара *1895. год.*), 148.; — 615-ог (3. фебруара), 210.; — 616-ог (7. фебр.), 212.; — 618-ог (13. фебр.), 220.; — 622-ог (27. фебр.), 262.; — 626-ог, 628-ог и 629-ог (13., 22. и 27. марта), 284.

б. Одлуке Главнога Просветног Савета:

1. **Квалификовања за наставничку службу** (у средњим школама): Андрије Хрњичка и Паје Т. Тодоровића, 16.; — Стевана Јовичића, 20.; — Владислава Ст. Качанског, 20. и 143.; — Јевте Угричића и Р. Калиновића, 21.; — Јосифа Цеа, Мине Миљковића и Милоша Трифуновића, 24.; — Антонија Фабриша, 80. и 632.; — Антонија Фабриса, 496. и 499.; — Карла Бадера, 106. и 632.; — д-ра Михаила Јовановића, 107. и 138.; — Марије Вукићевићке, 143.; Радоја Домановића. 143. и 144.; — Густава Фејфара, 144.; — Рајка Лешјанина, 144. и 210.; — д-ра Петра Вукићевића, 149.; — Јанче А. Илића, 210. и 221.; — Душана Илића, 219.; — Ђорђа Селића, 220.; — Тодора Филипеска, 341. и 499.; — Павла Вујића, Тодора Коблишке, Прокопија Ј. Гребенаровића, Јована Х. Васиљевића, Лепосаве Пејићеве, Ђорђа С. Паунковића и Милоша Димитријевића, 495.; — д-ра Данила Трбојевића, 495. и 499.; — Николе Марковића и Саве Јакића, 496.; — Милоша Дозеле, Михаила В. Стојковића и Владимира Д. Стојановића, 496. и 499.; — Јосифа Дворниковића и Милутина Б. Марковића, 496. и 506.; — Јована Ћикадића и Бранка М. Таназевића, 499.; — Јована Т. Мусикоса, 501.; — Младена Бошњаковића, 501. и 635.; — Милоша Анђелковића, 561. и 635.; — Јордана Видојковића и Љубомира Вуловића, 632.

2. **Признавања година учитељске службе:** Драги Радовановићевој, 20. и 22.; — Милеви Новичићки, 24. и 91.; — Ђорђу Катанићу и Јовану Ковачевићу, 107.; — Милеви Поповићевој, Димитрију Михаиловићу, Анђелији Спајићевој и Јевти Ђукићу, 138. и 168.; — Софији Лазаревићевој и Катарини Даниловићевој, 138. и 219.; — Душану Клајићу, 138. и 221.; — Јелени Радовићевој, Јелени Шумкарац и Василији Арнаутовићки, 149. и 219.; — Ђорђу Катанићу, 168.; — Персиди Голубовићки, 210. и 219.; — Сави Николићу, 220. и 277.; — Милици Трпковићки, 273. и 276.; — Петку Николићу, 275., 286. и 287.; — Божидару Миљковићу, 276. и 283.; — Албијани Бојићки, 277. и 287.; — Јулијани Ј. Лазаревића, 277., 287., 330., 331. и 334.; — Петру Јовановићу, 286. и 560.; — Виктору, професору Богословије, 287., 288., 323. и 325.; — Стеви Јанковићу, 324. и 325.; — Даринци Вучковићевој, 325. и 334.; — Марији З. Иванића и Катарини Антоновићки, 330. и 333.; — Станији Спасојевићки, 330., 333. и 334.; — Станци Ђ. Глишићевој, 331. и 341.; — Милеви Јанковићки, учитељици у Вишој Женској Школи, 332., 333. и 560.; — Катарини Христодуловићевој, 498.; — Милки Н. Дамњановићки, 500. и 560.; — Милану Малешевићу, 501. и 560.; — Круни Аћимовићки, наставници у Вишој Женској Школи, 502. и 560.; — Лепосави Крстићки, 561.; — Марији Подградсковој и Јовану М. Ковачевићу, 663.

3. **Поново враћање у учитељску службу** (пређ. наставника осн. школа): Јанка Веселиновића, 633.

4. **О списима поднетим Савету на оцену:** «Мијат Хајдук и Асан-ага Куна», спев Николе Мусулина, 15. и 16.; — «Песмарица за сва четири разр. у осн. школама,» од Саватија М. Грбића, 16.; — «Историја Општа за средње школе,» од Д. Иловајског у преводу Димитрија Дукића, 17., 218. и 287.; — «Андрија Качић-Миошић, словински песник», од Дан. А Живаљевића, 18.; — «Српска Граматика за I разр. гимназије», од Љуб. Стојановића, 18. и 507.; — «Обрасци из Математике за средње школе» приредили Вл. Зделар и В. Димић; «Хајдук Вељко и његова браћа» средио Мих. М. Стевановић; «Атомистика», од Руђера Јосифа Бошковића, израдио Коста Т. Стојановић, 19.; — «Стенографија за српски језик» по Фаулманову систему удесио Јулије Хохсингер; «Упутство за предавање писања у основној школи» (ркп.) Јов. М. Поповића, 20.; — «Теорија књижевности за средње школе», од Пере П. Ђорђевића, 20. и 21.; — «Француски Буквар за средње школе», по д-ру Карлу Плецу (ркп.) удесио Јов. В. Несторовић, 21. и 563.; — «Глобус», од пок. Анте Алексића; «Омилитика или уџутство за црквено проповедништво», по Таворову и другима саставио Светолик П. Ранковић, 23.; — «Стара Географија I. део», од Киперта у преводу Коже Кнежевића; «Историја Цивилизације у Енглеској», од Х. Т. Бекла у преводу Боже Кнежевића, 24.; — «Француска Читанка за средње школе», по Плецу (ркп.) од Јов. В. Несторовића, 24. и 276.; — «Ботаничар» (ркп.) од Косте Црногорца, 46.; — «Српска Граматика», од Стојана Новаковића; «Писма из Петрограда» (друго издање), од Рад. Кошутића, 80.; — «Зоологија», од Гастона (ркп.) у преводу Драг. Антића, 81. и 107.; — «Васпитна важност дружења наставника с ученицима», од Петра М. Стојановића и Јов. Максимовића, 84.; — «Хришћанске врлине» превео и попунио Јован Петровић, 86.; — «Пољска Привреда, уџбеник за школу и народ«, од Паје Т. Тодоровића — Ђаковчића, 91.; — «Споменак», дечји лист, од Ив. Мартиновића, 92.; «Познавање природе за III разр. осн. школе,» од Дим. Ј. Путниковића, 93.; — «Минералогија и Геологија за средње школе» (ркп.) Ал. М. Станојевића; Књиге Љуб. П. Ненадовића 1.—20. књига (ново издање) Љуб. Јоксимовића, 106.; — «Методика школске дисциплине», од Јосифа В. Стојановића, 106. и 107.; — «Српске дечје игре», од Александра Јорговића, 107.; — «Сироче», од Оскара Хекера у пре-

WWW.UNILIB.RS

воду Ив. Мартиновића, 139.; — «Црквенске песме» (ркп.) од Живка Бранковића и В. Шистека, 140.; — «Кр за род», мелодрама из народног живота, од Љуб. Петровића—Љубинка; «Маховине у Србији», од Миливоја Симића, 143.; — «Немачка Граматика за средње школе», од Стев. Предића, 144. и 149.; — «Наука о богослужењу», од А. Рудакова у преводу Бож. Н. Јовановића, 146.; — «Зоологија за ниже разр. средњих школа» (ркп.) од Миливоја Симића, 147. и 283.; — «Ласта», дечји лист, од Мил. Марковића, 149.; — «Општа Историја за више разр. средњих школа I књига», од Ст. Ловчевића, 149. и 338.; — «Српска Читанка за средње школе I књига за I и II разр.» саставили Срег. Пашић и Мил. Шевић, 158.; — «Физика за ниже разреде средњих школа», од А. Васмута превео и удесио Вл. Зделар, 158.; — «Француска Граматика и Читанка» (ркп.) од Ал. П. Милојковића, 212.; — «Карта Балканског Полуострва», од П. Манојловића, 223., 273., 276., 277. и 287.; — «Француско-српски речник», од Настаса Петровића (прештампавање), 262., 325. и 339.; — «Милутин», спев Стев. Ј. Јевтића; «Српска Синтакса за IV. разр. гимназија», од Косте Миленовића, 265.; — «Узроци препорођају књижевне критике», од Рад. Кошутића, 267.; — Ђаковање-Царовање», од Дим. Ј. Путниковића; «Флора околине Врања», од Ђ. И. Ничића, 268.; — «Зоологија за више разр. гимназија» саставио Ђ. Козарац, 273.; — «Основи Хемије за ученике средњих школа», од Ранка Петровића, 273. и 506.; — «Осмогласник», од Никоје М. Трифуновића; «Регистар Карте Балканског Полуострва», од П. Манојловића, 276.; — «Руска Читанка за више разр. средњих школа», од Настасије Глушчевићке, 276. и 341.; — «Основи Математичне Географије», од д-ра Мих. Гајстбека у преводу Косте Ф. Ковачевића, 277.; — «Српска Читанка за више разреде средњих школа», од Свет. Н. Вуловића (прештамп. и награда), 277. и 287.; — «Словенска Граматика за средње школе», од Љуб. Стојановића, 277. и 288.; — «Ботаника за више разр. средњих школа», од Ђ. Козарца (прештампавање и награда), 277., 288., и 332.; — «Зоологија за I. разр. средњих школа», од Љуб. Миљковића (прештамп.), 283., 288., 333. и 339.; — «Читанка за I. разр. осн. школе» (прештампавање), 287.; — «Читанка за III. разр. осн. школе», од Мил. Марковића и Бл. Т. Недића (прештамп. и награда), 287. и 332.; — «Државно-правни положај Босне и Херцеговине» у преводу д-ра Мил. Р. Веснића; «Крај обала Охридског Језера», од Бранислава К. Нушића, 288.; — «Српска Читанка за средње школе», од Ст. Новаковића (прештамп. и награда), 323. и 329.; — «Српске народне песме из Босне» (ркп.) од Мил. Обрадовића; «Збирка народних песама у ноте стављене», од Косте Берића; «Земљопис за III. разр. основних школа», од П. М. Никетића; «Српске народне песме из Славоније» (ркп.) од Мил. Обрадовића; «Буквар за осн. школе», од Стевана Чутурила; «Буквар за осн. школе» (ркп.) од Мих. Јовића, 324.; — «Женидба Сењанин-Тадије», српска народна песма, од Мил. Обрадовића (прештамп.), 324. и 333.; — «C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico» за штампу спремио М. Ж. и «Напомене Цесаревим коментарима о галском рату» израдио М. Ж., 324. и 342.; — «Приче о празницима за II. разр. осн. школа», «Земљопис за II. разр. осн. школа» и «Бачка песмарица са декламацијама за осн. школе», од Стев. П. Зарића, 325.; — «Математика за средње школе», од д-ра Франца Мочника (превођење и преводиоци), 329.; — «Mala Vezilja», од Јосипа Видњевића, 332. и 506.; — «Загоркиња», од Јов. Миодраговића; «Писма о књижевности у Словенаца», од Андре Гавриловића; «Учитељски Весник», педагошки лист, од Јов. Максимовића, 333.; — «Сарајево од постанка до данас», од Миге Живковића. 341.; — «Словенска Читанка за осн. школе», од Дим. Јосића, 496., 497. и 500.; — «Граматика за IV разр. осн. школа», од Жив. П. Симића, 497.; — «Прича оца Алексија», од Ив. С. Тургењева у преводу Ивана Шајковића; «Методика певања за учитеље осн. школа» (ркп.) од Душана Јанковића; «Рачуница за ниже разр. средњих школа», од Мих. Мијаиловића; „Синтактички задаци I део наука о временима и начинима у латинском језику" и „Синтактички задаци II део наука о временима и начинима у латинском језику", од д-ра Јов. Туромана; «Српска Граматика за I разр. гимназија и реалака», од Љуб. Стојановића (прештамп. и награда), 498.; — «Српска Читанка за ученике IV. разреда основних школа», од Пере П. Ђорђевића и Уроша Благојевића (прештамп. и одређивање награде), 498. и 501. — «Речник за Корнелија Непота», од д-ра Јов. Туромана, 498. и 560.; — «Црквено обредословље» (ркп.) од архимандрита Фирмилијана, 498. и 562.; — «Земљопис за III. разр осн. школа», од Мил. С. Убавкића; «Земљопис за III. разред осн. школа», од д-ра Ђ. С. Ђорђевића и Павла С. Шарчевића; „Немачка Читанка за III., IV. и V. разр. средњих школа", од Владимира Малине (прештамп.); «Упутство за перспективно цртање слободном руком», по Антону Андели, од Виће Малетића, 501.; — «Народна Библиотека», издање Браће Јовановића; «Гимназија у XX. веку», од Косте Ивковића; «Аритметика I. и II. део за ниже разреде средњих школа», од д-ра Франца Мочника (ркп.) у преводу Милана Вељковића, 502.; — «Збирка народних умотворина», прибрао и уредио Милан Обрадовић, 507.; — «Немачко-српски и Српско-немачки речник», од Владимира Малине (прештамп.); «Пространији катихизис» (прештамп.); «Земљопис Српских Земаља и Балканског Полуострва за IV. разр. осн. школа,» од Владимира Карића (прештамп.), 559.; — «Минералогија за ниже разр. средњих школа», по А. Покорноме, од Јосифа Пецића, 559. и 560.; — „Српски вез I., II. и III део", цртежи Владислава Тетелбаха, 560. и 561.; — «Заповест», од Мил. Ђ. Милићевића; «Општа Историја за више разр. средњих школа II. књига», од Ст. Ловчевића; «Смак света» у преводу Косте Стојановића и Милана Вујановића, 561.; — «Цртанке за осн. школе» (ркп.) од Велимира Павловића и Николе Соколовића, 566.; — «Атлас Српских земаља и других држава на Балканском Полуострву за IV. разр. осн. школа», од Аврама Стаматовића; «Француска Граматик за ниже разр. средњих школа» (ркп.) од Павла Поповића, 632.; — «Карта Европе у размери 1 : 4,000.000» (прештамп.), 632. и 633.

5. **О другим предметима, упућеним Савету:** Читање и примање саветских записника, 16., 20., 21., 23., 79., 106., 138., 143., 149., 210., 212., 219., 222., 262., 273., 275., 286., 329., 330., 332., 339., 341., 497., 500., 559., 560. и 639.; — о уџбеницима у осн. школама, 16. и 221.; — благодејање и благодејанци фонда пок. владике Вићентија, 17., 20., 22., 80., 92., 107., 283. и 561.; — изјава Ж. Поповића, 18.; — о борењу у средњим школама, 21.; — о темама за писмене саставе професорских кандидата, 21., 22., 144., 212. и 334.; — о уџбеницима за средње школе, 22., 108., 148., 211., 219., 220. и 222.; — о изменама у распореду научног градива

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

из Физике у VII. и VIII., и из Математике у III. разр. гимназија, 22.; — председник Савета (нов); редовни чланови Савета (нови), 79.; — о уређењу виших женских школа; — о програму за предавање Геометријског Цртања у средњим школама, 107.; — о пројекту за закон о надзору у основним и средњим школама, 138. и 283.—286.; — о изменама и допунама у наставноме плану за Крагујевачку Вишу Женску Школу, 138.; — о црквеном појању, 143.; — о преуређењу реалака; награда Ст. Предићу за «Немачту Граматику», 144.; — о пројекту за закон о изменама и допунама у закону о уређењу Учитељске Школе, 220. и 221.; — о пројекту за закон о изменамама и Допунама у закону о осн. школама и у закону о учитељским платама, 222.; — о пројекту за закон о уређењу Више Женске Школе, 222. и 273.—275.; — о Правилима за грађење нових школских зграда, 223.; — о награди референтима «Карте Балканског Полуострва", од П. Манојловића, 273.; — о гратификацији цртачима «Карте Балк. Полуострва», од П. Манојловића, 276.; — позивање ванредних чланова у саветске седнице; о награди Мил. Марковићу и Бл. Т. Недићу за прештампавање њихове «Читанке за III разр. осн. школа», 327.; — Пројекат за закон о изменама и допунама у закону о осн. школама, 325.—329.; — кандидати за изасланике о испитима зрелости и о учитељским испитима и за надзорнике о годишњим испитима у средњим школама, 330.; — «Алгебра» и Геометрија за средње школе", од д-ра Франца Мочника (преводиоци и награда им), 331.; — Кандидати за надзорнике у осн. школама, 331. и 332.; — кандидати за надзорнике у Богословији, 334.; — о пројекту за закон о гимназијама, 339. и 341.; — министар просвете (нов); начелник у просв. одељењу министарства просвете (нов), 495.; — помоћ цртачкој и сликарској школи у Београду, 496.; — ублажавање казне Светомиру Поповићу, ђаку, 498. и 499.; — потпредседник Савета (нов), 499.; — о уџбеницима из «Математике" у сред. школама, 500.; — о уџбенику за Геометрију у нижим разредима средњ. школа, 501.; — о Цртанкама за средње школе, 560.; — о изменама у наставноме програму из Математике у гимназијама и реалкама, 567.; — о цртанкама за средње школе, које би, према предлогу Држав. Штампарије, требало монополисати, 635.; — Правила и програм о полагању учитељског испита из црквеног певања за средње школе, 636.

в. Реферати, писма и извештаји о списима и другим предметима, упућеним Савету на оцену:

1. **Министра просвете и црквених послова:** о уџбеницима за основне школе, 16.

2. **Ж. Поповића:** о књизи «Српска Граматика за I разр. гимназије», од *Љуб. Стојановића*, 17.

3. **Д-ра Ђ. С. Ђорђевића:** о истом спису, 17. и 18.

4. **Ж. Поповића:** о књизи «Андрија Качић-Миошић, словински песник», од **Данила А. Живаљевића**, 18.

5. **Д-ра Б. Гавриловића:** о књизи «Обрасци из Математике за ученике у средњим школама», од *Владимира Зделара* и *Васе Димића*, 18. и 19.

6. **Љубомира Јовановића:** о књизи «Хајдук Вељко и његова браћа», од *Мих. М. Стевановића*, 19.

7. **Ђ. М. Станојевића:** о књизи «Атомистика, један део из философије», од *Руђера Јосифа Бошковића*, израдио *Коста Т. Стојановић*, 19.

8. **Јов. Миловановића:** о књизи «Стенографија», по *Фаулманову* систему, удесио за српски језик *Јулије Хоксингер*, 20.

9. **Министра просвете и црквених послова:** о уџбеницима за средње школе, 21. и 22.

10. **Д-ра Јов. Цвијића:** о «Глобусу», од пок. *Анте Алексића*, 22. и 23.

11. **Фирмилијана, архимандрита:** о књизи «Омилитика или упутство за црквено проповедништво», по *Таворову* и другима саставио *Светолик П. Ранковић*, 23.

12. **Ст. Т. Јакшића:** о ркп. „Ботаничар", од *К. Црногорца*, 24.—32.

13. **Жив. Ј. Јуришића:** о истоме спису, 32.—46.

14. **Министра просвете и црквених послова:** о уређењу виших женских школа, 79. и 80.

15. **Јов. Миодраговића:** о књизи: «Васпитна важност дружења наставника с ученицима», савремена педагошка расправа *Петра М. Стојановића и Јов. Максимовића*, 81.—84.

16. **Петра С. Протића:** о књизи «Хришћанске врлине, намењено православној српској младежи и сваком хришћанину» превео и попунио *Јован Петровић*, 84.—86.

17. **Свет. Љ. Гавриловића:** о књизи: «Пољска Привреда, уџбеник за школу и народ", од *Паје Т. Тодоровића-Ђаковчића*, 86.—90.

18. **Анте Голубовића:** о истом спису, 90. и 91.

19. **Јевр. А. Илића:** о благодејању Милутина Марковића, питомца фонда пок. владике Виђентија, 91. и 92.

20. **Стевана Чутурила:** о дечјем листу «Споменак», од *Ив. Мартиновића*, 92.

21. **Јов. Миодраговића:** о књизи «Познавање природе за ученике у III. разр. осн. школа», од *Дим. Ј. Путниковића*, 92. и 93.

WWW.UNILIB.RS

22. **Саве Урошевића и д-ра Свет. А. Радовановића:** о ркп. „Минералогија и Геологија за средње школе", од *Алексе М. Станојевића*, 93.—106.

23. **Јевр. А. Илића:** о благодејању Димитрија Којића, питомца фонда пок. владике Вићентија. 107.

24. **Дим. Јосића:** о књизи «Сироче», од *Оскара Кекера* у преводу *Ив. Мартиновића*, 138. и 139.

25. **Николе М. Трифуновића, Атанасија М. Поповића, Јосифа Маринковића и Ст. Мокрањца:** о ркп. «Црквенске песме», од *Живка Бранковића и Војћеха Шистека*, 139. и 140.

26. **Андре Гавриловића:** о књизи „Крв за род", мелодрама из народног живота, од *Љубинка—Љуб. Петровића*, 140. и 141.

27. **Милутина К. Драгутиновића:** о истоме спису, 142. и 143.

28. **Драг. П. Поповића:** о књизи «Наука о богослужењу», од *А. Рудакова* у преводу *Бож. Н. Јовановића*, 144.—146.

29. **Бор. Б. Тодоровића:** о ркп. „Зоологија за средње школе", од *Мил. Симића*, 146. и 147.

30. **Живојна Јанићијевића:** о истоме спису, 147.

31. **П. П. Ђорђевића:** о књизи „Српска Читанка за средње школе: I. књига за I и II разред", саставили *Срет. Пашић и Мил. Шевић*, 149.—154.

32. **Момчила Ивановића:** о истоме спису, 154.—158.

33. **Светозара Атанацковића:** о књизи «Физика за ниже разреде средњих школа», од *А. Васмута*, превео и удесио *Владимир Зделар*, 158.—168.

34. **Д-ра Б. Гавриловића:** о Геометријском Цртању у гимназијама и реалкама, 211.

35. **Мих. Шљивића:** о ркп. «Француска Граматика и Читанка», *А. П. Милојковића*, 211. и 212.

36. **Д-ра Михаила Р. Поповића:** о књизи «Историја Општа за средње школе», од *Д. Иловајског*, у преводу *Дим. Дукића*, 212.—218.

37. **Ст. Давидовића и Ст. М. Трифуновића:** о квалификацијама Јанче А. Илића 220. и 221.

38. **Министра просвете и црквених послова:** о пројекту за закон о изменама у закону о основним школама и у закону о учитељским платама, 222.

39. **Д-ра Јов. Цвијића и Љуб. Јовановића:** о „Карти Балканског Полуострва", од *Пере Манојловића*, 223.

40. **Дим. Јосића:** о уџбеницима за основне школе, 223.—225.

41. **Милутина К. Драгутиновића:** о књизи „Милутин", спев *Стевана Ј. Јевтића*, 262.—264.

42. **Андре Гавриловића:** о истом спису, 264. и 265.

43. **П. П. Ђорђевића:** о књизи „Српска Синтакса за IV. разр. гимназије", од *Косте Миленовића*, 265.

44. **Богдана Поповића:** о књ. «Узроци препорођају књижевне критике», од *Р. Кошутића*, 266. и 267.

45. **Јов. Миодраговића:** о књизи «Ђаковање-Цароваље», од *Дим. Ј. Путниковића*, 268.

46. **Стев. Т. Јакшића:** о књизи „Флора околине Врања», од *Ђ. И. Ничића*, 268.

47. **Истога референта:** о књизи «Зоологија за више разр. гимназије", од *Ђ. Козарца*, 268.—274.

48. **Бор. Б. Тодоровића:** о ркп. „Зоологија за ниже разр. средњих школа», од *Мил. Симића;* и о књизи «Зологија за I разр. средњих школа», од *Љуб. Миљковића*, 278.

49. **Живојина Јанићијевића:** о истим списима, 278. и 279.

50. **Ст. Т. Јакшића:** о истим списима, 279.—283.

51. **Дим. Јосића:** о прештампавању «Читанке за I разр. осн. школа»; и «Читанке за III разр. основ. школа», од *Мил. Марковића и Бл. Т. Недића*, 287.

52. **Љуб. Миљковића:** о својој књизи «Зоологија за I разр. гимназије», 288.

53. **Ђуре Козарца:** о својој књизи «Ботаника за више разр. средњих школа», 288.

54. **Дим. Јосића:** о књигама «Приче о празнацима за II. разр. осн. школа», «Земљопис за исти разр. осн. школе» и «Ђачка песмарица са декламатором за ученике осн. школа», од *Стев. П. Зарића*, 325.

55. **Јосифа Свободе и Ст. Т. Мокрањца:** о плану за програм и правила о полагању учитељског испита из музике и певања у средњим школама, 333.

56. **Дим. С. Јовановића:** о књизи «Општа Историја за више разр. средњих школа I књига», од *Стевана Ловчевића*, 334.—338.

WWW.UNILIB.RS

57. **Љубомира Стојановића:** о књизи «Руска Читанка за више разр. средњ. школа» *Настасије Глушчевићке*, 339.

58. **Радована Кошутића:** о истоме спису, 340. и 341.

59. **Д-ра Јов. Туромана:** о књигама C. Julii Cassaris Commentarii de bello Gallico» и «Напомене Цезаровим коментарима о галском рату» израдио *М. Ж.*, 342.

60. **Јов. Миодраговића:** о књизи «Граматика са IV. разр. осн. школе», од *Жив. П. Симића*, 497.

61. **Дим. Јосића:** о истоме спису, 497.

62. **Анке М. Цветковића и Евгеније Војиновићеве:** о књизи «Кројење и израда белога рубља», од *Каролине Шитове*, 499. и 500.

63. **Марка Т. Лека и Јов. Ђ. Докића:** о књизи «Основи Хемије за ученике средњих школа», од *Ранка Петровића*, 502.—506.

64. **Евгеније Војиновићеве:** о књизи «Mala Vezilja», од *Јосипа Видњевића*, 506.

65. **Владислава Вуличевића:** о ркп. «Француски Буквар за средње школе», по *д-ру Карлу Плецу* од *Јов. В. Несторовића*. 562. и 563.

66. **Стевана Трифуновића:** о ркп. «Цртанке за осн. школе» израдили *Велимир Павловић* и *Никола Соколовић*, 563. и 565.

67. *Мих. Јовића:* о истим цртанкама, 565. и 566.

68. **Д-ра Б. Гавриловића и Стевана Давидовића:** о предавању Геомегрије у средњим школама и о изменама у наставноме програму из Математике у гимназијама и реалкама, 567.

69. **Стевана М. Трифуновића:** о цртанкама за средње школе, које би се, према предлогу Управе Државне Штампарије, монополисале, 633.—635.

70. **Јевр. А. Илића, Дим. Јосића, Светозара Цветковића, и Ст. Мокрањца:** о програму за полагање учитељског испита из црквеног певања у средњим школама, 635. и 636.

III. ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС.

а. Велика Школа: избор ректора за 1895.—96. шк. год., 507.

б. Средње и стручне школе (Богословија, Учитељска Школа, Више Женске Школе, гимназије и реалке):

1. **Богословија:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надзору крајем 1893.—94. школске године, 47. и 48.

2. **Београдска Учитељска Школа:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надзору, крајем 1893.—94. шк. год., 48. и 49.

3. **Прва Београдска Гимназија:** а.) Извештај изасланикâ и надзорникâ о испиту зрелости, годишњим испитима и о надзору: крајем 1893.—94. шк. г., 49. и 50.; — крајем 1894.—95. шк. год., 375. и 376.; — б.) Извештај директора о испиту зрелости, крајем 1893.—94. шк. год., 232.

4. **Друга Београдска Гимназија:** а.) Извештај изасланикâ и надзорникâ о испиту зрелости, о годишњим испитима и о надзору: крајем 1893.—94. шк. г., 50.—52.; — крајем 1894.—95. шк. год., 242.—248. — б.) Извештај директора о испиту зрелости за 1893.—94. шк. г., 232.

5. **Зајечарска Гимназија:** а.) Извештаји изасланикâ и надзорникâ о испиту зрелости, о годишњим испитима и о надзору: крајем 1893.—94. шк. г., 108.—110.; — крајем 1894.—95. шк. г., 637.—645. — б.) Извештај директора о испиту зрелости за 1893.—94. шк. г., 232.

6. **Неготинска Гимназија:** Изгештаји надзорникâ о годишњим испитима и о надзору: крајем 1893.—94. шк. г., 109.; — крајем 1894.—95. шк. г., 515.

7. **Крагујевачка Гимназија:** а.) Извештај изасланикова и надзорникова о испиту зрелости, о год. испитима и о надзору, крајем 1893.—94. шк. г., 110.—114. — б.) Извештај директора о испиту зрелости за 1893.—94. школску годину, 232. и 233.

8. **Крушевачка Гимназија:** а.) Извештаји изасланикâ и надзорникâ о испиту зрелости, о год. испитима и о надзору: крајем 1893.—94. шк. г., 168.—172.; — крајем 1894.—95. шк. г., 508.—512. — б.) Извештај директора о испиту зрелости за 1893.—94. шк. г., 233.

9. **Алексиначка Нижа Гимназија:** Извештаји надзорника о годишњим испитима и о надзору, крајем 1893.—94. шк. г., 168.—172.; — крајем 1894.—95. шк. г., 448.—452.

10. **Пиротска Гимназија:** а.) Извештаји изасланика и надзорника о испиту зрелости, о год. испитима и о надзору: крајем 1893.—94. шк. г., 172.—176.; — крајем 1894.—95. шк. г., 448.—451.

11. **Књажевачка Нижа Гимназија:** Извештаји надзорника о годишњим испитима и о надзору: крајем 1893.—94. шк. г., 172.—176.; — крајем 1894.—95. шк. год., 448.—452.

WWW.UNILIB.RS

12. **Шабачка Гимназија:** а.) Извештај изасланикâ и надзорникâ о испиту зрелости и год. испитима, и о надзору: крајем 1893.—94. шк. г., 225.—228.; — крајем 1894.—95. шк. г., 507. и 508. — б.) Извештај директора о испиту зрелости за 1893.—94. шк. г., 233.

13. **Лозничка Нижа Гимназија:** Извештаји надзорника о год. испитима и о надзору: крајем 1893.—94. шк. г., 228. и 229.; — крајем 1894.—95. шк. г., 508.

14. **Београдска Виша Женска Школа:** Извештаји изасланикâ и надзорникâ о учитељском испиту, о годишњим испитима и о надзору: крајем 1893.—94, шк. год., 229. и 230.; — крајем 1894.—95. шк. г., 376. и 377.—380. и 515.—517.

15. **Крагујевачка Виша Женска Школа:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надзору, крајем 1893.—94. шк. г., 230.—232.

16. **Нишка Гимназија:** а.) Извештај директора о испиту зрелости за 1893.—94. шк. год., 233. — б.) Извештај о стању „Добротворног фонда“ за 1894. г., 235. и 236.

17. **Пожаревачка Гимназија:** а.) Извештај директора о испиту зрелости за 1893.—94. шк. г., 233. — б.) Извештај изасланикова и надзорникова о испиту зрелости, о год. испитима и о надзору, крајем 1894.—95. школске године, 514.

18. **Београдска Реалка:** а.) Извештај директора о испиту зрелости за 1893.—94. шк. г., 233. — б.) Извештај изасланикова и надзорникова о испиту зрелости, о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95. школске године, 456.—458.

19. **Ужичка Реалка:** а.) Извештај директора о испиту зрелости за 1893.—94. шк. г., 234. — б.) Извештај изасланикова и надзорникова о испиту зрелости, о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95. школске године, 452.—454.

20. **Лесковачка Нижа Гимназија:** Извештај о стању фонда сиромашних ученика за 1894. г., 234. и 235.

21. **Свилајначка Нижа Гимназија:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95. школске године. 442.—448.

22. **Смедеревска Нижа Гимназија:** Извештај исасланикова о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95. школске године, 442—448.

23. **Пиротска Виша Женска Школа:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95. шк. године, 448.—451.

24. **Чачанска Гимназија:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95. школске године, 454.—456.

25. **Горњо-Милановачка Нижа Гимназија:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95. школске године.

26. **Ваљевска Гимназија:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95. школске године, 458. и 459.

27. **Шабачка Виша Женска Школа:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о стању школе, крајем 1894.—95. школске године, 508.

28. **Параћинска Нижа Гимназија:** Извештај надзорников о годишњим испитима и надзору, крајем 1894.—95. школске године, 512.—514.

29. **Пожаревачка Виша Женска Школа:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95. школске године, 514. и 515.

30. **Велико-Градиштанска Нижа Гимназија:** Извештај надзорников о годишњим испитима и о надсору, крајем 1894.—95. школске године, 515.

31. **Трећа Београдска Гимназија:** Извештај изасланикова и надзорникова о испиту зрелости, о годишњим испитима и о надзору, крајем 1894.—95, школске године, 645.—649.

32. **Полагање професорског испита** у 1894. г., 176.—178.

33. **Бројни преглед ученикâ,** који су у 1894.—95. шк. год. полагали испит зрелости, 380.

34. **Преглед о бројном стању ученикâ и ученицâ** средњих школа у почетку и на крају 1894.—95. школске године, 381.

в. Основне школе:

1. **Извештај о стању фонда сиромашних ђака осн. школа у Шапцу** за 1894. год., 234.

2. **Извештај о стању фонда сиромашних ђака осн. школа у Ужицу** за 1894. год., 235.

WWW.UNILIB.RS

IV. НАУКА И НАСТАВА.

(НАУЧНЕ И ПЕДАГОШКЕ РАСПРАВЕ И ЧЛАНЦИ)

1. **Кратки преглед модерног стања електротехнике,** приступно предавање у Великој Школи *д-ра Стевана Марковића*, 114.—129.

2. **О књижевном раду Светога Саве,** о свето-савској прослави у Великој Школи говорио *Светислав Н. Вуловић*, 179.—193.

3. **Квадратура круга:** културно историјска студија *д-ра Хермана Шуберта*, превео *Коста Ивковић*, 194.—198. и 242.—248.

4. **Улога прашине у природи,** од *д-ра П. Ленарда*, превео *Пав. В. Вујић*, 236.—239.

5. **Микробе и стерилизација,** од *д-ра Х. Борегарда*, превео *Пет. М. Илић*, 239.—242.

6. **Прилог историји развијања српских јуначких песама,** написао *д-р Асмус Серензен*, превео *Јован Радоњић*, 249.—252.; 302.—307.; 391.—399.; 479.—484.; 528.—532. и 591.—594.

7. **Наставни метод васпитних школа,** критични преглед с гледишта научне Педагогије, од *Љуб. М. Протића*, 289.—295. и 349.—355.

8. **О регистрима,** написао *Д. Јанковић*, 295.—299.

9. **Непробојна одећа,** хигијенска скица, превео *Пав. В. Вујић*, 299.—301.

10. **Психологија народâ и Антропологија,** с француског превео *Ж. Ж.*, 342.—349. и 382.—390.

11. **О променама климе у историјском времену,** написа *Schiller-Tiets*, превео *Ст. П.*, 355.—358.

12. **Откриће ваздуха,** културно-историјска скица од *Т. Хундхаузена*, с немачког превео *Ст. П.*, 399.—404.

13. **„Збирка српских народних загонетака из Босне“,** сакупио и уредио *Милан Обрадовић*, 1.—21. у прилогу после 436. стране.

14. **Српске земље у главним плановима за деобу Турске Царевине,** од *Михаила Ј. Ђорђевића*, 459.—466. и 521.—528.

15. **Мадагаскар,** с немачког превео *Пав. В. Вујић*, 466.—469.

16. **Дечја саморадња у настави,** из Акерманових „Педагошких Питања“, превео *Алекс. Марић*, 469.—678.

17. **Предлог за поправку српске и хрватске стенографије,** од *С. Д.*, 478. и 479.

18. **Статистички податци за Велику Школу,** од *Влад. Т. Спасојевића:* у 1889.—90. шк. год. *у прилогу* (после 492. стране), 1.—16.; — у 1890.—91. шк. год. (после 552. стр.) 1.—16.; — у 1891.—92. шк. г. (после 616. стр.), 1.—16.; — у 1892.—93. шк. г. (после 686. стр.). 1.—16.

19. **Основна настава у Енглеској,** од *Александра Винтера*, с немачког превео *Жив. М. Протић*, 517. до 521.; 577.—582. и 668.—672.

20. **Доба Људевита Штура,** цртице из словачке књижевности, од *Андре Гавриловића*, 568.—576. и 660.—668.

21. **Чулни типови и сродне појаве,** од *Хр. Уфера*, с немачког превео *Добривоје В. Бакић*, 582.—591.

22. **О земљотресима,** од *Карла Фукса*, превео *М. Шеварлић*, 595.—602. и 673.—682.

V. КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЈА.

а). **Књижевне обзнане:**

1. „Преглед геогр. литературе о Балк. Полуострву за 1894. г.“. уредио *д-р Ј. Цвијић*, уприлогу (после 132. стране), 1.—16.; (после 204. стр.), 17.—32.; (после 260. стр.) 33.—56.; (после 312. стр.), 57.—79. и I.—IV.

2. Српска Краљевска Академија. Споменик XXIII. Рашид-беја: „Историја чудноватих догађаја у Београду и у Србији I. књига“ с турског превео Д. С. Чохаџић. 1894. г. у Београду; реферат *М. В.*, 307.—310.

3. Нови уџбеници за Општу Историју: а.) „Историја средњег века“, од Виктора Дири-а с француског превео П. 1894. г. у Београду; и б.) „Стара Историја, историја средњих векова и нова и најновија историја“, од Д. Иловајског у преводу Дим. Дукића. 1894. г. у Крагујевцу; реферат *Мил. Вукићевића*, 404.—418.

4. „Лепа књижевност у „Делу“ за 1894. год.“; реферат *Милоша Пејиновића*, 418.—425.

5. Нови уџбеници за Општу Историју: в.) „Општа Историја за више разр. средњих школа I. књига“, од Ст. Ловчевића. 1894. у Београду“; реферат *Миленка Вукићевића*, 484.—491.

6. Нови уџбеници за Општу Историју: г.) „Историја Општа за више разр. ср. школа II. књига“, од Ст. Ловчевића. 1895. у Београду“; реферат *Миленка Вукићевића*, 532.—538.

7. „Цар Симеон-Синиша Немањић (Палеолог), историјска расправа, од Радослава Агатоновића. Издање општине београдске. 1893. г. у Београду“; реферат *Грг. М. Јакшића*, 538.—543. и 603.—606.

WWW.UNILIB.RS

8. «Ueber die Aufgaben und Pflichten des Schul arztes von Dr. med. Alexander von Wirenius Zeitschrift für Schulgesundheits pflege. 1894.—г. № 11.: реферат *д-ра А. В. Поповића*, 606.—608.

б. Нове књиге и листови:

1. «Нада», илустрован лист. Год. I. (1895.). Сарајево, 129. и 130.

2. «Цариградски Гласник.» Год. I. (1895.). Цариград; «Календар Српске Манастирске Штампарије.» 1895. у Нов. Саду, 130.

3. «Балканска Вила.» Год. I. (1895.) у Београду, 252.

в.) Библиографски списак

Уредништву послатих књига и листова, 130., 131. 252.—254. и 543.

VI. ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ.

а. Крупније ствари:

1. Писма из Петрограда (изворни дописи «Просв. Гласнику»), од *Радована Кошутића:* XVIII. писмо, 53.—64.; — XIX. писмо, 359.—367.; — XX. писмо 425.—436.

2. Сибирска железница (с кратким напоменама о сибирским градовима и областима, којих се дотиче ова железница, и с једном картицом), од *F. Fhiess*-а, с немачког превео *Ст. П.*, 199.—202.

3. Ческа етнографска изложба у Прагу, *Д. Ј. П.*, 544.—546.

б. Гласови о школама:

1. Преуређење наших виших женских школа, 64.
2. Број ђака на универзитетима у свету 1894. г. («Bev Int. de l' Ens.» *С. П.*, 254.
3. Нова Школска зграда у Палилули у Београду, *Ј. Д. Ј.*, 254. и 255.
4. Из америкапске осн. школе, *Д. Ј. П.*, 546.—550.
5. Образовање у Швајцарској, *Г. Ј.*, 608.—612. и 682.—685.

в. Разни записи:

1. Матица Хрватска у 1893. години, 64.

2. Приход Народног Позоришта у 1894. г.; — Збирка пуњених животиња за зоолошки кабинет у Вел. Школи; — Ниагарини водопади као извор силе и светлости («N. Fr. Pr.»), *С. П.*, 131.

3. Човек-мајмун («Neue Fr. Pr.»), *С. П.*, 131.—132.

4. Највећи телескоп (дурбин) на свету („N. Fr. Pr.»), *С. П.*; — Број универзитета према броју становника у Европи («N. Fr. Pr.»), *С. П.*, 132.

5. Плућни отров («Rev. d. Rev.»), *С. П.*, 202.—204.

6. Метарска система («Prom.») *С. П.*; — Лечење крвним серумом (Prom.»), *С. П.*, 255.

7. Извршивање смртне казне електрицитетом («Rev. scient.»), *С. П.*, 255. и 256.

8. Највећа кошница на свету («Rev. scient.»), *С. П.*; — Човек и ниска температура («Prom.»), *С. П.*, 256.

9. Народна свеучилишта у Енглеској и Скотској, од *G. Compayréa*, превео *Пет. М. Илић*, 256.—258.

10. Зимње спавање животиња као самонаркоза («Prom.»), *С. П.*, 310.

11. Канал између Северног и Источног Мора, *Пав. В. Вујић*, 367.—370.

12. Чудновата особина дивизме («Prom.»), *С. П.*; — Структура чистога злата («Prom.»), *С. П.*; — Јачина светлости кула светиља («N. Fr. Pr.»), *С. П.*; — Смрзнути алкохол («N. Fr. Pr.»), *С. П.*, 370.

13. Најнасељенији градови на свету («N. Fr. Pr.»), *С. П.*, 370.—371.

14. Топлота крви у кљунара («Prom.») *С. П.*; — Доб земљине коре («Prom.») *С. П.*; — Производња злата у Русији («Prom.»), *С. П.*; — Тачка кључања и критична тачка у водоника (хидрогена) [Prom.»], *С. П.*; — Постанак новог језера («Prom.»), *С. П.*, 371.

15. Трпљење жеђи у животиња («Prom.»), *С. П.*, 436.

16. Језеро с тројаком водом и двојаком фауном («Prom.»), *С. П.*; — «Хитин (рожина) у биљном царству («Prom.»), *С. П.*; — Мошус и пастрмка («Fr. Bl.»), *С. П.*, 491.

17. Ново копно на јужном стожеру («Prom.»), *С. П.*, 550. и 551.

18. Водени путови у Русији («Prom.») *С. П.*; — Алуминијум у литографији («Prom.») *С. П.*; — Температура усијаних жица у електричним лампама (сијалицама) («Prom.»), *С. П.*; — Америчко Мртво Море («Prom.»), *С. П.*, 551.

19. Вискоса („Prom."), *С. П.*, 551. и 552.
20. Јупитер и његови месеци („Prom."), *С. П.*; — Узроци тетовирања („Prom."), *С. П.*, 552.
21. Српска Књижевна Задруга (друга редовна скупштина), *Ј. Д. Ј.*, 612.—616.
22. Подела воде и копна на земљиној површини („Prom."), *С. П.*, 616.
23. Нов извор за гутаперчу („Prom."), *С. П.*, 685.
24. Железнице на нашој земљи („Prom."), *С. П.*, 685. и 686.
25. Највећи црни дијаманат („Prom."), *С. П.*, 686.

г. **Просветни добротвори:**

1. † д-р Љубомир Радивојевић, *Ј. Д. Ј.*, 258.
2. Имена школских и других просветних добротвора, 258.—260., 311., 312., 372., 491. и 492.

д. **Од уредништва:**

1. Исправци штампарских погрешака, 132., 204., 260., 372. и 436.
2. Напомена о *Прегледу „Просв. Гласника" I.—XV. године*, и о свесци за јануар — фебруар 1896. године, 686.
3. *Преглед „Просв. Гласника" за XVI.* (1895.) год., од Ј. Д. Ј., I.—XV. после 686. стр (у прилогу).

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 1. XVI.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

Указом Њег. Вел. Краља постављени су: за редовног члана и председника Главног Просвет. Савета, на две године, *Светислав Вуловић*, ректор Вел. Школе, на место *Андре Ђорђевића*, проф. В. Школе, којем је уважена оставка на то звање у Глав. Просв. Савету — 24. дец. 1894. год.; — за редовног члана *Дим. С. Јовановић*, директор беогр гимн., на место *Јована Жујовића*, проф. В. Школе, којем је уважена оставка на чланство у Савету — 3. дец. пр. год.

ВЕЛИКА ШКОЛА

Указом Њег. Велич. Краља, од 1. јан. о. год., постављени су: за професора механ. технологије *Тоша Селесковић*, инжењер општ. београдске; — за секретара Вел. Школе, с годишњом платом од 2273 дин., *Владимир Спасојевић*, секретар Вел. Школе с год. платом од 2000 дин.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Указом Њег. Велич. Краља, од 17. децембра пр. год., постављени су:

у шабачкој гимназији: за директора и професора *Алекса Новаковић*, проф. I. беогр. гимназ.' по потреби службе; — за професора *Стеван Фотић*, директор и проф. у истој школи, по молби;

у I. београдској гимназији: за професора *Ђорђе Рокнић*, професор крушевачке гимназије, по молби;

у ниш. гимназији: за професора *Јован Марјански*, контракт. професор у истој школи.

Указом Њег. Велич. Краља, од 1. јан. о. год., постављени су:

у првој београдској гимназији: за професора д-р *Мита Лукић*, пређ. професор гимн.;

у другој беогр. гимназији: за професора *Љубомир Јовановић*, професор пожаревачке гимназије, по молби;

у трећој београдској гимназији: за професора *Андра Гавриловић*, пређ. професор гимн.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ВЕЛИКА ШКОЛА

Претписом министровим од 1. јан. о. год. постављени су: за хонорарног професора хемије д-р *Марко Т. Леко*, управник Држ. Хемиске Лабораторије; — за учитеља руског, чешког и пољског језика и литературе *Радован Кошутић*, књижевник.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом министровим постављени су:

у другој београдској гимназији: за предавача *Јован Хутер*, пређашњи предавач, 5. децембра пр. године;

у трећој београдској гимназији: за предавача богосл. наука *Добросав Ковачевић*, свршени студент дух. академије; — за предавача *Јеротије Топаловић*, свршени философ, 1. дец. пр. год.;

у зајечарској гимназији: за предавача *Димитрије Карапанџић*, свршени философ, 1. децембра пр. године;

у крагујевачкој гимназији за предаваче: *Сава Божић*, пређ. предавач, *Петар Стокић*, свршени философ, 1. дец. пр. год., и *Стеван Јовичић*, свршени студент духов. академије, 15. дец. пр. год.; — за учитеља цртања друге класе *Радован Калиновић*, свршени слушал. слик. академије у Минхену, 21. дец. пр. год.; — за привременог учитеља музике и певања (с годишњом платом 1500 дин.) *Јосиф Цее*, музичар из Земуна, 1. јан. о год.:

у крушевачкој гимназији: за предавача *Михаило Димитријевић*, свршени филос., 1. дец. пр.

WWW.UNILIB.RS

год.; — за хонор. наставника срп. језика *Михаило Поповић*, проф. гимн. у пенсији, 31. децембра прошле год.;

у нишкој гимназији: за привременог учитеља језика (с год. платом 2000 дин.) *Милош Николић*, учитељ гимн. у оставци, 1. дец. пр. год.;

у пиротској гимназији: за предавача *Јован П. Јовановић*, предавач у оставци, 1. дец. пр. год.; — за учитељицу жен. рада *Христина Јовановићева*, испит. приправница за женски рад, 2. децембра прошле год.;

у пожаревачкој гимназији за предаваче: *Милош Милошевић* и *Милан Мајзнер*, предавачи у оставци, први под 1., а други под 14. дец. пр. год.;

у чачанској гимназији за предаваче: *Радомир Радојевић*, пређаш. предавач, и *Христифор Обрадовић*, сврш. филос., 1. дец. пр. год.;

у шабачкој гимназији: за предавача *Михаило Атанасијевић*, пређ. предавач, 1. децембра прошле године;

у београдској реалци: за хонор. предавача *Јован Бадемлић*, професор II. београд. гимназије, 5. јануара о. год.;

у ужичкој реалци: за предавача *Настас Петровић*, пређ. предавач, 1. дец. пр. год.;

у београдској Учитељској Школи: за хонор. учитеља цртања *Димитрије Андрејевић*, учитељ III. београ. гимн., 31. дец. пр. год.;

у нишкој Учитељској Школи: за предавача *Милош Пејиновић*, проф гимн. у оставци, 1. децембра пр. године;

у београдској Вишој Женској Школи: за хонор. предавача д-р *Светолик Радовановић*, држ. геолог, 29. дец. пр. год.; — за помоћницу *Александра Ђурићева*, сврш. учен. Више Жен. Школе, 14. дец. пр. године;

у нишкој Вишој Женској Школи: за учитељицу жен. рада *Катарина Д. Богојевићева*, исп. приправница за ж. рад, 1. дец. пр. год.;

у шабачкој Вишој Жен. Школи: за класну учитељицу *Босиљка Ђурићева*, помоћница београ. Више Жен. Школе, 14. дец. пр. год.;

у алексиначкој нижој гимназији: за предавача *Павле Мајзнер*, пређ. писар мин. просвете и црк. посл., 16. дец. пр. год.;

у лесковачкој нижој гимназији: за предавача *Милан Стокић*, сврш. философ, 1. децембра прошле године;

у смедеревској нижој гимназији: за предавача богосл. наука *Недељко Вукотић*, сврш. студ. дух. академије, 3. дец. пр. год.

Премештаји

Претписом министровим премештени су:

у зајечарску гимназију: *Ђорђе Мелентијевић*, предавач пиротске гимназије, 1. дец. пр. год., по молби;

у крушевачку гимназију: *Живко Петковић*, предавач алексин. ниже гимн., 16. дец пр. год., по потреби службе;

у београдску реалку: *Максим Триковић*, предавач пиротске гимназије, 31. децембра пр. год., по молби.

Разрешења

Претписом министровим разрешени су:

у крагујевачкој гимназији: пижењер. мајор у пенс. *Петар Недељковић*, од дужн. хонор. учитеља цртања и лепог писања, 21. дец. пр год., и ђакон *Михаило Јаковљевић*, хонор. вероучитељ, 15. децембра пр. год.;

у пиротској гимназији: *Јелена Ђурићева*, учитељица жен. рада, 1. дец. пр. год.;

у београдској Учитељској Школи: *Јован Бадемлић*, проф. II. београ. гимназије, од дужности хонор. предавача, 30. нов. пр. год., и *Владислав Тителбах*, проф. III. београ. гимназ., од дужности хонор. учитеља цртања, 31. дец. пр. год.;

у београдској Вишој Женској Школи: *Јован Докић*, проф. I. београ. гимн., од дужн. хонор. предавача, 29. дец. пр. год.;

у крагујев. Вишој Женској Школи: *Вића Малетић*, учитељ краг. гимн., од дужности хонор. учитеља цртања, 8. дец. пр. год.;

у смедеревској нижој гимназији: свештеник *Милан Влајковић*, хонорарни вероучитељ, 3. дец. прошле године.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом министровим постављени су.

у Београду: за учитељицу 1 одељ. IV. разр. основ. жен. школе, на Дунавском крају, *Босиљка Стојановићева*, сврш. ученица В. Жен. Школе, с испитом, 16. авг. пр. год.; — за учитељацу I. разреда основ. женске школе на Источном Врачару, *Адела Арерова*, сврш. ученица Више Ж. Школе, с испитом, 16. авг. пр. год.;

у ваљевском округу: за учитеља сва 4 разреда у Славковици *Васа Урошевић*, пређ. учитељ, 16. авг. пр. год.; — за учитељицу I разр. у Миличиници *Милица Стефановићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 16. окт. пр. год.; — за учитељицу I и II разр. у Суводању *Драга Јова-*

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

новићка, пређ. учитељица, 21. септ. пр. год.; — за приврем. учитељицу I разр. у Докмиру *Јелена Петканићева*, пређ. привр. учит., 11. септ. пр. год.; за учит. I разр. у Бањанима *Даринка Димићева*, пређ. учит., 11. септ. пр. год; — за учит. основ. школе на Ушћу *Стеван Димитријевић*, ђакон, пређ. учитељ, 7. окт. пр. год.; — за учитељицу III разреда осн. школе у Ваљеву *Радмила Ђорђевићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 1. септ. пр. год.; — за учитељицу 1 и 2. одељ. II разр. у Стублинама *Даринка Мишићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 1. септ пр. год.; — за учитељицу I разр. у Забрежу *Анђелија Крупниковићева*, сврш. ученица В. Жен. Школе, с испитом, 21. авг. пр. год.; — за учитељицу I и II разр у Ваљеву *Леиосава Перићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 28. септ. пр. год.; — за учитељицу 1. одељ. II разр. осн. жен. школе у Ваљеву *Станислава Јовановићева*, помоћница у беогр. В. Ж. Школи, 11. септ. пр. год.; — за учитеља сва 4 разреда у Вукони *Алекса Нешић*, пређ. учитељ, 21. окт. пр. год.;

у врањском округу: за учитељицу II разр. осн. жен. школе у Врању *Ангелина Н. Новаковићева*, ученица Велике Школе, 16. авг. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Власини *Миле Лекић*, свршени ђак учитељ. школе, с испитом, 1. септ. пр. год.; — за привр. учитеља осн. школе у Медвеђи, *Митар Бјелић*, 1. септ. пр. год.; — за учитеља сва 4 разр. основ. школе у Градњи, *Стеван Младеновић*, пређ. учитељ, 10. авг. пр. год.; — за привр. учитеља сва 4 разр. осн. школе у Градњи *Јован Војиновић*, свршени ђак учитељ. школе, без испита, 26. септем. пр. год.; — за учитеља сва 4 разреда основ. школе у Владичином Хану *Крста Деник*, свршени ђак учитељске школе, с испитом, 26. септ. пр. г.; — за привр. учитеља осн. школе у Бојнику, *Ђорђе Стојановић*, свршени ђак учит. школе, без испита, 11. окт. пр. год.; — за учитељицу 1. одељ. I разр. основ. школе у Сурдулици, *Леиосава Поиовићева*, сврш. учен. В. Ж. Школе, 21. септ. пр. год.;

у крагујевачком округу: за учитеља основ. школе у Влакчи, *Недељко Бакић*, с учит. испитом, 1. септ. пр. год.; — за учитеља основ. школе у Винчи, *Петар Александровић*, с учитељ. испитом, 1. септ. пр. год.; — за учитеља основ. школе у Орашцу, *Милосав Лазаревић*, с учитељ. испитом, 1. септ. пр. год.; — за учитеља сва 4 разр. осн. школе у Ботуњу, *Јоксим Васовић*, с учит. испитом, 11. септ. пр. год.; — за учитељицу 1 и II разр. осн. школе у Брзану, *Јевросима Петровићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 16. септ. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Десимировцу, *Радован Лазаревић*, с учит. испитом, 1. септ. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Гунцатима, *Драгослав Петковић*, с учит. испитом, 1. септ. пр. год.; — за учитељицу 1. одељ. II разр. осн. мушке школе у Крагујевцу, у горњем крају вароши, *Љубица Ђорђевићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 16. авг. пр. год.; — за привр. учитељицу 2. одељ. I разр. осн. мушке школе у Крагујевцу у горњем крају вароши, *Даница Ј. Петровићка*, пређ. учитељица, 16. авг. пр. год.; — за учитеља основне школе у Великом Шењу, *Милан Чолић*, с учит. испитом, 1. септ. пр. год.; — за учитељицу I и II разр. осн. школе у Чукојевцу, *Љубица Чупићева*, с учит. испитом, 16. септ. пр. год.; — за привр. учитеља сва 4 разр основ. школе у Пајсијевићу, *Драгољуб Јовановић*, сврш. ђак учит. школе, без испита, 26. септ. пр. год.; — за привр. учитеља сва 4 разр. основ. школе у Маслошеву *Милорад Ћирић*, сврш. ђак учит. школе, без испита, 27. септ. пр. год.; — за учитеља сва 4 разр. осн. школе у Кијеву, *Риста Стефановић*, пређ. учитељ, 21. септ. пр. год.; — за учитеља сва 4 разр. осн. школе у Блазнави, *Владимир Гојковић*, пређ. учитељ, 27. септ. пр. год.; — за учитељицу II разр. основне школе у Борчу *Даринка Стефановићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 27. септ. пр. год.; — за учитељицу I раз. осн. школе у Борчу, *Даринка Новаковићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 27. септ. пр. год.; — за учитеља сва 4 разр. осн. школе у Јарушицама *Драгољуб Глишић*, сврш. ученик Богословије, с учит. испитом, 1. окт. пр. год.; — за учитељицу I и II раз. осн. школе у Гунцатима *Живка Илићева*, сврш ученица В. Ж. Школе, с испитом, 16. окт. пр. год.; — за учитељицу I и II разр. осн. школе у Шаторњи, *Магдалена Луковићева*, пређ. учитељица, 1. септ. пр. год.; за учитељицу II и 2. одељ. III. разр. осн. школе у Чумићу, *Евгенија Катићева*, с учит. испитом, 1. септ. пр. год; — за учитељицу I разр. осн. школе у Жировници, *Катарина Дерокова*, с учит. испитом, 1. септ. пр. год; — за учитеља основне у Цветојевцу, *Милутин Симић*, сврш. ђак Богословије, с учит. испитом, 24. окт. пр. год.;

у крајинском округу: за учитеља сва 4 разр. осн. школе у Клокочевцу *Мата Милошевић*, сврш. ђак учит. школе, с испитом, 21. септ. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Глоговици *Никола Михаиловић*, пређ. учитељ, 21. авг. пр. год.; — за привр. учитеља осн. школе у Дупљанима *Теофило Бекић*, сврш. ђак учит. школе, без испита, 11. септ. пр. год; — за учитељицу осн. жен. школе у Ми-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ханловцу *Љубица Николићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 1. септ. пр. год; — за учитеља основ. школе у Рогљеву *Петар Илић*, пређ. учитељ, 21. авг. пр. год.; — за учитеља основне школе у Самариновцу *Димитрије Михаиловић*, пређ. учитељ, 16. авг. пр. год.; — за привр. учитељицу осн. жен. школе у Тамничу *Драга Миличевићка*, с испитом по чл. 49. зак. о осн. школама, 1. септ. пр. год.; — за учитељицу III и IV разр. основне жен. школе у Доњем Милановцу *Персида Филиповићева*, пређ. учитељица, 16. авг. пр. год.; — за привр. учитеља мушке основ. школе у Подвршкој *Милан Радисављевић*, сврш. ђак учит. школе, без испита, 11. окт. пр. год.; — за приврем. учитеља осн. муш. школе у Мокрању *Доситеј Гредељ*, сврш. богослов, 16. септ. пр. год.; — за привр. учитеља муш. осн. школе у Вел. Врбици *Петар Вучковић*, сврш. ученик Богословије, 1. окт. пр. год.; — за учитељицу основ. жен. школе у Сиколу *Лепосава Рељићева*, сврш. учен В. Ж. Школе, с испитом, 26. септ. пр. год.; — за учитеља осн. школе на Ђердапу *Михаило Јеврић*, свештеник манојлички, пређ. учитељ, 8. окт. пр. год.; — за учитеља сва 4 разр. осн. школе у Поповици *Никола Петковић*, пређ. учитељ, 1. окт пр. год.; — за учитељицу припр. и 2. одељ. I разр. осн. муш. школе у Кобишници *Даница Поповићева*, сврш. ученица В. Жен. Школе, с испитом, 16. септ. пр. год.; — за учитеља муш. осн. школе у Вел. Каменици *Светислав Петровић*, сврш. ђак учит. школе, с испитом, 1. септ. пр. год.; — за привр. учитељицу I и II разр. осн. мушке школе у Видровцу *Љубица Миличева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, без испита, 21. септ. пр. год.; — за учитељицу I и II разр. осн. мушке школе у Бруснику *Јелена Милановићева*, пређ. учитељица, 16. септ. пр. год.; — за привр. учитељицу осн. жен. школе у Вел. Врбици, *Катарина Христодуловићева*, пређ. привр. учитељица, 16. септ. пр. год.; — за учитељицу основне жен. школе у Борделју *Фемка Старчевићева*, пређ. учитељица, 16. септ. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Брестовцу *Алекса Богдановић*, сврш. ђак учит. школе, с испитом, 16. септ. пр. год.;

у крушевачком округу: за учитеља основне школе у Плешу *Вељко Павловић*, сврш. ђак учит. школе, с испитом, 1. септ. пр. год; — за учитеља осн. школе у Трнавцима *Чедомир Вукосављевић*, сврш. ђак учит. школе, с испитом, 1. септ. пр. год.; — за сталног учитеља сва 4 разр. осн. школе у Врћеновици *Јован Миличевић*, пређ. привр. учитељ с испитом, 14. окт. пр. год; — за учитеља I разр. осн. школе у Вел. Врбници *Милутин Петровић*, пређ. учитељ, 1. окт. пр. год.; — за учитељицу осн. школе у Ћићевцу *Зорка Убавкићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 16. авг. пр. год; — за учитеља III и IV разр. осн. школе у Врњцима *Вук Ивановић*, сврш. ђак учит. школе, с испитом, 16. авг. пр. год.; — за учитељицу I и II разр. основ. школе у Врњцима *Косара Ивановићка*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 16. авг. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Брачину *Тома Јевтић*, пређ. учитељ, 1. септ. пр. год.; — за учитељицу I и II разр. осн. школе у Макрешанима *Наталија Марићева*, сврш. ученица В. Ж Школе, с испитом, 11. септ. пр. год.; — за учитеља основ. школе у Скорици *Трифун Стојковић*, пређ. учитељ, 11. септ. пр. год.; — за учитељицу I. и II разр. основ. школе у Корману *Христина Трајковићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 16. септ. пр год.; — за учитељицу II разр. осн. школе у Прћиловици *Милица Дунђерскова*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 16. авг. пр. год.; — за учитеља осн школе у Бобовишту *Веселин Алексић*, с испитом, 1. септ. пр. год.; — за учитеља 2. одељ. I. разр. основ. школе у Крушевцу *Зорка Николићка*, пређ. учитељица, 16. авг. пр. год.; — за учитељицу I разр. осн. школе у Браљини *Даница К. Николићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, с испитом, 1. септ. пр. год.;

у моравском округу: за учитеља сва 4 раз. осн. школе у Плани *Миливој Саковић*, пређ. учитељ, 9. окт. пр. год.; — за учитеља осн школе у Крушару *Михаило Прокић*, с испитом, 17. септ. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Дреновцу *Ђорђе Пеливановић*, сврш. ђак учитељ. школе, 17. септ. пр. год.; — за учитељицу приправ и I разр. осн. школе у Бигреници *Љубица Поповићева*, сврш. ученица В. Жен. Школе, 16. септ. пр. год.; — за привр. учитељицу II разр. основ. школе у Бачини *Јелисавета Јанковићева*, сврш. учен. В. Ж. Школе, 16. авг. пр. год.: — за учитељицу II разр. основне школе у Јасици *Зорка Ракићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, 10. авг. пр. год.; — за стал. учитеља I разр. осн. школе у Поточцу *Марина Павловићева*, сврш. ученица В. Жен. Школе, 1. септ. пр. год.; — за учитељицу I и приправног разр. у Доњ. Мутници *Јулијана Бокићева*, сврш. учен. В. Ж. Школе, 1. септ. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Буљанима *Благоје Нешић*, сврш. ђак учит. школе, 1. септ. пр. год.; — за учитеља III и IV разр. осн. школе у Доњем Крчину *Михаило Кречковић*, сврш. ђак учит. школе, 1 септ. пр. год.; — за учитељ. осн. школе у Жупањевцу *Обрен Гајић*, сврш. ђак учитељ. школе, 1. септ. пр. год.; — за учит. осн. школе у Ланишту *Војислав Сапрић*, сврш. ђак учит. школе, 16. септ. пр. год.; — за

WWW.UNILIB.RS

привр. учитеља основ. школе у Рибару *Божидар Миличевић*, сврш. богослов, 16. септ. пр. год.; — за учит. осн. школе у Ратковићу *Матија Милетић*, прећ. учитељ, 1. септ. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Дубници *Љубомир Пантелић*, привр. учитељ осн. школе у Дубници, 16. септ. пр. год.; — за учитеља II, III и IV разр. осн. школе у Превешту *Тома Јаковљевић*, сврш. ђак учитељ. школе, 16. авг. пр. год.; — за привр. учитеља сва 4 раз. осн. школе у Исакову *Гојко Петровић*, сврш. ђак учит. школе, без испита, 16. септ. пр. год.; — за учитеља I и II разр. осн. школе у Коњусима *Станислава Јевтићева*, 21. септ. пр. год.; — за учитеља сва 4 разр. осн. школе у Жупањевцу *Милан Николић*, сврш. ђак учит. школе, 26. септ. пр. год.; — за учитеља I разр. основ. мушке школе у Ћуприји *Јулијана Кнежевићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, 26. септ. пр. год.; — за учитељицу I раз. осн. школе у Бобови *Катарина Лазаревићева*, сврш. ученица В. Жен. Школе, 11. окт. пр. год.; — за учитеља II, III и IV разр. осн. школе у Бигреници *Милета Тодоровић*, сврш. ђак учит. школе, 1. окт. пр. год.; — за учитељицу I и II разр осн. школе у Бошњанима *Катарина Шабарићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, 6. окт. пр. год.; — за учитељицу I разр. осн. мушке школе у Бачини *Марија Кишпатићева*, сврш. ученица В. Ж. Школе, 16. окт. пр. год.; — за учитеља основне школе у Малој Дренови *Станоје Мијатовић*, прећ. учитељ, 25. окт. пр. год.;

у пиротском округу: за учитеља осн. школе у Ресавцима *Раде Вуловић*, с испитом, 16. септ. пр. год.; — за привр. учитеља сва 4 разр. основ. школе у Добром Долу *Ћирило Јанковић*, с испит., 1. окт. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Стрижевцу *Манојло Голубовић*, прећ. приврем. учитељ, 16. септ. пр. год.; — за учитеља сва 4 разр осн. школе у Сукову *Петар Крстовић*, прећ. учитељ, 21. септ. пр. год.; — за учитеља осн. школе у Завоју *Милосав В. Поповић*, прећ. учитељ, 1. септ. пр. год.; — за учитељицу 1 одељ. I разр. основ. мушке школе у Пироту, на Пазару, *Зорка Ј. Сенкијевићка*, прећ. учитељица, 16. авг. пр. год.;

Премештаји

Претписом министровим премештени су:

у Београду: за учитеља 1. одељ. IV разр. на Дунавском Крају *Стеван У. Ђорђевић*, учитељ 2. одељ. II разр. осн. школе у Крагујевцу, у горњем крају вароши, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 2. одељ. IV раз., на Дунав. Крају, *Љубомир Тодоровић*, учит. III и IV раз. осн. школе у Венчанима, окр. подунав., 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II раз. у вежбаоници В. Ж. Школе *Ружица Јовановићева*, учитељица жен. осн. школе у Голубињу, окр. крајин., 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 1. одељ. III разр., на Дунавском крају *Срећко Стевановић*, учитељ сва 4 раз. осн. школе у Бранковини, окр. ваљевског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља III и IV раз. у Топчидеру *Петар Ђурић*, учит. III раз. осн. школе у Неготину, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 2. одељ. III раз. мушке школе на Теразијама *Милија Лазаревић*, учитељ III и IV разр. осн. школе у Драчи, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља IV раз. у Палилули *Илија Радосављевић*, учитељ 1. одељ V раз. муш. осн. школе у Нишу, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу I раз. на Чубури *Јелисавета Димићева*, учитељ. II раз. осн. жен. школе у Крагујевцу, у Доњ. Крају вароши, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II раз. на Чубури *Даница Кузмановићева*, учитељица I и II раз. жен. основ. школе у Обреновцу, окр. ваљевског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II и III раз. на Чубури *Софија Петровићка*, учитељица I раз. у В. Плани, окр. подунавског, 5. окт. пр. год., по молби; — за учитељицу 1. одељ. I раз. на Дунавском Крају *Даринка Марковићева*, учитељица 2. одељ. I раз. осн. шк. у Власотинцу, окр. пиротског, 10. авг. пр. год. по молби; — за учитељицу 1. одељ. II разр. на Дунавском Крају *Ламбрина Каликова*, учитељица осн. школе у Узвећу, окр. подринског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља V раз. на Дунав. Крају *Ђока Ивковић*, учитељ 2. одељ. III раз. осн. школе у Свилајнцу, окр. моравског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II раз. у Палилули *Зорка Ђорђевићева*, учитељица II и IV раз. осн. школе у Ћуприји, окр. моравског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II раз. на Источном Врачару *Драга Милошевићка*, учитељица 2. одељ. I раз. осн. мушке школе у Чачку, окр. рудничког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II раз. у Палилули *Милева Новичићка*, учитељица затворене осн. школе у Вранићу, окр. подунавског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља IV раз. осн. школе на Сави *Драгутин Топлица*, учитељ IV раз. осн. школе у Рачи, окр. крагујевач., 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља III разр. осн. муш. школе на Сави *Светислав Поповић*, учитељ 1. одељ. II раз. осн. школе у Књажевцу, окр. тимочког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II раз. осн. муш. школе на Сави *Лепосава Лаичевићка*, учитељица затворене школе у Непри-

WWW.UNILIB.RS

чави, окр. ваљевског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу I раз. осн. мушке школе на Сави *Марија Димитријевићева*, учитељица IV раз. осн. школе у Алексинцу, окр. крушев., 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу III и IV раз. осн. жен. школе на Сави *Настасија Петровићка*, учитељица III раз. осн. жен. школе у Врању, окр. врањског, 6. септ. пр. год., по молби; — за учитељицу III раз. осн. жен. школе на Западном Врачару *Катарина Антоновићка*, учитељица IV раз. осн. жен. шк. у Пироту, на Пазару, окр. пиротског, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитеља 1. одељ. III раз. осн. мушке школе на Теразијама *Јован Бољарић*, учитељ III раз. осн. школе у Кусатку, окр. подунавског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу III разр. осн. женске школе на Теразијама *Драга Танасковићева*, учитељица 2. одељ. I раз. осн. муш. школе у Врању, окр. врањског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 2. одељ. V. раз. осн. муш. школе код Саборне Цркве *Илија Миљковић*, учитељ V раз. осн. школе у Петровцу, окр. пожаревачког, 10. авг. пр. год.; по молби;

У Нишу: за учитељицу 2. одељ. I раз. муш. школе *Милева Бурмазовићева*, учитељица I разр. осн. школе у Островици, окр. топличког, 22. окт. пр. год., по молби; — за учитељицу 1. одељ. II разр. осн. жен. школе *Марија Милосављевићева*, учитељица 2. одељ. II разр. осн. мушке школе у Лесковцу, окр. врањског, 1. септем. пр. год., по молби; — за учитељицу 1. одељ. II раз. осн. муш. школе *Смиљка Костићка*, учитељица I раз. мушке осн. школе у Тешици, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу 3. одељ. I раз. осн. муш. школе *Драга Нешковићка*, учитељица затворене осн. школе у Пепељевцу, окр. крушевачког, 1. окт. пр. год., по молби; — за учитељицу 4. одељ. I разр. осн. мушке школе *Јелена Вучићевићка*, учитељица 2. одељ. II раз. осн. муш. школе у Прокупљу, окр. топличког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 3. одељ. IV раз. основ. муш. школе *Коста Крстић*, учитељ VI разр. осн. школе у Прокупљу, окр. топличког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 1. одељ. V раз. осн. муш. школе *Љубомир Ристић*, учитељ III и IV. раз. осн. школе у Д. Каменици, окр. тимочког, 10. авг. пр. год, по молби; — за учитељицу 5. одељ. I раз. основ. муш. школе *Анка Ристићка*, учитељица I и II раз. осн. школе у Д. Каменици, окр. тимочког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 4. одељ. IV раз. муш. осн. школе *Сретен Драговић*, учитељ I и II раз. осн. школе у Каменици, окр. топличког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу 2. одељ. I раз. осн. жен. школе *Даринка Гавриловићева*, учитељица 2. одељ. I раз. осн. муш. школе у Зајечару, окр. црноречког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 2. одељ. III раз. осн. мушке школе *Танасије Митровић*, учитељ 1. одељ. IV раз. осн. муш. школе у Пироту, на Пазару, окр. пиротског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу 2. одељ. I раз. осн. муш. школе *Љубица Гргићка*, учитељица жен. основне школе у Белој Паланци, окр. пиротског, 10. авг. пр. год., по молби;

У ваљевском округу: за учитеља III и IV раз. у Радљеву *Ивко Стојшић*, учитељ III и IV раз. осн. школе у Трбушници, окр. подунавског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II раз. у Врелу *Христина Стевановићка*, учитељица I раз. осн. школе у Бачевцу, окр. подунавског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу 1. одељ. I раз. осн. муш. школе у Ваљеву *Христина Шушњаловићка*, учитељица I и II раз. осн. муш. школе у Топчидеру, 14. окт. пр. год., по молби; — за учитеља III и IV раз. у Новацима *Милутин Туфегчић*, учитељ осн. школе у В. Моштаници, окр подунав., 10. авг. пр. год. по молби; — за учитеља II, III и IV раз. на Забрежу *Миливоје Митрић*, учитељ II, III и IV раз. осн. школе у Бачевцу, окр. подунавског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља II, III и IV раз. у Боговађи *Михаило Купчевић*, учит. II, III и IV раз. осн. школе у Брезови, окр. ужичког, 10. авг. пр. год. по молби; — за учитељицу I раз. у Боговађи *Живана Купчевићка*, учитељица I раз. осн. муш. школе у Брезови, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II раз. муш. осн. школе у Обреновцу *Јулијана Милосављевићева*, учитељ. I раз. осн. школе у Грабовцу, окр. ваљевског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу 2. одељ. I раз. осн. муш. школе у Ваљеву *Марија Глигоријевићева*, учитељица I раз. осн. школе у Сипићу, окр. крагујев., 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу I раз. у Врелу *Милева Шкрљићка*, учитељица 1. одељ. I раз. осн. муш. школе у Ваљеву, окр. ваљевског, 10. окт. пр. год., по потреби; — за учитељицу I раз. осн. шк. у Врелу *Драга Гачићева*, учитељица сва 4 раз. осн. школе у Митровици, окр. подринског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља II, III и IV. раз. у Рабровици *Михаило Максимовић*, учитељ III и IV раз. у Радљеву, окр. ваљевског, 16. септ. пр. год., по потреби; — за учитеља сва 4 разр. у Бранковини *Димитрије Соколовић*, учит III. раз. осн. муш. школе у Београду, на Сави, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља II, III и IV раз. у Каменици *Милан Митровић*, учитељ II, III и IV раз. осн. школе у Брасини, окр. подринског, 10.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

септ. пр. год., по молби; — за учитељицу сва 4. раз. осн. жен. школе у Рачи, *Јулка Јанковићка*, учитељица III. и IV. раз. осн. жен. школе у Аранђеловцу, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља I. раз. осн. шкле у Рачи, *Божа Божић*, учитељ 1. одељ. IV. раз. осн. муш. школе у Крагујевцу, у горњем крају вароши, 1. септ. пр. год., по потреби; — За учитељицу II. раз. осн. муш. школе у Сипњу, *Зорка Јаковљевићка*, учит. I. разреда. женске осн. шк. у Крагујевцу, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по потреои; — за учитеља III. и IV. раз.осн. школе у Клоки, *Владимир Миладиновић*, учитељ. основне школе у Мокрој, окр. пиротск., 10. авг. пр. г., по потреби; — за учитеља сва 4 разреда основне школе у Вукосавцима, *Максим Радосављевић*, учитељ III. разр. осн. школе у Тополи, окр. крагујевачког, 1. септ. пр. год., по потреби; — за учитељицу II. раз. осн. муш школе у Крагујевцу, у доњем крају вароши, *Иконија Кандићева*, учитељица IV. раз. жен. осн. школе у Књажевцу, окр. тимочког, 10. авг. пр. год., по молби; — За учитељицу I. раз. осн. жен. школе у Крагујевцу, у доњем крају вароши, *Персида Колаковићева*, учитељица III. раз. осн. жен. школе у Лесковцу, окр. врањског, 10. авг. пр. год. по молби; — за учитељицу 1. одељ. IV. раз. осн жен. школе у Крајевцу, у горњем крају вароши, *Ленка Степановићева*, учитељица I. раз. жен. осн. школе у Београду, на Запад. Врачару, 10. авг. пр. год., по потреби; — За учитељицу II. раз. осн. жен школе у Крагујевцу, у доњем крају вароши, *Даница Ђорђевићка*, учитељица IV. раз. осн. жен. школе у Јагодини, окр. моравског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 2. одељ. IV. раз. осн. муш. школе у Крагујевцу, у горњем крају вароши, *Михаило Карић*, учитељ сва 4 раз. основ. школе у Десимировцу, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 3. одељ. IV. раз. осн. муш. школе у Крагујевцу, у горњем крају вароши *Михаило Милосављевић*, учитељ 1. одељ. IV. р. осн муш. школе у Нишу, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 3. одељ. IV разр. осн. муш. школе у Крагујевцу, у горњем крају вароши, *Илија Рајичић*, учитељ IV раз. осн. муш. школе у Ћуприји. окр. моравског, 10. авг. пр. год., по молби: — за учитеља III. и IV. раз. осн. школе у Књиљу, *Драгутин Крсмановић*, учитељ осн. школе у Двориштту, округа моравског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу I. и II. разред осн. муш. школе у Драчи *Симка Тодорићева*, учит. I. р. осн мушке шк. у Глоговцу, окр. морав., 10. авг. пр г. по потр.; — за учит. I. и II. разреда основ. мушке школе у Књиљу, *Љубица Крсмановићка*, учитељица 2. одељ. II. раз. осн. мушке школе у Ракинцу, окр. пожаревачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља III. и IV. раз. осн. школе у Борчу, *Војислав Милорадовић*, учитељ осн. школе у Драгољу, окр. рудничког' 1. септ. пр. год., по молби; — За учитеља III и IV. раз. осн. школе у Закути, *Драгутин Симовић*, учитељ основ. школе у Гунцатима. окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за прив. врш. дужности учитељице I. р. осн. муш. школе у Јагњилу, *Параскева Јовановићева*, привр. вриш. дужн учит. осн. ж. шк у Горњанима, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу I. и II раз. осн. школе у Божурњи, *Даница Марцнковићева*, учитељица II. раз. осн. мушке школе у Врелу, окр. ваљевског 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу III. и IV. раз. основ. жен школе у Аранђеловцу, *Милева Јовановићева*, учитељица I. раз. осн. муш. школе у Осипаоници, окр подунавског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу I. и II. раз. осн. жен. школе у Аранђеловцу *Даница Јовановићева*, учитељица II. раз. осн. муш. школе у Осипаоници, окр. подунавског 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу 2. одељ. I раз. осн. школе у Лапову, *Бисенија Анђелковићка*, учитељица I. раз. осн жен. школе у Јагодини, окр. моравског, 10 авг. пр. год. по потреби; — за учитељицу I. и II. раз. осн школе Наталинцима, *Милева Мирковићка*, учитељица I. раз. осн. муш. школе у Боговађи, окр. ваљевског, 10, авг. пр. год., по потреби; — за учитеља III. и IV. раз. осн. школе у Трнави, *Јордан Јовановић*, уч. осн. шк. у Грлишту, округа црноречког, 10. августа прошле године, по молби; — за учит. III. и IV. разред. осн. школе у Лужницама, *Владимир Марковић*, учитељ сва 4 раз. осн. школе у Вукосавцима, окр. крагујевачког, 1 септ. пр. год., по потреби; — за учитељицу I. и II. раз. осн. школе у Лужницима, *Милана Влашкаликева*, учитељица затворене школе у Близнаку, окр. пожаревачког, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитеља 2. одељ. II., III. и IV. раз. осн. школе у Брзану. *Витора Јелисијевић*, учитељ осн. школе у Моклишту, окр. пиротског, 10. авг. пр. год., по молби; — за привр. учитељи сва 4 разр. осн. школе у Овсишту, *Стеван Миловановић*, привр. учитељ осн. шк. у Јарушицама, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља 1. одељ. III. раз. осн. школе у Тополи, *Миливоје Павловић*, учитељ III. и IV. раз. осн. школе у Буковику, окр. крагујевачког, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитељицу I. и II. раз. осн. школе у Буковику, *Персида Ивковићка*, учитељица I. и II. раз. осн. школе

WWW.UNILIB.RS

у Шаторњи, окр. крагујевачког, 9. септ. пр. год., по молби; — за учитеља Ш. и IV. раз. осн. школе у Бањи, *Павле Симић*, учитељ. осн. школе у Јеловику, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља Ш. и IV. раз. осн. школе у Буковику, *Јован Михаиловић*, учитељ Ш. и IV. раз. осн. школе у Трнави, окр. крагујевачког, 1 септ. пр. год., по потреби; — за учитеља сва 4. раз. осн. школе у Јеловику, *Милија Ракић*, учитељ Ш. и IV. раз. осн. школе у Клоки, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по потреби; —

У крајинском округу: за учитеља осн. школе у Рудној Глави, *Милорад Вујанац*, учитељ осн. школе у Дрмну, окр. пожаревачког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу Ш. разр. осн. женске школе у Неготину, *Даринка Спасићева*, учитељица 2. одељ. I. и припр. раз. осн. школе у Кобишници, 10. августа прошле године, по молби; — за учитеља основне школе у Бољетину, *Урош Палеташевић*, учитељ Ш. и IV. разреда основне школе на Охриду, округа подринског, 10. авгу-прошле год., по потреби: — за учитеља сва 4 раз. осн. муш. школе у Сиколу, *Мата Милошевић*, учитељ сва 4 раз. осн. муш. школе у Клокочевцу, окр. крајинског. 10. окт. пр. год., по потреби; — за учитеља сва 4 раз. осн. муш. школе у Клокочевцу *Живко Николић*, учитељ сва 4 раз. осн. муш. школе у Сиколу, 10. окт. пр. год., по молби; — за учитеља сва 4. раз. осн. муш. школе у Грабовици, *Живојин Првуловић*, учитељ сва 4 раз. осн. школе у Добрњи, окр. пожаревачког, 14. окт. пр. год., по молби; — за учитељицу I. раз. осн. муш. школе у Кладову, *Вукосава Којићка*, учитељица сва 4 раз. осн. жен. школе у В. Врбици, окр. крајинског, 22. септ. пр. год., по молби; — за учитеља IV. раз. осн. муш. школе у Кладову, *Ђорђе Којић*, учитељ сва 4. раз. осн. муш. школе у В. Врбици, окр. крајинског, 22. септ. пр. год., по молби; — за учитељицу I. и II. раз. осн. муш. школе у Главици, *Марија Гилићка*, учитељица I. и II. раз. осн. школе у Коњуспма, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитеља осн. школе у Петровом Селу, *Миленко Милосављевић*, учитељ осн. школе у Дупљанима, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља осн. школе у Бордељу, *Богољуб Трифуновић*, учитељ II., Ш. и IV. раз. осн. школе у Радујевцу, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља сва 4 раз. осн. школе у Плавни, *Стојан Илић*, учитељ сва 4 раз. осн. школе у Мокрању, окр. крајинског, 1. септ. пр. год., по казни; — за учитеља Ш. и IV. раз. осн. школе у Кобишници, *Димитрије Ђорђевић*, учитељ II, Ш и IV. раз. осн. школе у Рогљеву, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља осн. школе у Горњанима, *Живко Јовановић*, учитељ осн. школе у Лукама, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за припр. учитеља осн. школе у Црнајци *Димитрије Поповић*, првр. учитељ муш. осн. школе у Горњанима, окр. крајинског, 10 авг. пр. год, по потреби; — за учитељицу припр. раз. осн. жен школе у Рудној Глави, *Софија Богдановићева*, учитељица I. раз. осн. муш. школе у Кусатку, окр. подунавског, 10 авг. пр год., по потреби; — за учитеља Ш. и IV. раз. осн. школе у Д. Милановцу, *Стеван Добричић*, учитељ Ш. раз. осн. школе у Смедереву, окр. подунавског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу осн. жен. школе у Сипу, *Персида Павловићева*, учитељица I. и II. раз. осн. муш. школе у Трновчи, окр. подунавског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља 1. одељ. I. раз. осн. школе у Неготину *Срдан Новаковић*, учитељ осн. школе у Петровом Селу, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља Ш. раз. осн муш. школе у Неготину, *Антоније Максић*, учитељ осн. школе у Самарињовцу, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељици осн. жен. школе у Кладушници, *Јелена Шумкарчева*, учитељица II. раз. осн. школе у Рготину, окр. црноречког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља осн. школе у Вајузи, *Јован Мађарац*, учитељ осн. школе у Накучанима, окр. подринског, 10. авг. прошле год, по потреби; — за учитеља II., Ш. и IV. раз. осн. муш. школе у Штубику, *Станко Стефановић*, учитељ II., Ш., IV раз. осн муш. школе у Михаиловцу, окр. крајинског, 10. авг. пр. год, по молби; — за учитеља осн. школе у Чубри, *Михаило Веселиновић*, учитиљ. I. и II. раз. осн. муш. школе у Гљану, окр. црноречког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу I. и II. раз осн. школе у Уровици, *Даница Франичевићка*, учитељица Ш. раз. осн. жен. школе у Неготину, окр. крајинског, 10. авг. пр. год, по потреби; — за учитеља Ш. и IV. раз. осн. школе у Уровици, *Васа Франичевић*, учитељ 1. одељ. I раз. осн. муш. школе у Неготину, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља осн. муш. школе у Тамничу, *Димитрије Поповић*, учитељ Ш. и IV. раз. осн. школе у Уровици, окр. крајинског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља II., Ш. и IV. раз. осн школе у Радујевцу, *Тодор Благојевић*, учитељ осн. школе у Брестовцу, округа крајинског, 1. септембра пр. год, по молби; — за учитеља II., Ш. и IV. разреда основне школе у Михаиловцу, *Илија Тутуновић*, учитељ Ш. и IV. разреда основне школе

WWW.UNILIB.RS

у Краљевом Селу, окр. тимочког, 10. авг. пр. год. по потреби; — за учитеља осн. школе у Малајници, *Коста Петровић-Ловчанин*, учитељ III. раз. осн. муш. школе у Баточини, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља осн. школе у Лукама, *Лазар Николић*, учитељ осн. школе у Звездану, окр. црноречког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу осн. жен. школе у Горњанима, *Катарина Јовановићка*, учитељица 2. одељ. II. раз. осн. муш. школе у Пожаревцу, окр. пожаревачког, 10. авг. пр. год., по потреби.

у крушевачком округу: за учитеља III. раз. у Прћиловици *Антоније Обреновић*, учитељ сва 4 раз. осн. школе у Годачици, окр. крагујевачког, 28. окт. пр. год., по молби; — за учитеља сва 4 раз. осн. школе у Мозгову *Милан Станковић*, учитељ сва 4 раз. основ. муш. школе у Поповици, окр. крајинског, 5. окт. пр. год., по молби; — за учитељицу 2. одељења I. раз. осн. муш. школе у Трстенику *Анђелија Михаиловићева*, учитељица II. раз. осн. жен. школе у Пироту, на Пазару, окр. пиротског, 8. окр. пр. год., по молби; — за учитељицу 2. одељ. II. раз. осн. муш. школе у Крушевцу, *Јелена Шурдиловићева*, учитељица II. раз. осн. муш. школе у Јасици, окр. моравског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља IV. раз. осн. школе у Александровцу *Танасије Радовановић*, учитељ III. и IV. раз. осн. школе у Закути, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу IV. раз. осн жен. школе у Алексинцу, *Драга Живковићева*, учитељица сва 4 раз. осн. жен. школе у Ражњу, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу II. раз. осн. жен. школе у Алексинцу, *Зорка Ошкова*, учитељица I. и II. раз. осн. муш школе у Лешници, окр. подринског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу 1. одељ. II. раз. осн. муш. школе у Алексинцу, *Марија Стојановићева*, учитељица I разр. осн. муш. школе у Александровцу, окр. крушевачког, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитеља 2. одељ. IV. раз. осн. школе у Алексинцу, *Сава Димитријевић*, учитељ III. и IV. раз. осн. школе у Макрешанима, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год. по молби; — за учитеља 1. одељ. IV. раз. осн. муш. школе у Алексинцу *Миладин Љујић*, учитељ осн. школе у Добрујевцу, окр. крушевачког, 1 септ. пр. год., по молби; — за учитеља III раз. осн. школе у Ћићевцу, *Јанаћко Голубовић*, учитељ осн. школе у Браљини, окр. крушовачког, 10. авг. пр. год., по молби; — За учитеља IV раз. осн. школе у Трстенику, *Јован Вељић*, учитељ III и IV раз. осн. школе у Врњцима, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу I и II раз. осн. школе у Вел. Шиљеговцу, *Босиљка Ристићева*, учитељица I и II раз. осн. школе у Кулини, окр. крушевачког, 10. септ. пр. год., по молби; — за учитеља III раз. осн. школе у Трстенику, *Милорад Јовановић*, учитељ сва 4 раз. осн. школе у Врањевшници (горња школа), окр. рудничког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља I раз. осн. школе у Трстенику, *Милан Вељић*, учитељ осн. школе у Брачину, окр. крушевачког, 10 авг. пр. год., по молби; — за учитељицу I и II раз. осн. школе у Кулини, *Јулка Стојановићка*, учитељица жен. осн. школе у Ласову, окр. црноречког, 1, септ. пр. год., по молби; — за учитеља III и IV раз. основ. школе у Прћиловици, *Сава Савић*, учитељ III и IV раз. осн школе у Белушићу, окр. моравског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 2. одељ. I и II раз. осн. школе у Биволу, *Сима Поповић*, учитељ II раз. и 2 одељ. III раз. осн. школе у Чумићу, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља III и IV. раз. осн. школе у Каонику, *Алекса Поповић*, учитељ III и IV раз. осн. школе у Биволу, окр. крушевачког, 1. септ., пр. год., по молби; — за учитеља II, III и IV раз. осн. шк. у Почековини *Милан Матић*, учит. III раз. осн. школе у Александровцу, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год. по потреби; — за учитељицу I раз. осн. школе у Почековини, *Спасенија Матићка*, учит. I раз. осн. школе у Александровцу, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља II, III и IV раз. осн. школе у Витошевцу *Аврам Стаматовић*, учитељ. 2 одељ. III раз. осн. муш. школе у Нишу, 10 авг. пр. год., по потреби; — за учит. I раз. осн. школе у Витошевцу, *Катарина Стаматовићка*, учит. 4 год. I раз. осн. муш. школе у Нишу, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља II, III и IV раз. осн. школе у Сталаћу (ражањ.) *Никола Милићевић*, учитељ III и IV раз. осн. школе у Сталаћу (расин.), окр. крушев., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу I раз. осн. шк. у Сталаћу (раж.) *Зорка Милићевићка*, учит. I раз. осн. школе у Сталаћу (расин.), окр. крушевач., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. I раз. осн. муш. школе у Ражњу, *Драгутин Младеновић*, учит. осн. школе у Мокрању, окр. крајин., 1. септ. пр. год., по потреби; — за учит. I и II раз. осн. школе у Сталаћу (расин.) *Софија Јоксимовићка*, учит. I и II разр. осн. школе у Брзану, окр. крагујев., 10 авг. пр. год., по потреби; — за учит. III и IV раз. осн. школе у Сталаћу (расин.) *Лазар Петровић*, учитељ осн. школе у Буљанима, окр. морав., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. II, III и IV раз. осн. школе у Браљини, *Милан Јовановић*,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

учит. III и IV раз. осн. школе у В. Шиљеговцу, окр. круш., 22. сепг пр. год., по потреби: — за привр. учитеља сва 4 раз. осн. школе у Липовцу, *Јован Војиновић*, привр. учит. сва 4 раз. у Градњи, 14. окт. пр. год, по потреби; — за учит сва 4. раз. осн. школе у Добрујевцу, *Василије Михаиловић*, учит. осн. школе у Паруновцу, окр. крушев. 20 септ. пр. год., по потреби; — за учит. I раз осн школе у Тешици, *Зорка Ивковићева*, учит. I раз. осн. школе у Сикирици, округа моравског 27. септ. пр. год., по потреби; — за учит. III раз. осн школе у Вел. Дренови, *Вељко Мутавџић*, учит. III и IV раз. осн школе у В. Шиљеговцу, окр крушевачког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за привр. учит. I и II раз. осн. школе у Вел. Врбници *Косара Петровићка*, привр. учит. I и II раз. осн. школе у Витошевцу, окр. круш., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. I раз. осн. шк. у Прњиловици *Анка Дунђерскова*, учит. I и II раз. осн. школе у Бучју, окр. тимочког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит I и II раз. осн. школе у Делиграду, *Станија Спасојевићка*, учит. I раз. осн. школе у Медвеђи, окр. морав., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. III и IV раз. осн. школе у Делиграду, *Спасоје Спасојевић*, учит. II, III и IV раз. осн. школе у Медвеђи, окр. морав., 10. авг. пр. г. по потреби; — за учит. I и II раз. осн. школе у Ратајима, *Милева Окановићева*, учит. I и II раз. осн. школе у Вел. Врбници, окр. круш., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. III и IV раз. осн. школе у Ратајима, *Драгољуб Стевановић*, учит. III и IV раз., у Каонику, у окр. круш., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. III. IV раз. осн. шк. у Кормању, *Вукашин Жижић*, учит. II, III и IV раз. осн. шк. у Сталаћу (ражањ.), окр. крушев., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. 1 одељ. II раз. осн. муш. школе у Крушевцу, *Марија Јовановићева*, учит. II раз. осн муш. школе у Крагујевцу, доњ. кр. вар., окр. крагујевач., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. III и IV раз. осн. школе, у Мозгову, *Павле Атанацковић*, учит. IV раз. осн. школе у Трстенику, окр. крушевач., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. сва 4 раз. осн. школе у Дворанима, *Димитрије Милићевић*, учитељ II, III и IV раз. осн. школе у Планиници, окр. црнореч., 1. окт. пр. год., по потреби; — за учит. II раз. осн. школе у Александровцу, *Софија В. Поповићка*, учит. 2. одељ. I раз. осн. муш. шк. у Нишу, 22. окт. пр. год., на потреби; — за учит. III и IV раз осн. школе у Макрешанима, *Божа Ружић*, учитељ IV раз. осн. муш. школе у Варварину. окр. морав., 8. окт. пр. год., по потреби; — за учит. III и IV. раз. осн. школе у В. Шиљеговцу, *Димитрије Шумкарац*, учит. сва 4 раз. осн. школе у Пајсијевићу, окр. крагујев., 22 септ. пр. год., по потреби;

У округу моравском: за учит. сва 4 раз. осн. школе у Бигреници *Михаило Јовичић*, учит III раз. у Пожеги, окр. ужичког, 10. авг. пр г. по потреби; — за привр. учит. I раз. основне школе у Глоговцу, *Софија Радосављевићева*, привр. учит. жен. основне школе у Николичеву, окр. црнореч., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. сва 4 раз. осп. школе у Кукљину, *Риста Трајковић*, учит. основне школе у Завоју, окр. пирот., 10 авг. пр. год., по потреби; — за учит. III раз. основне жеп. школе у Ћуприји, *Даринка Чабрићка* учит. III раз. основне жен. школе у Пироту, на Пазару, окр. пирот., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. I раз. осн. школе у Сењу, *Стефанија Дачићева*, учит. I раз. осн. школе у Медвеђи, окр. морав., 1 септ. пр. год., по потреби; — за учит. IV раз. муш. осн. школе у Ћуприји *Стеван Младеновић* учит. 2 одељ. II раз. осн. муш. школе у Крушевцу, окр. круш., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. III и IV раз. муш. осн. школе у Белушићу, *Владислав Кнежевић*, учит. V раз. осн. школе у Ћуприји, окр. мор., 10. авг. пр. год., по потреби; — за учит. III. и IV раз. муш. осн. школе у Јовцу *Михаило Остојић*, учит. III раз. меш. осн. школе у Ћуприји, окр. мор., 10. авг. пр. год, по потреби; — за учит. II и IV раз. осн. жен. школе и Ћуприји, *Зорка Маринковићева*, учит. II и III раз. осн. жен. школе у Свилајнцу, окр. мор. 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу 1. одељ. II раз. мушке основне школе у Параћину, *Љубица Кукићка*, учит. I раз. осн. жен. школе у Ћуприји ист. окр. 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља II, III и IV осн. школе у Доњ. Мутници *Милан С. Миловановић*, учит. основ. школе у Скорици, окр. круш., 1. септ. пр. год., по потреби; — за учитеља (затворене) осн. школе у Избеници *Војислав Станчић*. учитељ (затворене) основне школе у Бађевцима, окр. руд., 20. окт. пр. год., по потреби; — за учитеља III и IV раз. основне школе у Милутовцу *Саватије Грбић*, учит. III и IV. раз. осн. школе у Макрешанима, окр. круш, 8 окт. пр. год., по потреби; — за учитеља I раз. осн. школе у Падежу, *Даринка Крстићева*, учит. I раз. осн. школе у Бачини, окр. мор,. 13. окт. пр. год., по потреби; — за учит. 2. одељ. I раз осн. мушке школе у Јагодини, окр. мор., *Љубица Миловановићка*, учит. III и IV раз. осн. жен. школе у Београду, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитељицу 1 одељ I раз. осн. муш. школе у Свилајнцу, *Зорка Димитријевићка*, учит. сва 4 раз. осн. жен.

WWW.UNILIB.RS

школе у Бољевцу, окр. црнор., 1. септ. пр. год., по молби; — за учит. II, III и IV разр. осн. школе у Медвеђи *Никола Мауаревић*, учит. 2. одељ. II. III и IV раз. осн. школе у Шетоњи, окр. пож., 1. септ. пр. год., по молби; — за учит. I раз. осн. школе у Медвеђи *Милева Мауаревићка*, учитељицу приправног и 1. одељ. I раз. осн. школе у Шетоњи, окр. пож., 1. септ. пр. год., по молби; — за учит. III и IV раз. осн. школе у Бошњанима, *Милан Степановић*, привр. учитељ непод. осн. школе у Рупљу, окр. пирот., 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. 2. одељ. I раз. осн. мушке школе у Јагодини, *Милева Суботићка*, учит. I и II раз. осн. школе у Урчарпма, окр. подунавског, 1. септ. пр. год., по молби; — за учит. I раз. осн. жен. школе у Јагодини *Марија Радичанинова*, учит. 1. одељ. I раз. осн. школе у Лапову, окр. крагуј., 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. III и IV раз. осн. муш. школе у Јасици, *Живојин Поповић*, учит. III раз. осн. школе у Трстенику, окр. круш., 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. I раз. осн. школе у Варварину, *Лепосава Шишмановићева*, учит. I раз. осн. школе у Сталаћу, ср. ражањ., окр. круш. 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. III и IV раз. осн. школе у Домуз-Потоку, *Марк Јевђеновић*, учит. II, III и IV раз. осн. школе у Дединој Бари, 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. I. II раз осн. школе Домуз-Потоку, *Даринка Јевђеновићка*, учит. I и II раз. осн. школе у Дединој Бари, окр. пирот., 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. V раз. осн. муш. школе у Ћуприји *Сава С. Поповић*, учит. сва 4 раз. осн. школе у Петки, окр. пож., 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. II раз осн. жен. школе у Јагодини, *Настасија Видојковићева*, учит. II раз. осн. муш. школе у Брусу, окр. круш., 10 авг. пр. год., по молби; — за учит. III. раз. осн. школе у Ћуприји, *Милан Богдановић*, учит. осн. школе у Ботуњу, окр. краг., 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. сва 4 раз. осн. школе у Плажанима, *Младен Обреновић*, учит. III и IV раз. осн. школе у Домуз-Потоку, окр. мор., 15. авг. пр. год., по молби; — за учит. II и IV раз осн. жен. школе у Ћуприји, *Лепосава Ристићка*, учит. I и II раз. осн. школе у Борчу, окр. краг., 1. септ. пр. год., по молби; — за учит. III и IV раз. осн. школе у Гложанима, *Ранко Раниħ*, учит. осн. школе у Дубници, окр. мор., 1. септ. пр. год., по молби; — за учит. II и 1. одељ. III раз. осн. жен. школе у Свилајнцу *Косара Стојановићева*, учит. осн. школе у Избеници, окр. мор., 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. IV раз. осн. жен. школе у Јагодини *Анка Милићевићева*, учит. III раз. осн. жен. школе у Ћуприји, 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. I раз. жен. осн. школе у Ћуприји, у окр. истом, *Анђелија Јовановићка*, учит. I одељ. I раз. осн. муш. школе у Свилајнцу, окр. мор., 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. 1. одељ III раз. основне муш. школе у Јагодини, *Димитрије Димитријевић*, учит. осн. школе у Жупањевцу, окр. мор., 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. I раз. осн. жен. школе у Параћину, *Лепосава Ристићка*, учитељица II и IV раз. осн. жен. школе у Ћуприји, окр. моравског, 20. септ. пр. год., по молби; — за учитељицу I раз. основ. школе у Спкирици, *Босиљка Глигоријевићева*, учит. II раз. осн. муш. и жен. шк у Вратарници, окр. црн., 27. септ. пр. г., по молби; — за учит. неподељене осн. школе у Дворишту *Станимир Спасић*, учит. II и IV раз. основне школе у Превешту, окр. моравског, 10. авг. пр год., по казни, без права на селидбене трошкове; — за учит. II раз. 2 одељ. и IV. основне школе у Варварину, окр. мор., *Василије Терзић*, учит. III и IV раз. осн. школе у Јасици, окр. мор., 10 авг. пр. год., по потреби;

у округу пиротском: за учитеља осн. школе у Крушевици *Божидар Поповић*, учитељ основне школе у Чипиглавцима, окр. истог, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитеља I и II раз. основ. школе у Белој Паланци *Коста Јовановић*, учитељ осн. шк. у Расници, округа истог, 10. авг. пр. год., по молби; — за учит. I раз. основне мушке школе у Крупцу *Јулијана Филиповићка*, учитељица 1. одељ. II раз. осн. женске школе у Ваљеву, округа ваљевског, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитеља V разреда осн. школе у Власотинцу, *Павле Стојановић*, учитељ сва 4 разр. осн. школе у Моштаници, округа врањског, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља III. раз. осн. мушке школе у Власотинцу, *Михаило Михаиловић*, учитељ III и IV раз. основне школе у Корману, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу III раз. осн. жен. школе у Пироту у Тија-Бари, *Војислава Ризничка*, учитељица II раз. осн. школе у Прћиловици, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља III раз. осн. муш. школе у Пироту, на Тија-Бари, *Михаило Ризнић*, учитељ III и IV раз. основне школе у Прћиловици, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља II, III и IV. раз. осн. школе у Крупцу, *Милутин Филиповић*, учитељ основне школе у Заграђу, окр. рудничког, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитеља сва 4 раз. осн. школе у Извору, *Владимир Радојичић*, учитељ сва 4 раз. осн. школе у Рсавцима, окр. истог, 20. септ. пр. год., по молби; — за учите-

љицу 2. одељ. II раз. осн. муш. школе у Пироту, на Тија-Бари, *Христина Стевановићка*, учитељица II раз. основне мушке школе у Куршумлији, окр. топличког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитељицу 1. одељ. II раз. осн. мушке школе у Пироту, на Тија-Бари, *Наталија Ракетићева*, учитељица 1. одељења I раз осн. муш. школе у Прокупљу, окр. топличког, 10. авг. пр год., по молби; — за учитеља V раз. осн муш. школе у Пироту на Пазару, *Никола Ковачевић*, учитељ III и IV раз. осн. школе у Каменици, окр. топличког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља 2. одељења I. раз осн. муш. школе у Пироту, на Тија-Бари, *Димитрије Мијалковић*, учитељ, III и IV раз. осн. школе у Јелашници, окр. топличког, 10. авг. пр. год., по молби; — за учитеља осн. школе у Конопници *Светислав Марић*, учитељ основне школе у Великом Крчмиру, округа топличког, 1. септ. пр. год., по молби; — за учитеља IV. раз. осн. муш. школе у Пироту, на Тија-Бари, *Алекса Младеновић*, учитељ сва 4 раз. осн. школе у Добром Долу, округа пиротског, 26. септ. пр. год., по молби; — за учитеља III и IV раз. осн школе у Великом Бонинцу, *Тома Соколовић*, учитељ V и VI раз. осн. муш. школе у Врању, окр. врањског, 10. авг. пр. год., за казну; — за учитеља 1. одељења IV разр. мушке основне школе у Пироту, *Лазар Обрадовић*, учитељ V разр. муш. основне школе на Дунавском Крају у Београду, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу I раз. осн. жен. школе у Пироту, на Тија-Бари, *Милица Марковићева*, учитељица I раз. основне жен. школе у Београду, на Теразијама, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу III разреда основне жен. школе у Пироту, на Пазару, *Персида Продановићка*, учитељица I раз. осн. муш. школе у Београду, на Чубури, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља осн. школе у Црвеној Јабуци, *Светислав Ивковић*, учитељ I раз. озн. муш. школе у Стублинама, окр. ваљевског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу I и II раз. осн. школе у Вел. Бонинцу, *Персида Соколовићка*, учитељица II раз. осн. жен. школе у Врању, округа врањског, 10. авг. прош. год.. по потреби; — за учитеља III и IV раз. осн. школе у Дединој Бари, *Илија Стошић*, учитељ 1 одељ. IV раз. осн. мушке школе у Врању, окр. врањског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу I и II раз основне школе у Дединој Бари, *Јелена Стошићка*, учитељица 1. одељ. II раз. осн. муш. школе у Врању, окр. врањског, 10. авг. пр. год, по потреби; — за учитељ. 2. одељ. I раз. осн. школе у Власотинцу, *Мелентија Михаиловићка*, учитељица I и II. раз. осн. школе у Корману, окр. крушевачког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља неподељене осн. школе у Рупљу, *Ланко Бошковић*, учитељ 2. одељ IV раз. осн школе у Врању, окр. врањског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља неподељене осн. школе у Мокрој, *Љубомир Јанковић*, учит. 2 одељ. IV разр. основ. школе у Алексинцу, округа крушевачког, 10. авг. пр год., по потреби; — за учитеља осн. школе у Јаловпк-Извору, *Радован Вукићевић*, учит. III и IV разр. основ. школе у Ореовици, окр пожаревачког, 10. авг. пр. год, по потреби; — за учитеља неподељене школе у Расници *Милутин Аранђеловић*, учит. III и IV раз. осн. школе у Јовцу, окр. моравског, 10. авг. пр год., по потреби; — за учитеља осн. школе у Кални, *Сава Банковић*, учит. III и IV раз. осн. школе у Лужницама, окр. крагујевачког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља неподељене школе у Извору, *Јован Телебаковић*, учитељ основне школе камендолске, окр. подунавског, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитељицу жен. осн. школе у Белој Паланци, *Јулијана Павловићка*, учит. I раз. осн. школе у Врбици, окр. тимочког, 10 авг. пр. год., по потреби; — за учитеља неподељење шк. у Смрдану, *Антоније Стојилковић*, учит. III раз. осн. мушке школе у Ивањици, окр. ужичког, 10. авг. пр. год., по потреби; — за учитеља основне школе у Моклишту, *Коста Николић*, учитељ осн. школе у Смрдану, окр. истог, 10. авг. пр. год., по потреби.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

РАСПИС

старешинама свију виших женских школа, о бележењу вероисповеди у сведочанствима ученица.

У сведочанствима Више Женске Школе у Београду, како у оним о свршетку разредâ, тако и оним о учитељском испиту, опазио сам недостатак у том, што се за ученицу — приправницу — не каже *које је вере.*

С тога Вам препоручујем, да у будуће свагда поред имена и презимена ученице — приправнице — у сведочанствима стављате и које је вере.

ПБр. 23624.
14. децембра 1894. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Љуб. Клерић с. р.

WWW.UNILIB.RS

Свима просв. надлештвима препоручено је расписом мин. просв. и ц. п. од 15. XII. 1894. год., ПБр. 23096., да се управљају по овом распису заст. мин. фин., г. мин. грађевина:

РАСПИС

свима државним и општинским властима.

Да би се и обртни порез, који наплаћују државне и општинске власти, при исплати или при наплати разних ликвидација и закупа, издатих путем јавног надметања, заводио у пореске књиге, и тиме спајао са обртним порезом, који се наплаћује уз непосредни порез, нашао сам за потребно да наредим ово што иде:

Све државне и општинске власти, при свакој исплати или наплати јавне ликвидације или закупа, а према издатој или примљеној суми, наплаћиваће, по чл. 52. закона о непосредном порезу, на име обртног пореза 1%.

Како коју суму обртног пореза наплате, одмах ће о томе известити среску власт онога среза, у коме се налази власт, која је извршила наплату обртног пореза, а у Београду и Нишу: управу, са назначењем, од кога је поименце наплаћено, према коликој суми, и колико износи наплаћена сума обртног пореза. Среска власт и управа града Ниша ово ће упутити своме порезнику, а управа града Београда своме пореском одељењу, да са пореским одбором дотичне општине, у распоред пореза бр. 6. за тек. годину, приновi и задужи лице, од кога је наплаћен обртни порез, и наплаћену суму заведе у партију „обртни порез“ у рубрику „обрт 1%.“ Ако је ово лице у истом распореду задужено својим годишњим, редовним порезом, онда ће се овај приновљени број везати са текућим бројем задуженог пореза у почетку године. Иначе, ако плаћа редовни порез у другоме срезу, она се неће везивати бројевима. Но ако се од једног лица, у току године, више пута наплати обртни порез, оно ће се при свакој исплати уговорене суме свагда овако и на овај начин од пореског одбора признављати у распоред пореза и задуживати сумом обртног пореза, колико буде јавила дотична власт, која је наплату извршила. Све приновљене текуће бројеве ваља онда везивати између себе онако, како је то означено у IV одељку упута штампаног на распореду број 6. — (стр. 89. књ. уп.).

Када се овако сврши задужење, среска власт (управа) позваће дотичну власт, која је наплату обртног пореза извршила, да новац положи општинском суду, који врши наплату редовног пореза, а у Београду пореском одељењу.

Општински суд — у Београду пореско одељење — кад прими овај обртни порез, одмах ће истога дана завести у дневник пореза на име задуженог лица, одужити га у распореду порезе и о пријему званично известити дотичну власт, од које је новац примљен, са назначењем: кад је и под којим је бројем распореда одужено.

Нека начелство — управа — саопшти ово наређење своме благајничком одељењу, свима среским и општинским властима, пореским одборима и порезницима, и стара се о његовом тачном извршењу.

ПрБр. 20887.
19. новембра 1894. год.
у Београду.

Заступник
министра финансија,
министар грађевина,
ђенерал,
Стев. Здравковић с. р.

РАСПИС

директорима свију нижих и виших гимназија.

Управа крушевачке гимназије доставила ми је писмо професора математике и физике у поменутој школи, који предлаже, да се у интересу што успешније наставе учине неке измене у распореду научног градива из физике у VII и VIII, и из математике у III разреду гимназије.

По саслушању Главног Просветног Савета ја сам, усвојивши тај предлог, одлучио:

1) да се поједини одељци *физике* у два највиша разреда уче овим редом, и то:

а) у *VII разреду*: приступ, опште особине тела; механика; акустика и наука о топлоти;

б) у *VIII разреду* остали делови физике: оптика; наука о електрицитету и магнетисму и најглавније из астрономије.

2) да се у *III разреду* у другој половини школске године, по свршетку рачунице учи и *алгебра*, и то да се сврше четири рачунске радње са општим бројевима и општим разломцима (према прописаном уџбенику од Шрама и Шислера).

Овом мојом наредбом која ће *одмах* ступити у живот, измењује се: тачка 8. и 9. Наставних основа, објављених расписом повереног ми министарства од 15. децембра 1890. год., ПБр. 16343., у колико се она тиче напред поменутих предмета и разреда.

Ви ћете ову моју одлуку саопштити наставницима повереног Вам завода и препоручити им да је савесно извршују.

ПБр. 23936.
23. децембра 1894. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Љуб. Клерић с. р.

WWW.UNILIB.RS

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА ГЛАВНОГА ПРОСВ. САВЕТА

САСТАНАК 605-ти.

30. новембра 1894. год. у Београду.

Били су: *потпредседник* д-р **Воj. Бакић**; *чланови*: д-р **М. Јовановић-Батут**, д-р **Богдан Гавриловић**, д-р **Јов. Цвијић**, **Стев. Ловчевић**, **Јевр. А. Илић**, **Димитрије Јосић** и **Ст. Давидовић**.

Пословођа, **Мил. Марковић**.

I.

Прочитан је и примљен записник прошлога састанка.

II.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 23. ов. мес., ПБр. 21992., којим се шаљу Савету на оцену документи г. Андрије Хрњичка, свршеног филозофа, с питањем, да ли г. Хрњичек према својим документима има квалификације за предавача у средњим школама.

Савет је разгледао поднесене му документе и одлучио: да г. Хрњичек има прописне квалификације за предавача у средњим школама, и то за групу наука природно-математичких.

III.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 23. о. м., ПБр. 21893., којим се шаљу Савету на оцену документи г. Паје Тодоровића--Ђаковчића, књиговође Управе Фондова, с питањем, да ли г. Тодоровић, према својој молби и поднесеним документима, има право на професорско место у средњим школама, пошто је већ положио испит из пољопривредне групе наука.

Савет је размотрио ове документе и, имајући на уму смисао чл. 1. и 2. зак. о професорским испитима, одлучио: да г. Тодоровић нема прописне квалификације за професора у средњим школама.

IV.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 23. ов. мес., ПБр. 22100., којим се шаље Савету на оцену и одлуку питање о школским уџбеницима за основне школе.

Писмо гласи:

Главном Просветном Савету.

Наше основне школе немају још свих потребних уџбеника за оне предмете, за које би требало да има уџбеника. Сем овога, има уџбеника за поједине предмете, који нису прописним путем одобрени за школску употребу, као што се прописује чл. 5. зак. о основним школама.

Намеран сам да питање о уџбеницима за осн. школе стално уредим према законској потреби. С тога ми је част позвати Главни Просветни Савет, да изволи проучити ово питање о уџбеницима за основне школе, и одговорити ми на ова питања:

1., за које предмете поименце и у којим разредима треба да постоје уџбеници у осн. школи?

2., да ли треба расписивати стечај за израду тих уџбеника или не треба. Ако треба, онда под којим би погодбама требало расписати стечај за сваки предмет и за сваки разред посебице. Ако, пак, расписивање стечаја није потребно, онда на који би се други начин могло доћи до добрих уџбеника?

3., Који би се уџбеници од оних, који су упућени Главном Просветном Савету, а који нису државно издање, могли употребити привремено у основним школама?

Министар
просвете и црквених послова,
Љуб. Клерић с. р.

Савет је одлучио: да ве ово питање о школ. уџбеницима упути на оцену г. Дим. Јосићу, проф.

V.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 23. ов. мес., ПБр 14417., којим се шаље Савету на оцену молба и понуда г. Саватија М. Грбића, учитеља, који моли, да се његове песмарице, које је израдио за сва 4 разреда основне школе, могу употребљавати као привремени школски уџбеник.

Савет је одлучио: да се ове песмарице дају г. Дим. Јосићу, проф., на преглед и оцену.

VI.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 24. ов. мес., ПБр. 23035., којим се шаље Савету на оцену и мишљење молба и понуда г. Ник. Мусулина, који моли да се његова књига (спев) „Мијат Хајдук и Асан-ага Куна“,

WWW.UNILIB.RS

откупи, и да се може употребити за поклањање ученицима средњих и основних школа.

Савет је, по усмену реферату неких својих чланова, који су овај спев разгледали, одлучио: да књига г. Мусулина није подесна за поклањање ученицима о годишњим испитима, и према томе да се не може ни откупити.

VII.

Прочитано је писмо г. Димит. С. Јовановића, директора и професора II београ. гимн., којим извештава Савет, да се не може примити прегледа књиге: „Историја света" од Иловајског, превео Д. Дукић, која му је Саветском одлуком била послана на преглед и оцену.

Савет је примио овај извештај к знању и одлучио: да се на место г. Јовановића изабере за референта ове историје г. д-р Мих. Р. Поповић, предавач I београ. гимназије.

VIII.

Г. Јевр. А. Илић, редовни члан Глав. Просветног Савета, реферује о жалби Милоша Красојевића, стараоца фонда пок. Вићентија владике, који се жалио што се из овога фонда школује неки питомац у Русији, и прима месечно по 72 динара.

Референат вели, да је прегледао све акте о овом питању, па је нашао:

1., Да се у Русији, у живописној академији школује о трошку фонда пок. владике Вићентија Милутин Марковић.

2., Да су два тутора масе пок. владике Вићентија, и то: г.г. Ђорђе Ђорђевић, пређ. професор Вел. Школе, и Јован Ђорђевић, трговац, писменим актом изјавили Гл. Просветном Савету, да је Милутин Марковић рођак пок. владици Вићентију, те је на том основу Милутин изабран за питомца владичинога фонда;

3, Да је Милутин већ био у Русији у сликаркарској школи, кад је по молби тутора, г.г. Ђорђа Ђорђевића и Јована Ђорђевића, изабран за питомца; па како сликарске школе нема у Србији, то је Милутин морао остати у Русији и даље;

4., Да је трећи тутор, г. Милош Красојевић, протествовао и 1892. год., што се Милутин Марковић школује ван Србије, противно тестаменту пок. Владике Вићентија, и што је Марковић изабран за питомца, а није рођак пок. владици.

С погледом на то, што у Србији нема сликарске школе и што се држало, да је Марковић при крају свога школовања, Гл. Просветни Савет одлучио је: да се Марковићу продужи давање благодејања и даље, док не сврши школу. А да се не би слични случаји поновили и да би се избегао утицај тутора, који се међу собом не слажу, јер док двојица тврде, да је Марковић рођак пок. владици Вићентију, дотле трећи тутор, г. Красојевић то најодсудније одриче, Главни Просветни Савет одлучио је, да се пропишу правила о избору и надзору питомаца поменутога фонда, те да се нађе јача гаранција за испуњење последње воље пок. завештача. Правила су та прописана и публикована у „Срп. Новинама."

А да би се решило питање, да ли Милутин Марковић може остати и даље питомац овога фонда, референат, г. Илић, вели, да је он, као изабрани надзорник питомаца фонда пок. владике Вићентија, писао у Русију и тражио извештај о Милут. Марковићу, па ће најдаље до Божића о. год. референовати о том Главном Просветном Савету и поднети предлог за коначно решење овога питања.

Савет је саслушао реферат и одлучио: да се реферат у свему усвоји.

IX.

Прочитани су писмени реферати г. г. Ж. Поповића и д-р Ђорђа С. Ђорђевића о књизи „Српска граматика за I раз. гимн.", од Љуб. Стојановића, професора.

Реферат г. Поповића гласи:

Главном Просветном Савету.

По одлуци Савета, донесеној на 586. састанку прегледао сам спис г. Љуб. Стојановића, „Српска Граматика за I разред гимназије." Мишљења сам, да би се то дело могло од писца откупити и о државном трошку штампати за школску потребу. Грешке, што су се писцу овде онде очевидно у брзини поткрале, биће без сумње при прештампавању овога списа спажене и уклоњене. За преглед овога дела не тражим хонорара, а послани ми примерак враћам Савету, јер га други референат, г. Жив. П. Симић не прима.

24. маја 1894. год.
у Београду.

Ж. Поповић
професор.

Реферат г. Ђорђевића гласи:

Главном Просветном Савету.

Према акту Глав Просветног Савета СБр. 26., од 26. априла о. год., част ми је поднети оцену о књизи Љуб. Стојановића „*Српска Граматика за I. раз. гимназије.*" Раније не написах свога суда о њој с тога, што недавно добих само дело.

WWW.UNILIB.RS

Прегледао сам послату ми „Граматику“ и мишљења сам: *да је министарство може откупити од писца за школску потребу.* Кад се пак књига буде прештампавала, могао би, по мом мишљењу, писац обратити пажњу на ово:

1., да правила: 22., 23., 24., 105., 121., 201., 228., 230., 259.—261. јасније каже; овако су доста тешка за оне, којима се књига намењује;

2., да избаци из примера речи: *башта, варош, чак, Бошњак* и т. д., које имају лепшу замену у српском језику;

3., да припази на језик, те да избегне други падеж множине земља, дрва, даље лешњик, дрењак, не мењају завршетак или не разликују родове, *нека* је именица у једнини (стр. 12.) и *нека* именица је у множини. Израз *може да буде* могао би се, по мом мишљењу, заменити згоднije изразом *може бити.*

4., Оно што је једном изречено као правило или истакнуто за образац, треба и да нађе примену и у писчеву излагању. Некако непријатно дира, кад у обрасцу нађете на пр. седми падеж једнине од шта *чем*, а у правилима и примерима нигде за то потврде, већ: *у чему, по чему*, и т. д. Тако је и *ком* у обрасцу, а налазе се и *у коме* поред *у ком* у правилима и примерима. Исто тако ни правило о дељењу речи на слогове није у књизи скроз проведено: муш-ком, пређа-шњег и т. д.

Захваљујући на поверењу, којим ме почаствова Главни Просветни Савет, јесам понизан

17. септембра 1894. год.
у Београду.

Д-р Ђорђе С. Ђорђевић
професор III гимназије

Савет је саслушао ове реферате и одлучио: да се усвоји мишљење г.г. Поповића и Ђорђевића, и према томе да се поменута књига може откупити за школ. употребу.

Изјава г. Поповића, да не тражи никакав хонорар за свој реферат о поменутом делу, примљена је са захвалношћу.

Г. Ђорђевићу, пак, као другом референту за ову књигу, одређен је хонорар у тридесет (30) динара.

X.

Прочитан је реферат г. Жив. Поповића, проф., о књизи: „Андрија Качић-Миошић, словински песник“, од Дан. Живаљевића, који је молио да се ова његова књига (расправа) може откупити и употребити за поклањање ученицима VII и VIII разреда гимназије.

Реферат г. Поповића гласи:

Главном Просветном Савету.

Главни Просветни Савет по одлуци на 586. састанку својем изволео је послати ми спис г. Д. А. Живаљевића „Андрија Качић Миошић, словински песник“, да кажем: би ли га требало откупити за поклон ученицима VII и VIII разр. гимн. Ја сам пажљиво прегледао речену расправу, и нашао да би се за наведени циљ могла корисно употребити, јер би у многом проширила добивено у школи знање о животу и раду једнога од најзнатнијих књижевника наших. Подносећи ово мишљење своје и враћајући послани ми спис Савету, част ми је уједно напоменути да није потребно одређивати ми какву награду за овај посао.

10. маја 1894. год.
у Београду.

Ж. Поповић
професор.

Савет је усвојио мишљење г. референта и одлучио: да се може поменута књига откупити и употребити за поклањање ученицима VII и VIII раз. гимназије.

Изјава г. Поповића, да и за овај свој реферат не тражи никакав хонорар, примљена је са захвалношћу.

XI.

Прочитан је реферат г. д-ра Богдана Гавриловића, проф., о књизи: „Обрасци из математике за ученике средњих школа“, приредили г.г. Влад. Зделар и Васа Димић, професор.

Реферат гласи:

Главном Просветном Савету.

Главни Просветни Савет послао ми је на оцену дело *Обрасци из математике за ученике средњих школа.* О том делу поднећу овај кратак реферат. По моме мишљењу овим Обрасцима нема места у средњим школама, с тога се са методичких разлога овако дело не би могло пустити у школу. Имају до душе дела, у којима се налазе обрасци из Математике, али та дела су писана за оне, који Математику практички уче (н. пр. за ђаке политехничких школа, за енжењере и т. д.). Но и кад бих у опће био за то, да се оваква дела могу примати у школу, не знам да ли би се баш ови Обрасци могли примити, јер би много замерака било тим Обрасцима. Неки обрасци нису добри, неких важних образаца и погодаба нема, а много образаца (на-

WWW.UNILIB.RS

рочито гонпометрисних) има, којих не би требало да буде. С тога сам тога мишљења да ово дело Главни Просветни Савет не треба да прими.

20. новембра 1894. год.
у Београду

Члан Гл Просветног Савета,
Д-р Б. Гавриловић

Савет је, усвајајући мишљење г. референта, одлучио: да се ово дело не може примити за школ. потребу.

Г. Гавриловићу, као референту поменутога дела, одређен је хонорар у двадесет (20) динара.

XII.

Прочитан је реферат г. Љ. Јовановића, проф., о књизи: „Хајдук Вељко и његова браћа" од г. Мих. Стевановића, учитеља.

Реферат гласи:

Главном Просветном Савету.

Част ми је поднети Главном Просветном Савету мишљење, које ми је тражио о књизи „Хајдук Вељко и његова браћа", може ли се употребити за поклањање ученицима.

Историско приповедање у овој књизи, о личностима и догађајима из времена оснивања и почетака обновљене Србије, потиче из списа Караџићевих и Милићевићевих, те је одатле употребљено готово, само с незнатним већином стилским изменама. Према томе не треба да о њему опширније говорим, пошто је вредност Караџићевих и Милићевићевих историских послова и за науку и за школу опште призната. Сем тога штампана су као прилози нека писма и други документи о Хајдук-Вељковој породици, који не би смели имати места у књизи с наменом кака се даје овој. О овом треба да кажем неколико речи више.

Мислим да се педагошки не би могло оправдати, кад би се за децу штампали оваки историски споменици и то не само језиком, више или мање пуним архајисама, него и старим правописом. И ово би свакојако био озбиљан недостатак ове књиге, кад бисмо ми имали богату дечју књижевност, те да можемо бирати; према ономе што сад имамо, могу рећи да нам је ова књижица добродошла, пошто споменици о којима је реч заузимају мали део простора. На послетку још нешто што би могло бар неколико оправдати овако штампање тих докумената. Они су наиме и до сад готово сви били штампани; али је ово издање претекло она ранија по тачности и брижљивости издавачкој, као што сам се могао уверити из самих оригинала, које сам имао у рукама. Кад се узме на ум, да се једно од тих ранијих издања налази у списима нашега највишега завода, разумеће се зашто истичем ваљаност овога, те колика му је релативна заслуга.

Према свему овоме, мишљења сам да се књига може употребити за поклањање ученицима основних и средњих школа.

Главном Просветном Савету захвалан на поверењу

22. VI. 1894.
у Београду

Љубомир Јовановић
професор

Савет је саслушао реферат и одлучио: да се ово дело може препоручити за књижнице средњих и основних школа.

Г. Јовановићу, као референту овога дела, одређен је хонорар у двадесет (20) динара.

XIII.

Прочитан је реферат г. Ђ. Станојевића о књизи: „Атомистика Руђ. Бошковића" од К. Стојановића, професора.

Реферат г. Станојевића гласи:

Главном Просветном Савету.

Прегледао сам дело: „Атомистика, један део из философије Руђера Јосифа Бошковића, израдио проф. Коста Т. Стојановић", које ми је у своје време Главни Просветни Савет упутио на оцену, и част ми је поднети о њему овај реферат:

И ако би се, може бити, могле учинити неколике примедбе на извесна представљања философских погледа на природу материје, ипак оне нису такве природе, да због њих то дело не би имало извесне своје важности. С тога држим, да би се могла „Атомистика и т. д." препоручити библиотекама наших средњих и виших школа.

20. маја 1894. год.
у Београду.

С одличним поштовањем
Ђ. М. Станојевић
професор Велике Школе

Савет је саслушао реферат и одлучио: да се усвоји мишљење г. Станојевића и, према њему, да се може ова књига препоручити за књижнице средњих школа.

XIV.

Прочитан је реферат г. Јов. Миловановића о *Стенографији* Јул. Хохсингера.

Реферат гласи:

WWW.UNILIB.RS

Главном Просветном Савету.

Ја сам по одлуци Просветног Савета прегледао „Стенографију“, коју је г. Јулије Хохсингер, по систему Фаулманову, удесио за српски језик.

Та стенографија није за наше школе.

Није поглавито и у основи зато, што није удешена према законима нашега језика.

Остављајући појединости на страну, за специјалну расправу могу само толико напоменути, да ми имамо већ стенографију, која је израђена по систему Габелсбергерову, а на основи стенографије чешке, која је опет за своју основу узела *законе словенскога језика*. Та је стенографија издржала критику и показала практичну вредност.

Са овом стенографијом, коју је израдио г. Хохсингер, не би се дало писати *тако брзо као што се говори*, а то је баш њен задатак. У ње стоји велики недостатак, што за гласове, који се најчешће у нас чују, има најтеже знаке.

Моје је мишљење: г. Хохсингерова стенографија нема никакве вредности и *није за употребу*

5. августа 1894. год.
у Београду

Јов. Миловановић

Савет је саслушао реферат и одлучио: да се усвоји мишљење г. Миловановића, и, према томе, да се „Стенографија“ не може примити.

Г. Миловановићу, као референту, одређен је хонорар у двадесет (20) динара.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 606-ти

7. децембра, 1894. год., у Београду.

Били су: *потпредседник* **д-р В. Бакић**; *чланови*: **д-р М. Јовановић-Батут, д-р Драгутин Мијушковић, д-р Богдан Гавриловић, д-р Јован Цвијић, Ст. Ловчевић, Ј. А. Илић, Димитрије Јосић** и **Стев. Давидовић.**

Пословођ, **Мил. Марковић.**

I.

Прочитан је и примљен записник прошлога састанка.

II.

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова од 7. овог мес., ПБр. 23138., којим се шаље Савету на оцену молба и документи г. Стевана Јовичића, свршеног студента московске духовне академије, који моли за место предавача у средњим школама.

Савет је разгледао молиочеве документе и одлучио: да г. Јовичић, по својим школ. документима, има право за предавача у средњим школама, и то за групу наука богословских.

III.

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова од 7. овог мес., ПБр. 23139., којим се шаље Савету на оцену молба и документи г. Владислава Каћанског, свршеног студента берлинског универзитета.

Савет је разгледао молиочеве дукументе и одлучио: да се г. Каћански не може поставити за сталног учитеља немачког језика у средњим школама, докле не положи испит.

IV.

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова, од 1. овог мес., ПБр. 8903., којим се шаље Савету на оцену молба г-ђце Драге Радовановићеве, учитељице, која моли да јој се неке године заступничке урачунају у године привремене службе учитељске, како би према томе могла полагати практични учитељски испит.

Савет је одлучио: да се ова молба г-ђице Радовановићеве да на оцену г. Јевр. А. Илићу, управитељу београд. утичељ. школе.

V.

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова од 30. новембра ове год., ПБр. 22483., којим се шаље Савету на оцену молба Стевана Красојевића, који моли да се његову сину, ђаку, даде стипендија из фонда пок. владике Вићентија.

Савет је одлучио: да се решење ове молбе одложи, докле се не распише стечај за питомце овога фонда према правилима, што их је Савет о питомцима овога фонда прописао.

VI.

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова од 1. ов. мес., ПБр. 22571., којим се шаље Савету на оцену молба и рукопис Јов. Поповића: „Упутство за предавање писања у основној школи“, с питањем, да ли овај рукопис заслужује да се откупи за школ. потребу и према томе штампа о државном трошку.

Савет је одлучио: да се за преглед и оцену овога рукописа умоле г. г.: д-р Мил. Јовановић-Батут и Јов. Миодраговић, проф..

VII.

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова, од 29. новембра ове год., ПБр. 22507.,

WWW.UNILIB.RS

којим се шаље Савету на оцену изјава г. Пере П. Ђорђевића, држав. саветника у пензији, која се тиче прештампавања његове књиге: „Теорија књижевности“.

Савет је саслушао ову изјаву, усвојио је и и према томе одлучио: да се понуда г. Ђорђевића о прештампавању његове књиге прими и дело прештампа с изменама, које сам писац буде хтео учинити.

VIII.

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова од 7. ов. мес., ПБр. 22664., којим се шаље Савету на оцену предлог г. Шарла Дусеа о борењу у средњим школама.

Савет је одлучио: да се питање одложи, докле не дође на дневни ред претресање програма из гимнастике у средњим школама.

IX.

Прегледане су и примљене теме за писмене саставе професорских кандидата по свима групама наука, из којих се професорски испит полаже, и одлучено је да се среде и допуне, у колико би где било непотпуности, а за тим да се упуте на преглед и оцену Академијском Савету Велике Школе и професор. савету Богословије.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 607-ми

14. децембра 1894. год., у Београду.

Били су: *потпредседник*, д-р В. Бакић; *чланови:* д-р Драг. Мијушковић, д-р В. Гавриловић, д-р Јов. Цвијић, Ст. Ловчевић, Јеврем А. Илић, Димитрије Јосић, архимандрит Фирмилијан, Стев. Давидовић и Дим. С. Јовановић.

Пословођ, Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник прошлога састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова, од 14. ов. мес., ПБр. 23329., којим се шаљу Савету на оцену документи г. Јефте Угричића, кандидата филоз. наука, који моли да се постави за предавача у средњим школама.

Савет је разгледао молиочеве документе и одлучио са девет против једног гласа: да се г. Угричићу не може признати квалификација за предавача у средњим школама.

III.

Прочитано је писмо г. министра просв и црквпослова, од 12. ов. мес., ПБр. 23460., којим се шаљу Савету на оцену документи г. Р. Калиновића, академијског сликара, који моли да се постави за учитеља цртања у средњим школама.

Савет је разгледао молиочеве документе и одлучио: да г. Калиновић, према својим документима, има квалификације за сталног учитеља цртања у средњим школама.

IV.

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова од 1. марта, ове год., ПБр. 2608., којим се шаље Савету на оцену рукопис г. Јов. Несторовића, проф., „Француски буквар“, с питањем, да ли овај рукопис има толико вредности, да се штампа о државном трошку, и према томе да се употреби за школ. уџбеник.

Савет је одлучио: да се овај рукопис да на оцену и преглед г. Влад. Вулићевићу, проф. шабачке гимназије.

V

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквпослова од 14. ов. мес., ПБр. 23612., којим се шаље Савету на оцену и мишљење питање о школ. уџбеницима за средње школе.

Писмо гласи:

Главном Просветном Савету.

Признато је, да се у средњим школама не може постићи потпун успех, ако нема добрих уџбеника, којих би се наставници при својим предавањима придржавали и по којима би се ученици спремали. Ну ми немамо таквих уџбеника за све предмете, и што имамо, то или је сувише опширно, или је тешко за ученике, или је застарело, или је иначе неподесно, те не одговара дидактичним правилима.

С тога имам част умолити Главни Просветни Савет, да ми — у вези с предлогом о преуређењу средњих и стручних школа — изволи што пре одговорити на ова питања:

1.) Који се од *садањих* уџбеника могу и даље задржати без измене; који би се могли поправити с мањим изменама; а које би, као неподесне, требало избацити из школе?

2.) Како би се могло, за најкраће време доћи до *нових* уџбеника, те да се ученици не муче диктовањем, преписивањем и читањем нејасно написаних готових табака; да ли путем стечаја, или да се састављање свакога уџбеника повери јед-

ном професору Велике Школе и једном професору средње школе, које би Главни Просветни Савет кандидовао, или на други који начин?

3.) Како би требало одређивати *награду* писцима уџбеника, да ли за поједине табаке, као што је до сад практиковано, или одсеком, за цело дело, или на други који начин?

4.) Шта би се могло још у течају *ове школске године* учинити у погледу на поправку уџбеника, пре него што се утврде нови стални програми за предавање појединих наука?

Министар
просвете и црквених послова,
Љуб. Клерић с. р.

Савет је одлучио: да се сва ова питања хектографишу и пошљу свима члановима Савета на проучавање, па да се доцније ово питање у Савету претресе и расправи.

VI

Прочитане су и примљене накнадно теме за професорске писмене саставе: за зоолошку групу од г. г. д-ра Мил. Јовановића—Батута и д-ра Ђ. Јовановића; за „Нацртну геометрију" од г. г. Капетановића и Ст. Давидовића, и за „Ботанику" од г. Ст. Јакшића.

VII.

Прочитано је писмо г. министра просв. и црквених послова од 4. ов. мес., ПБр. 22684, којим се шаље Савету на оцену акт директора крушевачке гимн., којим се шаље молба г. Ђ. Рокнића, проф., који моли да измени у нечему наставни програм рада из физике у VII и VIII р. и из математике у III и IV раз. гимназије.

Савет је одлучио: да молбу г. Рокнића треба усвојити и према њој издати наредбу за све средње школе.

VIII

Г. Јевр. А. Илић, проф., као надзорник фонда пок. владике Винћентија, реферује о свима фондовским питомцима.

Даље реферује о Димитрију Којићу, ђаку трговачке школе, и према реферату г. Илића, Савет је одлучио: да му се одузме благодејање, које је до сада из овога фонда примао у тридесет дин. месечно, пошто не испуњава погодбе прописане правилима за питомце овога фонда, и да се о овоме г. министар извести.

IX

Г. Јевр. А. Илић, реферује о молби Драге Радовановићеве, учитељице, која је молила да јој се неке године заступничке службе урачунају у године привремене учитељ. службе, и да јој се према томе допусти да полаже практични учитељски испит.

Савет је, према реферату г. Илића, одлучио: да се молитељици не могу уважити год. заступничке учитељ. службе пре испита практичног, а све време после испита, што је провела и као привремена заступница, може јој се уважити.

X

Прочитан је писмен реферат г. д-ра Јов. Цвијића, проф. Вел. Школе, о глобусу од пок. Анте Алексића.

Реферат гласи:

Главном Просветном Савету.

Сегменти глоба покојнога А. Алексића, које његови сродници нуде на откуп министарству просвете, имају ове незгодне стране:

1. Арктичка, а нарочито антарактичка, област нетачно су представљене по неком старом глобу, на којем нису била унесена новија истраживања. Нису ни наговештене ниједна од антарктичких земаља (као Грахамова, Александрова, Уилкесова, Ендербијева). Са глоба се у школи, између осталога, ваља да *види* распоред копна и мора, о томе овај глоб за крајње делове земљине површине неће за то давати тачну представу.

2. Није вођен рачун о утврђеној терминологији географској, нису усвојени ни најобичнији термини, који се у школи употребљавају, те зато на овом глобу стоји: Вел. Пучина место Вел. Океан (пучина је нешто са свим друго), равнитељ, северни и јужни повратни круг, предгорје и гребен (место рт), Давидов, Магеланов итд. пут (место отока, пролаз; пут, у овом смислу, није географски термин).

3. Имена су погрешно транскрибована, где год је требало шта решити, а често има и таквих погрешака, које су необјашњиве. Тако пише на глобу: Селон (м. Цејлон), Алајти (место Алеути), Сетлау, Фичи, Гилберт, Шатам итд. На послетку има много и штампарских погрешака.

Техничка је израда добра и сегменти су доста чисти.

Глоб је за средње школе врло потребан. У неким од њих видео сам да се наставници служе страним глобом, који по тачности није измакао од овога Алексићева; на њима је још страна номенклатура и терминологија, и, преводећи их, не морају их сви наставници тачно превести. Страни глобуси, који се гдегде у школама употребљавају, имају, дакле, и све незгоде Алексићева глоба.

WWW.UNILIB.RS

Осим тога, глоб није наставно средство, код којег се полаже особита вредност на имена и термине, такве су карте (нарочито атласи) и уџбеници. Њиме рукује наставник, и за оно што он има да покаже термини и имена са глоба мало му требају; ученицима није глоб често у рукама, да би их погрешке на њему могле завести.

За то би ја могао предложити Главном Просветном Савету да се откупи од сродника пок. Анте Алексића мањи број примерака „Наше Земље“ или и сви, ако би их дали по цену, по коју се непотпуно и нетачно израђени послови дају. На празном месту овога глоба забележиле би се исправке номенклатуре и терминологије, које су најглавније, и наставници би се одатле могли обавестити о ономе, што би им могло бити непознато.

Друго, такође важно питање: справљање лопте и израда глоба на основу ових сегмената, не спада, мислим, у послове Главног Просветног Савета.

14. децембра 1894.
Београд.

С одличним поштовањем,
д-р Ј. Цвијић

Савет је, са шест против три гласа, одлучно: да се поменути глобус, по предлогу г. д-ра Цвијића, може откупити за школ. употребу.

Г. Цвијићу, као референту, одређен је хонорар у четрдесет (40) динара.

XI

Прочитан је писмен реферат г. архимандрита Фирмилијана о *Омилитици* од Свет. Ранковића, који је молио да му се ова књига прими за школски уџбеник.

Реферат гласи:

Главном Просветном Савету.

Ја сам прегледао „Упутство за црквено проповедништво“, које је по Таворову и другим ауторима саставио г. Светолик Ранковић. професор. Прочитао сам и реферате о овој књизи г. г. Ј. Илића и Бојовића, и уверио се, да је г. Ранковић усвојио многе примедбе господе референата, а нарочито г. Илића, па према њима у неколико и поправио свој рад. Ово је јамачно склонило и Архијерејски Сабор наше свете цркве, те је не само дао благослов да се ово дело штампа, већ га је и наградио са 250 динара из црквеног фовда.

О овом „Упуству“ г. Ранковића поменута господа референти поднели су Главном Просветном Савету опширне реферате, који су и штампани у „Просветном Гласнику“ за Новембар 1891 год., па зато ја сада и не налазим за нужно, да говорим о свима појединостима ове књиге.

Истина је, да је г. Ранковић своје „Упуство“ радио по најбољем руском уџбенику и да је доста труда уложио; истина је, да је по неким примедбама г. г. пређашњих референата и поправио свој рад, — али је истина и то, да би се још по нешто имало да поправи, као што је г. Илић у своме другом реферату, упућеном на Архијерејски Сабор, и приметио. Но и поред свега тога, заостали недостаци ове књиге, не сметају много њеној важности, а пошто је намењена за уџбеник, неће бити тешко да надлежни наставник учини и местимичне исправке где буде нужно.

Богословија је имала овакав уџбеник — Омилитику. Он је штампан још 1861-ве године и одавно је распродат, те ученици овај предмет морају да пишу. „Упутство“ г. Ранковића боље је од старог уџбеника, па зато га професор Омилитике у Богословији већ и употребљава.

После ових напомена мишљења сам, да се ова књига може откупити и за уџбеник у Богословији употребити, но с тим, да се г. Ранковићу препоручи, да похита са збирком *Примера*, који су врло нужни за овај уџбеник и које он у своме „Предговору“ обећава да ће саставити из целокупне православне хришћанске проповедничке литературе.

Са одличним поштовањем

16. октобра 1894. г.
у Београду.

Ректор Богословије
Архимандрит Фирмилијан.

Савет је одлучио: да се према реферату г. Фирмилијана ова књига може примити за школски уџбеник у Богословији.

Г. Фирмилијану, као референту, одређен је хонорар у тридесет (30) динара.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 608-ми

21. децембра 1894. године, у Београду.

Били су: *потпредседник* **д-р Воји. Бакић**; *чланови*: **д-р Богдан Гавриловић, д-р Ј. Цвијић, Ст. Ловчевић, Јеврем А. Илић, Стеван Давидовић и Дим. С. Јовановић.**

За пословођу, **Јов. Д. Јовановић.**

I.

Прочитан је и примљен, по учињеним напоменама, записник прошлога састанка.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

II.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 5. ов. мес., ПБр. 23020., којим се шаљу Савету на оцену молба и документи г. Јосипа Цеа, који моли да се постави за учитеља музике и певања у средњим школама.

Савет је разгледао документе молиочеве и одлучио: да се г. Јосип, према својим документима, може поставити за привременог учитеља музике и певања у средњим школама.

III.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 17. ов. мес., ПБр. 23.814., којим се шаљу Савету на оцену молба и документи г. Мине Миљковића, свршл. филозофа, који моли да се постави за предавача у средњим школама.

Савет је разгледао документе молиочеве, и са четири против три гласа одлучио: да се г. Миљковићу може признати квалификација за предавача у средњим школама, и то за групу наука филолошко-историских, с тим, да се умоли г. министар просвете да учини шта треба, те да се питање о ученицима, који сврше Велику Школу са слабом оценом, расправи.

IV.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 17. ов. мес., ПБр. 23793., којим се шаљу Савету на оцену молба и документи г. Милоша Трифуновића, свршл. филозофа, који моли да се постави за предавача у средњим школама.

Савет је разгледао документе молиочеве и одлучио: да се г. Трифуновићу може признати квалификација за предавача у средњим школама и то за групу наука: природно-математичких.

V.

Прочитано је писмо г. Стев. Сремца, проф., којим извештава Савет, да се не може примити оцене књиге: „Стара географија I део“, од Киперта, превео Божа Кнежевић.

Савет је одлучио: да се за преглед и оцену овога дела умоли г. Коста Ковачевић, професор II. београд. гимназије.

VI.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 17. ов. мес., ПБр. 23789., којим се шаље Савету на оцену молба г. Боже Кнежевића, проф., који моли да се његов превод „Историја цивилизације у Енглеској“, од Бекла, прими за књижнице основних школа.

Савет је одлучио: да се не може усвојити молба г. Б. Кнежевића.

VII.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 21. ов. мес., ПБр. 24026., којим се шаље Савету на оцену молба г. Јов. Несторовића, проф., који моли да се његов рукопис „Француска читанка“, штампа о држав. трошку и прими за школски уџбеник.

Савет је одлучио: да се одлука о овоме рукопису остави док се не реши питање о школским уџбеницима.

VIII.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, од 5. јан. о. г., ПБр. 22763|94., којим се шаље Савету на оцену молба г-ђе Милеве Новичићке, учитељице, која моли да јој се неке године учитељске службе уваже.

Савет је одлучио: да се за преглед и оцену ове молбе умоли г. Јевр. А. Илић.

IX.

Прочитани су писмени реферати г.г. Ст. Јакшића и Жив. Јуришића о „*Ботаничару*“ од г. К. Црногорца, који је молио да се овај његов рукопис откупи и штампа о државном трошку.

Реферат г. Јакшића гласи:

Главном Просветном Савету.

Главни Просветни Савет изволео ми је послати на преглед и оцену рукопис г. Косте Црногорца, проф. у пензији, под насловом „Ботаничар“.

Ја сам прегледао овај рукопис, и част ми је послати Глав. Просветном Савету реферат о њему.

Општи део „Ботаничара“ чини „*органографија или опис органа фанерогамских биљака.*“ Овде се говори о органима: *елементарним* или *основним* („клетица“ или ћелија), *за храњење* (корен, стабло и лишће) и за *илођење* (цвет и плод).

Не обзирући се на мање грешке наилазимо на дефиницију ћеличног ткива: „Целуларно ткање или „кћетичњак“ (textus cellulosus), — то је гомила здружених и у разним правцима једно на друго и једно до друго наслаганих кћетица, те тако постаје један сплет или мрежасто ткање.“ — Ако бисмо усвојили овакву дефиницију ћелијичног ткива, не бисмо ни у најсавршенијим биљним органима могли разликовати разне врсте ткива, које га чине. Ова погрешна дефиниција, изгледа, да ће бити рђав превод Leunis-ове p. 26: „Die Vereinigung mehrerer Zellen über-, unter-und nebeneinander zu einer zu-

WWW.UNILIB.RS

sammenhängenden Masse, welche auf dem Durchschnitte, aus Mascheu bestehenden Geweben ähnlich ist, nennt man Zellgewebe oder Gewebe (contextus cellulosus).

Мало даље уз дефиницију прозенхима налази се: „Ћелије од конопље просенхимске су кљетице врло дугачке, а у влакну од памука још су дуже (2, 5—3 см.)“ У обичном говору влакна конопље, лана и т. д., исто су оно, што и влакна памука, јер се и једна и друга употребљавају за тканине. У анатомском смислу то није све једно. Влакна конопље, лана, коприве, и т. д., постају у биљу из прозенхимских ћелија, а саставни су део ликових снопића стабла, док влакна памука нису ништа друго до епидермске длаке памучног семена.

Погрешно су дефиновани и судови: „*Цевице*“ или *судови* (vasculae или vasa); — то су врло узане, без прекида цеваste шупљине, које спроводе обично ваздушне материје, а постају: кад се горње и доње преграде (зидови) паренхимских кљетица апсорбују или истроше.“ — Судови нити спроводе обично ваздушасте материје, нити постају из паренхимских ћелија, нити су без прекида цеваste шупљине. Они, истина, могу бити у извесно доба и у извесним приликама испуњени ваздухом, али они нису елеменат за спровод, циркулацију, гасовитих материја. Судови спроводе воду и у њој растворене материје. Сва дефинитивна ткања, па и судови, постају из генеративног ткива, камбијума. Ресорпција трансверзалних зидова појединих ћелија може бити потпуна или непотпуна, а може и да је не буде, те су према томе судови: *савршени* или *несавршени*, т. ј. могу бити непрекидни, или могу бити испрегрђивани дијафрагмама.

После овога долази набрајање разноврсних судова, од којих се ни једна врста ближе не опредељује, но се само напомиње, где се која налази. Тако н. пр.: „*Спиралне цевице* (vasa spiralia сл. 6а) — у млађим деловима стабљике а највише у дршци“. Ових спиралних судова има много више у лишћу него у дршци. За друге нема ни тога, но се упућује на слике, за које се не зна да ли су оригиналне или су узете из каквог туђег дела; н. пр.: „*мрежасте*, (v. reticulata) и *степенасте* (v. spiraliformia, (сл. 7. а и б)“ и т. д.

Површно, нетачно а и погрешно говори о васкуларним снопићима и међућелијним просторима. За ове последње вели, између осталога, да постају и кад се „кљетице развијањем уједно сливају — анастомозирају (сл. 11)“!? За овим одмах, а без икакве везе, долази једна реченица, која почиње: „На епидермису.... налазе се бушљике, које се зову *пори* или *поруси* (сл. 12 — Seub. fig. 444 и 445 и Schilling стр. 6 fig. 12)“; а тек доцније, за овим, почиње одељак о епидерму.

Доцније, при говору о епидерму, помињу се поново „поруси“, где се налази, да су то: „бушљике, кроз које удисују и издисују биљке гасовиту храну“, „а кроз њих улази ваздух у интерцелуларне просторе.“ — Кад се на овом месту говори о стомама и њиховој вези са међућелијним просторима, зашто ће онда она горња реченица?

О структури стома нема ни помена, него одмах прелази на разноврсне епидермске израштаје, што чине биљну одећу.

Плута и ситатсто ткиво никако се и не помињу, као да они нису дефинитивна ткива, која се у биљу налазе.

Део о органима није боље обрађен од ћелије и ткива.

Код корена, који разликује на жиличави и прави корен, наћићемо: „Жиличав корен развија се и онда, кад мекано дрвеће (бзову, врбу, и т. д.) или шибље (лозу, дуњу и т. д.) размножавамо сађеницом или садницом (talea или taleola=Steckling)“. Упоредимо ово са његовом дефиницијом жиличавог корена (radix fibrosa или caespitose): „То је врло кратак корен или коренов врат у монокотиледоних биљака, па бокорасто се из њега развијају многобројне, више или мање кончасте жилице; н. пр. у Hordeum vulgare, јечма, сл. 17. б.).“ — Из овога се види да писац сам себи противуречи, јер оно горе побројано биље нити спада у монокотиледоне, нити оне жилице у садници избијају из врло кратког корена или „кореновог врата“ Оно, што г. Црногорац назива жиличавим кореном у садница, то су *латерални* или, као што их систематичари називају, *адвентивни* корени (radices adventitiae), који могу да избију из стабла, гране или листа.

Слично овом наћи ћемо и код стабла. У подземно стабло рачуна и *луковачу* (bulbus); међу тим у самој њеној дефиницији противуречи сам себи: „то је љускама омотан пупољак на врло кратком и плосном подземном стаблу...» Исто се то може приметити и за *лозице* (flagella), које узима као летораste пузећег ризома (rhizoma repens); а мало даље вели: „летораст, који се из пузећег ризома или из дна правог стабла (надземног) развија...“ — Према овоме, а по месту, одакле избија лозица, она се не би могла разликовати од *слепића* (stolo), који такође избија из пузећег ризома. Панчић (в. Фл. Ок. Б. V изд. стр. 26) пак вели: „лозице избијају на доњем крају надземног стабла..... а слепићи избијају из подземног стабла.“

За кору дрвеног стабла вели да има 3 дела: „а.) *епидермис*, — омотава и чува луб; б.) *луб* (фелодерма) је најдебљи корин део, сочан је (има

дубне киселине, ~~ћр~~ме и смоле) па чува лику; в) *лика* (liber) је жилава и врло важна, јер: спроводи рану из лишћа у све делове биљке.“ — Шта је то луб, а шта ли је лика? Из горе наведеног ништа се о томе не може дознати, сем да једно друго чува, а пређе није било говора о томе. Зар само у фелодерму има „дубне киселине“ и смоле? Зар лика чини саставни део коре? Најзад имало би места тражити, да се објасни, кад је већ говор о структури стабла, каква је ова структура у зељастог биља.

При говору о *сламци* и *шаљу* (calamnus) говори и о *листу*; дефинише *рукавац, везицу листину*, и ако је у овом одељку говор о стаблу!

Доцније, говорећи о листу, опет се враћа на одредбу горе поменутих делова листа. Исто то вреди и за гранање либеро-лигнозних снопића, о којима је већ напред било говора.

У одељку о цвету налазимо: „*Различна имена за цвет.* По саставу појединих делова, — цвет може бити: 1) *прост*, 2) *композитан* или сложен (у композита) и 3) *класак* (у граминеја и циперацеја).“ — По свом саставу цвет је потпун, непотпун, хермафродитан, и т. д.; а по крају и положају својих делова он може бити правилан и неправилан. По саставу, дакле, никако не разликујемо цвет на прост и сложен. Само по начину, како су цветови поређани по стаблу, можемо разликовати цветове на усамљене (просте) и удружене — цваст (сложене). Композитан цвет није усамљен, него је то гомила цветова, поређаних на штитасто-задебљалој општој петељци, а то је цваст, као што се зна. Према томе г. Црногорац одваја „композитан цвет“ од цвасти.

Од свега, што се за овим још говори о цвету, ја ћу навести само дефиницију перигона, да би се видело, шта ће се доцније, по г. Црногорцу, рачунати у перигонске биљке у опису племена по природном систему, а шта у III раздељку: „*Непотпун цвет* (fl. incompletus или monochlamydeus), друкчије *перигон* или *перијантија* (perígonium), т. ј. без чаше или без крунице; — обично је различно обојен и каже се: *цветоликаст* (fl. corollinus), а ако је зелен или сушан, каже се *перијантија*. Овакав цвет имају биљке, које се кажу: *перигонске*, куда долазе Monochlamydeae и Monocotyledonae.“ (11 т.в.)

Обратно оном, што напоменусмо за композитан цвет, који је издвојен из цвасти, налазимо усамљени цвет међу цвастима: „*Цваст* (inflorescentia). То је гомила цветова различно поређаних и удружених или груписаних око горњег стабловог дела, који се каже: *цветно вретено* (rhachis).“

„Ретко је, да на стабљици стоји само 1 цвет, и каже се: *усамљен*, н. пр. у Oenothéra biennis (сл. 204— Leunis fig. 250), Paris (сл. 205-- Пецић fig. 252), Tulipa (сл. 205|1 Пец. fig. 242) и т. д.“

Између осталога овде ваља још напоменути, да међу цвастима налазимо и *главицу* (capitulum), где стоји: „Главица у композита насађена је на врху задебљалог цветног вретена.“ — Шта значи ово? Пређе се детаљно изучава композитан цвет за себе, а овде налазимо, да композите имају главицу; међу тим нигде се не износи разлика између композитног цвета и главице у композита!

При говору о семену налазимо: „*Семка, семе* (semen) је: потпуно зрео у оплодници ембрион (биљски заметак, клица), из ког може, у повољним приликама, нова биљка да израсте.“ — Сем тога, што је ова дефиниција семена погрешна, излази и то, да гимносперме не би могле имати семена.

Одмах за овим долази: „На семену се може да разликује *семеница* и *језгра*.“

„а) *Семеница* (spermodermis) је: спољни семенов омотач, каштo врло танак и гладак.“

„б) *Језгра* (nucleus) је: унутрашњи најважнији семенов део, омотан споља семеницом, и састоји се свагда из *ембриона* или *клице*, а каштo има и беланце.“

Сравнимо ли ово двоје под а) и в) са дефиницијом семена, видећемо да „семеница“ (јер она одваја клицу, ембрион), није ништа друго до оплодница!

Међутим доцније налазимо да гимносперме имају не само семена но и плода. Шта више видећемо, да је плод гимносперама истоветан са плодом брезе, јове, и т. д.!?

„*Шешарица* (conus, strobilus) или *шешарка* је плод, који је постао од женске маце, у које се цветно вретено и љуспе стврдну или сдрвене, а у сваком пазуху од стврдле љуспе стоји по 1—2 наге прашнице, које су обично крилате, н. пр.: у брезе (сл. 320— Пецић fig. 149) бора (сл. 321— Пецић 270, в, д), јеле (322— Пецић 268; г, д.), смрче (сл. 223— Пец. 267; г, в) а у јове (Alnus) су прашнице ситне и без крила.“ — Плод у гимносперама може се узети да личи на плод неких аментацеа, али само по томе, што код обе ове групе плод постаје од женске маце, с чим престаје и сва сличност, а о идентичности не може ни бити говора. Разлика, и то врло велика, је у томе, што у *шишарице* (conus) код гимносперама у пазуху здрвењених брактеа стоји *наго*, већином крилато, *семе*; а код аментацеа (јове, брезе, и т. д.) не стоје крилата семена но *прави плодови*, прашнице или аканије.

WWW.UNILIB.RS

Најзад има да се напомене, да би овај одељак требао да буде украшен са 325 слика, које су позајмљене из наших страних дела, а за неке се не зна да ли су оригиналне или позајмљене. Често, неколико слика треба да објасне неку одредбу једног и истог органа, н. пр.: три слике за усамљен цвет, или пет слика за шишарицу, и т. д. Сем тога овде има и многобројног набрајања примерака; тако н. пр.: за потпун цвет набрајано је 17, а за непотпун 35 фамилија, па опет нису све набројане, ит.д.

Систематски део отпочиње:

„Б.1. Кратки преглед или кључ Линеовог сексуалног система."

„Б.2 Кратки распоред родова у класе и редове по Линеовом сексуалном систему."

„Б.3. Опис родова (Genera) по Линеовом сексуалном систему."

Кратки преглед (Б.1.) није ништа друго до шематички представљена подела биља у класе и редове по Лине-у.

Други део, кратки распоред (Б.2.), је просто набрајање родова по Линеовим класама и редовима. Родови су у појединим редовима поређани азбучним редом. Ово је у опште без икакве вредности, а нарочито у овом случају, пошто су ти исти родови још и описани, само другим редом, у трећем делу (Б.3.).

Опис родова (Б.3.) не стоји ни у каквој директној вези са детаљном анализом фанерогама. Сви родови, који су у трећем делу описани, описани су доцније у раздељцима I—V. Из свега овога може се закључити, да је овај трећи део излишан. Узмимо да и одредимо по овоме какав род, ми бисмо морали у индексу потражити то име, па после га потражити под извесним бројем у раздељцима I—V, па ако се деси, да је на неколико места описан, као што ће се доцније видети, да има мноштво таквих родова, то би онда много заметније било, но да смо га одмах потражили у раздељцима I—V.

Слично овоме наћи ћемо и у два следећа одељка:

„В.1. *Кратки преглед* племена или фамилија са родовима фанерогамских биљака по природном систему, — у Краљевини."

„В.2. *Опис племена или фамилија* фанерогамских биљака по природнам систему, -- у Краљевини "

Овде имамо, као и мало пре, В1 просто набрајање, азбучним редом, фамилија по класама и одељењима, а и набрајање родова по фамилијама. Уз родове је још додано, у коју Линеову класу и ред спадају.

У В.2. је опис оних класа, одељења и фамилија, које су у првом одељку набројане. У фамилијама се само набрајају родови, који ту спадају, али без икаквог реда и погледа на њихово сродство.

За оба ова одељка, кратки преглед и опис племена, могли бисмо казати оно исто, што смо мало час навели за преглед и опис по Линеовом систему, т. ј. да је В.1. излишно, а В 2. не само да нема никакве директне везе са доцнијим раздељцима I—V, него је још у потпуној противуречности са груписањем биља у оним раздељцима. Ово ће се најбоље видети доцније, кад буде говора о појединим раздељцима, а сада ћемо се ограничити само на шематички преглед ове природне класификације биља, коју је г. Црногорац усвојио

„I класа *Дикотиле* или *Ексогене.*

I одељење Thalamiflorae,
II „ Calyciflorae,
III „ Corolliflorae,
IV „ Monochlamydeae или *перигонске биљке,* које имају цвет непотпун, т. ј. прашнике и тучкове, које чува само један *цветни омотач* или *перигон.*

„II класа *Монокотиле* или *Ендогене.*"

По овоме долази најглавнији део: груписање или анализа фамилија, родова и спецнја, раздељак I—V, на који ћемо нарочиту пажњу обратити.

И, најзад, овај рукопис се завршује:

Г. *Списком родова* (Genera). 1. Под којим се бројем налазе; 2. у коју класу и који ред по Линеу долазе; 3. у које племе и одељење по природном систему долазе."

„I *Индексом родова и спецнја* (обично по Линеу) са српским именима биљака."

„II *Индексом српских имена* биљака са ботаничким именима родова и спецнја."

*

Груписање биља и анализа фамилија, родова и спецнја није ништа боље обрађена од појединих, до сада прегледаних делова. Писац је све фанерогаме поделио у неколико ужих група, на 5 раздељака. Неки од ових раздељака по своме називу, по научном термину, али не и по садржини, чине природне групе. Тако ове групе нити су природне, нити вештачке, нити имају научног ослонца. Све ово лако се увиђа из општег прегледа ових појединих раздељака.

I Раздељак. *Биљке са круницом многолисном*, (Polypetalae Juss.—Dialypetalae Endl.). Овај раздељак по дефиницији A. Z. de Jussieu-a, а нарочито по дефиницији Endlicher-ac треба да представља

WWW.UNILIB.RS

природну групу: фанерогаме ангиосперме са 2 котиледона и слободним круничним лискама. Међу тим у овом истом раздељку писац сем диалипетала описује: неке апетале, н. пр. Oxyria reniformis бр. 12), Loranthus (бр. 396); неке гамопетале: Galium, а што је најгоре, фамилија граминеа (бр. 12) Butomus imbellatus (бр. 253), Alisma са специјама (бр. 254), Galantths из класе монокотиледоног биља, и т. д. Најзад неке диалипетале биће описане у другим природним групама.

II Раздељак. *Биљке са круницом једнолисном* (Monopetalae Juss., Gamopetalae Endl.

Ово би требало да буде природна група и по Jussieu-у и по Endlicher-у. Овде ћемо сем гамопетала моћи наћи и биље из других природних група, из диалипетала, н. пр. Sanguisorba officinalis (бр. 425) — фам. rosaceae, Vitis (бр. 455) фам. ampelideae; из монокотиледона: Narcissus (бр. 592) — фам. amaryllideae ит.д., а да се не обазиремо на фамилију композита, коју је писац издвојио у засебан раздељак, а која је у ствари гамопеталиа фамилија. Од композита у овом раздељку одређује се само род Echinops (бр. 434, а у композитама под бр. 994). Сем тога неке гамопетале су већ описане биле, а неке ћемо наћи доцније.

III Раздељак. *Биљке перигонске.*

Овај би раздељак требало да обухвати Monochlamydeae de Candolle-ове, као што се види из шематичког прегледа природне класификације, коју је писац усвојио, а коју смо ми мало пре прекопирали. Погледамо ли пак на дефиницију непотпуног цвета у морфографији, видећемо да писац сам себи противуречи; видећемо по овом последњем, да у перигонске биљке спадају Monochlamydeae и Monocotyledonae, а по напоменутој природној класификацији само Monochlamydeae.

Ово биље, овако груписано у овај раздељак, чини од природне групе и сувише вештачку. Разгледамо ли мало боље ову групу, видећемо да је писац овде унео сем монокотиледона и монохламидеа и неко биље из прва два раздељка. Тако ћемо под бр. 778 наћи Sanguisnrba officinalis L. (fam. rosaceae) описану по други пут, а тако исто под бр. 780 Cornus (fam. Corneae в. бр. 295) из диалипетала. Овде је описан Fraxinus excelsior L., Galium (бр. 777), Rubia и опет Galium (бр. 780), и т. д., из природне групе гамопетала.

IV. Раздељак. *Биљке диклинијске* (XXI и XXII Линеова класа).

Ово је вештачка група, где је скупљено биље из свих пређашњих раздељака, само ако имају цвет са разлученим половима. Овде се понова одређује биље, које је већ у неком пређашњем раздељку одређено. Тако ћемо наћи Fraxinus н. пр., који је био одређен под бр. 16 и 623, међу диклинијским биљем под бр. 919. Иста Zanichellia (бр. 895), Parietaria (бр. 902), Atriplex (903), Loranthus (914) и. т. д.

V Раздељак. *Compositae.* — Ово је врло природна фамилија, за коју смо већ напред поменули, да је издвојена из гамопетала, а од које је одвојен само род Echinops, а уврштен у гамопетале. На овом месту морамо напоменути и то, да је врло погрешно, што су композите узете као парочити раздељак, јер је овој групи тиме дат шири обим; она овако има исту морфолошку вредност као и Gamopetalae Endl. и Dialypetalae Endl., а сравњујући са IV раздељком налазимо, да композите имају већу морфолошку вредност од монокотиледона!?

У сваком овом раздељку налазе се одредбе фамилија самих за себе, често са родовима, или и са родовима и са специјама; каткад само одредбе родова за себе, или и са специјама, и најзад само је одређена по која спецнја каквог рода.

Каткад се једна и иста спецнја одређује два или више пута у једном и истом раздељку (н. пр. Helosciadium nodiflorum L. под бр. 360, 377, 379 и 383; Sideritis montana L. под бр. 545, 554, 557 и 571; Tozzia alpina под бр. 527, 537 и 539; ит.д.), каткад опет једна и иста биљка одређује се у разним одељцима. Из свега овога, што напоменусмо, може се у напред замислити, какав ће ред и какве ће забуне бити у појединим одељцима. Ради примера навешћемо из раздељка Dialypetalae-а следећи преглед:

„Племе: Розацеје (бр. 282—289): Rubus, Spirea, Dryas, Potentilla, Walsteinia, Geum, Fragaria, Potentilla, Comarium.“ — За тим под бр. 290 и др.: „Circea (fam. onagraceae), Galanthus (amaryllideae) Phyladelphus (Saxifragaceae), Galium (rubiaceae), Cornus (cornaceae), Trapa. Oenothrea. Epilobium (onagraceae), Ribes (saxifragaceae), Hedera (araliacea), Jasione и Phyteuma (Campanulaceae), племе umbelliferae (302—395)“ и т. д., док се најзад овај раздељак не завршује родом Rosa и њеним специјама (fam. rosaceae).

Слично овоме можемо навести и за друге раздељке. Тако н. пр. за Gamopetalae:

Под бр. 500 и др.: Calluma, Erica (ericaceae), Amagallis, Lysimachia (primulaceae), Portulaca (portulacaceae), Adoxa (caprifoliaceae), Oxalis (geraniaceae) Umbilicus, Sempervivum (crassulaceae), Corydalis, Fumaria (fumariaceae), Polygala (polygalaceae), Trifolium (Leguminosae), и т. д.; даље почев од бр. 591: Echinops (Compositae), Narcissus (amaryllideae), Vaccinium (vaccineae), Adoxa (caprifoliaceae), Portulaca (portulacaceae), Lonicera (caprifoliaceae), ит.д. ит.д.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Кад се у овим раздељцима, који су још понајприроднији, налазимо овакав распоред фамилија, овакву несређеност, онда чему се бољем можемо надати у III и IV раздељку.

Да би се увидело, како је анализа фамилија, родова и специја изведена у појединим овим раздељцима, не би требало даље ићи од прве стране, где је дихотомним начином изведена подела ширих група, оних 5 поменутих раздељака, па да се уверимо о погрешном и нетачном извођењу анализе за ове шире групе, и посумњамо у тачност и доброту анализе даљих ужих група.

На првој страни налазимо:

„2. На једном плодништу“ *многе крунице* омотане општом чашом: *композите* (в. бр. 958) 3.
На једном „плодништу“ само једна круница са чашом, или само један перигон . . . . . 4.

Ове две карактеристике одређују 2 различне групе биља; оне се у даљем току анализе више никад не смеју везати заједничким одликама. Ми ћемо се из оног, што следује, уверити о противном. Прва алинеја упућује нас на карактер под бр. 3, а друга на оне под бр. 4. Наведемо ли ово наћи ћемо:

„3. Прашнице срасле у једну цев, кроз коју пролази стубић. — *Композите* (XIX класа Линеова) . . . . . 958.
Прашнице слободне, т. ј. нису срасле у једну цев . . . . . 4.“

Овде, као што се види, има 2 грешке. Прво под бр. 2. мало пре су издвојене композите и указује се на бр. 3., што значи да се карактери обе ове алинеје под бр. 3 односе и на композите. Према томе, има композита, које имају срасле прашнице, и то би требало да су оне, као што текст казује, из XIX класе Линеове, и да има композита са слободним прашницима!?

Друго помоћу ових карактера под бр. 3 композите се везују за карактере под бр. 4, који се у исто време односе и на биље, карактерисано другом алинејом под бр. 2. Пошли смо дакле са дијаметрално противним одликама и дошли до заједничких, које вреди и за композите и за све остало биље! Овој пометњи још ће више придонети следећи став, из кога ће се видети, да композите нису изузете из хермафродитског биља, пошто у загради стоји I—XX класа Линеова:

„4. Прашници са тучковима у једној круници или перигонији: *Биљке моноклијиске* или *двосполне* (хермафродитске) (I—XX класа Линеова) . . . . . 5.“

А даљим везивањем карактера под бр. 5 видеће се, да се композите, као и све друго хермафродитско биље, могу рашчланити на диалипетале и гамопетале!?

У дихотомном систему полазећи од заједничких долазимо до дијаметрално противних карактера, узетих са ма кога, али једног и истог или аналог органа.

Ово вреди за анализу у опште, било за анализу биља или животиња. Елиминацијом онога, што је неприкладно посматраној индивидуи, а држећи се оних карактера, који се слажу са посматраном биљком или животињом, доћи ћемо, ако је анализа потпуна, до одредбе посматране индивидуе. Из овога се види, да ћемо вазда имати 2 алинеје под једним и истим бројем, од којих нас једни карактери упућују на једну, а други на другу индивидуу, или на друге специјалне карактере за разнолике индивидуе.

Ради краткоће ми ћемо у даљем прегледу ове анализе уз арапски број, који је у тексту, додати и римски, који ће показивати одговарајућу алинеју.

Да би се показало, како је изведена ужа класификација, узећемо по који примерак из појединих раздељака. Тако за I раздељак, dialypetalae-а, узећемо да одредимо н. пр. Ranunculus auricomus L.

Пошто смо одредили да ова биљка спада у диалипетале, мораћемо ићи даље следећим редом:

$$7_{I}—8,\ 8_{II}—251,\ 251_{II}—262.$$

Под 262_{I} одређују се ranunculaceae, и упућује на 263, под којим се бројем налази:

„263 Круничини листићи неједнаки, најгорњи шлемаст, и т. д. . . . . 264.“

Ово се не слаже са нашом биљком, другог карактера под овим бројем нема, и тако се ова биљка не може одредити. Овде је дакле изгубљена веза са родом Ranunculus, што се у осталом може видети, ако пођемо од броја, под којим је овај род одређен, па се враћамо:

$$272_{I}—272—271_{I}—269_{II}—269—$$
$$—267_{II}—267—266_{I}—266—265_{II}.“$$

Даљег везивања нема. Под овим последњим бројем налазимо:

„265 I Одредба рода Aquilegia.
II Сви цветни делови једнаки . . . 266.“

Ова друга алинеја са свим је нејасна. Зна се, да је потпун цвет састављен из чаше, крунице, прашника и тучка, те према томе требало би да сви ови делови буду једнаки!? Шта ли је ово требало да значи? Лако је увидети, ако погледамо

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на прву алинеју, којом се одређује Aquilegia. Писац је требао да изнесе карактер по цвету, и то по круници, супротан ономе, што вреди за Aquilegia. Ова друга алинеја требала би да гласи од прилике:

265„ Круничине лиске нису продужене у оструту . . . . . 266.

О једнакости, пак, појединих или свих цветних делова овде не може бити ни помена.

Најзад бр. 263. требало би додати другу алинеју, која би гласила: цвеће правилно, и упутити на бр. 265, те би тако били одређени и родови Ranunculus и Aquilegia, који су били неодређени. Сем тога и прва алинеја место оног опширног описа требала је гласити: цвеће неправилно; јер термини у науци и постоје, да се избегну описи.

Узмимо да одредимо Myosurus minimus. Постепеним везивањем карактера дошли бисмо:

„251$_{I}$ Прашника толико, колико и круноликих или круничиних лисака, или их има 2 и 3 пута више . . . . . 252.

252$_{II}$ Чаша и круница са 4, 5 и више листића или крижака . . . . . 255.

255 Чаша са 5 и више листића, прашника 5 и више . . . . . 256.“

Овде нема друге алинеје, међутим, ако се упореде ова три броја, види се да је у последњем резимисано оно, што се у 251$_{I}$ и 252$_{II}$ налази.

Даље:

„256$_{II}$ Лишће није месната . . . . 259.“

„259 Чаша и круница 5-лисна . . . . . 260.“

(Овде нема друге алинеје)

„260 Прашника 2—20 и више утврђених за плодиште . . . . . 261.“

(Такође нема друге алинеје).

„261 Одређује се само Myosurus minimus L. [где између осталог стоји: „прашника 5 са више од 5 тучкова, (5 кл. 5 ред) или 20 прашника срасли за плодиште (XIII кл. V ред)——“]. Кад се овоме још дода M. minimus L. „има 5—10 прашника (Панчић Фл. Ок. Б. V изд. стр. 181)“, а нарочито кад се још упореди друга алинеја под 252$_{II}$ са 260, онда се тек види каква је овде забуна.

Ово, што изнесмо за ову биљку, далеко је мања грешка од оне, коју ћемо одмах из следећег видети:

„256 Лишће месната . . . . . 257.
Лишће није месната . . . . . 259.
Племе Crassulaceae (бр. 257—261).“

„257 Првом алинејом одређена је Crassula. „Чаша са 5 крижака, прашника обично 10 и више . . . . . 258.“

„258 I алинеја одређује се Umbilicus erectus DC.
II „ „ „ Legum L. са специјама.
III Чаша са 6—20 меснатих крижака небојених . . . . . 258$_{bis}$.
IV Чаша са 5 крижака обојених . . 259

„258$_{bis}$ Одређује се само Sempervivum L. са својим специјама.

„259 Чаша и круница 5-лисна . . . . 260.

Дошли смо дакле на бр. 259, који, као што се из пређашњег цитата види, директно упућује на бр. 260 и 261, а под овим последњим одређује се само M. minimus L. Из свега овога види се, да почев од бр. 256, оставља нам се на вољу, да пођемо или од прве или од друге алинеје, па у оба случаја да одредимо M. minimus L!? Разлика ће бити само у томе, што ћемо у првом случају имати ову биљку са меснатим лишћем, и спадаће у фам. Crassulaceae-а; а у другом случају иста биљка имаће лишће, које није меснато! Ово није случајна грешка, што је ова биљка из фам. ranunculaceae, добила ново место у фам. crassulaceae, јер се из цитата може видети, да нам сам писац одређује од ког се до ког броја налази биље из те фамилије; а сем тога нас уверава и то, што тек од бр. 262 отпочињу ranunculaceae. О контрадикцији у самом току анализе за ову биљку не треба ни говорити. У осталом, ово није првина, то се видело из свих до сада наведених примера, а видеће се и из других.

Узмимо неку другу биљку из ког другог раздељка, н пр. Primula из gamopetalae (II раздељак). Везујући карактере, који се односе на род Primula, морали бисмо се држати следећег реда:

412$_{I}$--413--413$_{I}$--414--414$_{II}$-- (Овде има 5 алинеја, а под бр. 258 четири, и то је дихотомни систем!) —432—432$_{II}$—433—433$_{I}$—434—434$_{II}$—435—435$_{II}$—438—438$_{I}$—439, где се налазимо:

„439 Плодник са 1 „пресјеком“; плод: *чаурица*, омотана трајном чашом, *распада се на 5 љуштна* (в. бр. 444) Primula L. Плодник са једним „пресјеком“, -- плод: *чаурица* дугуљаста, на врху *поклопцем пуцајућа*, за тим по ободу остају 10 зупчића . . . 440.“

Сваки би мислио, да је првом алинејом одређен род Primula, и да је тиме све свршено. Ником ни на ум не би пало, да се и другом алинејом тог истог броја, поред осталог, опет може одредити род Primula. Ево доказа за то:

440 I алинеја одређује се Soldanella са својим специјама.

WWW.UNILIB.RS

II алинеја упућује на . . . . . 441.

441 I алинеја одређује се Cyclamen са својим специјама. (Опет грешка, јер налазимо: „*чауруца* округла, распада се на 5 капчића“, а пошло се од 439_{II}, где „чаурица пуца поклоицем!?“)

II алинеја упућује на 442

442 II алинеја: „Круница у грлу рашпрена, често са кратким израшћајима (в. бр. 444) — Primula L.“

Под бр. 444 налазимо између осталог: „*чаурица . . . . а распада се врхом на 5 зубаца.*“ Primula L. са својим специјама.

Из овога, што наведосмо, види се, да у разним алинејама, које се односе на једну и исту биљку, плод пуца на 3 разна начина: „*на 5 лупина*“ (капцима), *поклопцем са 10 зупчића* (!) и најзад на *врху са 5 зубаца* (опет капцима). Сем тога полазимо са дијаметрално противних одлика, и одређујемо један и исти род. Најзад нити једним нити другим путем везивањем карактера не долазимо до бр. 444. но простом напоменом: „в. бр. 444“, која се на оба места налази у загради. Ово изгледа, као да је овај род са својим специјама добро дошао, да се попуни место, те да и под бр. 444 буде нечега! Одредба овог рода на овом месту просто је уметнута, а требала је да буде под бр. 439. Да је тако учињено писац би био сачуван од нове грешке и контрадикције.

Сличне оваке противуречности у току одредбе једне и исте биљке, наћи ћемо при одредби Sideritis montana L.:

„542 Прашници (2 дужа и два краћа) и стубићи скривени у крупичиној цеви . . . . . 543.

Прашници и стубић или бар стубић вири ван границе . . . . . 546 “

Првом алинејом одредићемо н. пр. Sideritis, а другом Lamium.

Тако ћемо везивањем:

542_{I}—543—543_{II}—544—544_{II}—545 доћи до овог последњег броја, где прва алинеја одређује: Marrubium са својим специјама, а друга Sideritis montana L. Пођемо ли обратно овоме, т. ј. другом алинејом бр. 543, дакле:

542_{II}—546_{II}—548_{II}—549_{II}—550_{II}—570_{I}—571, где налазимо:

„571 Прашници и стубић у крупичиној цеви скривени . . . . (Marrubium и Sideritis) 545

Прашници или бар стубићи вире из крунице 572

Из наведеног види се, да су одлике под бр. 542 и 571 истоветне, а пошто су истоветне, то не треба да се понављају. Друго, полазимо од алинеје (542_{II}), која нам одређује биље, где прашници и тучкови могу и да су скривени, а могу и да вире!? Да ово није случајна грешка види се и из тога, што под бр. 544 налазимо оно, што се већ налази под бр. 542 и 571, а то је:

„554 Прашници и стубић у крупичиној цеви скривени (в. бр. 545 и 557) Sideritis L.

Прашници вире из крупичиних грма и види се . . . . . 555.“

Ово под 554 добили смо везивањем следећих одлика:

542_{II}—546—546_{II}—548—548_{II}—549—549_{II}—550—
—550_{I}—551—551_{II}—552—552_{II}—553—553_{II}—554.

Кад је ово овако, т. ј. кад нам је остављено на вољу да пођемо од прве или друге алинеје, па да дођемо до тражене биљке, онда какве су то одлике у појединим алинејама за поједине биљке или за групу биља, каква је то анализа!?

Из ово неколико наведених примерака може се сваки врло лако уверити, да је и ужа класификација нетачна и погрешна.

Овоме би се могло додати још и то, да писац каткад описује једну и исту биљку са два разна имена не обзирући се на то, да су то синоними.

Да резимишемо:

Дело г. Црногорца „Ботаничар“ не би било ништа друго до нова флора фанерогамског биља Србије.

Та флора би требало да обухвати критички проучено и описано све фанерогамско биље, за које се зна да у Србији расте.

Оваква флора, која би обухватила не само оно биље, које се налази у делима д-ра Јосифа Панчића и д-ра Саве Петровића, него и оно, које помињу млађи радници на овом пољу, била би од врло велике користи за проучавање фанерогамског биља наше домовине.

У „Ботаничару“ пак, не само да нема ни помена од биља, које је по смрти д-ра Панчића и д-ра С. Петровића нађено у Србији, него нема неколико биљака, које су у досадањим нашим флорама описане, а шта више, у овом делу нема ни многих

WWW.UNILIB.RS

врста, које наш великан д-р Панчић наводи за Србију у свом последњем делу: „Ботаничка башта 1887. год.“, у ком се налази списак свег нашег фанерогамног биља.

Међу тим у овом делу писац наводи неколико нових биљака за Флору Србије, од којих су неке култивисане по јавним и приватним добрима, а за које се и до сада знало, и неке, које дивље расту и које је сам писац брао и одређивао.

Бацивши се општи поглед на све напомене, које смо до сада изнели, видеће се, да је ово огромно дело пуно нетачности и контрадикције, несређености, непотпуности и грешака.

Све, да је писац и вољан исправити грешке и нетачности, ипак онаква класификација и несређеност не може остати. Ово дело морало би се из основа прерадити. Према томе, мишљења сам, да „Ботаничар“ овакав, какав је сада, не може се препоручити, да се откупи и штампа о државном трошку.

Главном Просветном Савету благодаран на поверењу

20. децембра 1894. у Београду

Ст. Т. Јакшић
професор

Реферат г. Јуришића гласи:

Главном Просветном Савету.

Још у току 1891. године прочитао сам и прегледао састав под натписом „*Ботаничар*“, који ми је спис Главни Просветни Савет изволео послати на оцену.

Своје мишљење о научној вредности као и о саставу самога списа поднео сам Просветном Савету, а преко његовог деловође, првих дана месеца јануара 1892. год. (види 510. састанак Просв. Савета, који је држат 5. фебруара 1892. г., у Просветном Гласнику 1892 год. стр. 342). Тај мој реферат о „Ботаничару“ од г. К. Црногорца стајао је у канцеларији Просветног Савета све до 10. новембра 1892. год., кога дана ми је враћен заједно са рукописом г. К. Црногорца, јер је он од Просветног Савета био добио натраг свој рукопис те да у њему учини извесне поправке. И, писац је доиста учинио неке, али незнатне, поправке у своме рукопису, а према напоменама у моме реферату. Према томе „Ботаничар“ је у целини остао и даље онакав какав је био и први пут поднет. Једино рукопис је сада постао знатно већи, јер је писац додао још по неке одељке и органографију, те сада износи више од 526 писаних табака, колико је први пут имао.

И ако дакле „Ботаничар“ од 10. новембра 1892. год. по садржини и обради није измењен, ја сам и опет по неке одељке прочитавао, те сам се тако још боље уверио о свему ономе што сам рекао о вредности тога састава у моме реферату од 1891. год.

Према ономе што ћу доцније изложити мишљења сам: *да се „Ботаничар“ не откупљује од писца и да се не печата о државном трошку, јер овакав, како је израђен, не може подмирити никакву потребу.* А не би се могао ни поправити овај састав, јер би писац прво требао да прикупи све биљке које у Србији дивље расту, да их добро одреди и тачно проучи, па истом онда да приступи описивању појединих биљака, али на другим, новијим и научнијим основима, а према савременом развитку систематике.

*

Биљке, које у Србији *дивље* расту, систематски су описате на српском језику у овим делима:

1. Флора кнежевине Србије од д-ра Ј. Панчића;
2. Додатак Флори кнеж. Србије „ „ „
3. Флора окол. Беог. I—VI изд. „ „ „
4. Шумско дрв. и шибље у Срб. „ „ „
5. Флора околине Ниша од д-ра С. Петровића
6. Додат. Флори окол. Ниша „ „ „
7. Ромондије у Србији „ „ „ ит.д.

Сви ти списи морају служити као полазна тачка ономе, који жели да се што боље и свестраније упозна са флором Краљевине Србије, која још није темељито проучена и испитана.

И Панчић и д-р Петровић описивали су врло пажљиво и тачно све оне биљке, које су они нашли да дивље расту у границама наше државе. А у почетку својих Флора они нам дају аналитичан преглед родова удешен по Линејевој системи. Разлике између појединих а сличних родова истакнуте су у најглавнијим обележјима по Ламарковој дихотомној методи. — У другом одељку поменутих Флора поређане су фамилије једна за другом по Декандоловој смстеми. Прва је фамилија Ranunculaceae а последња Gramineae из фанерогамних биљака. У овом одељку поменутих Флора, пошто се опише фамилија, онда сеређају сви родови из те фамилије, један за другим, са свима оним специјама које су у Србији нађене. За тим, Панчић, по опису рода, описује у кратко све феле из тога рода које код нас расту, и то Ламарковим рачвањем, те нас тако доводи до одредбе оне индивидуе, коју пред собом имамо. А д-р С. Петровић после описа фамилије ставља аналитичан преглед свију родова из те фамилије, опет по Ламарковој дихотомији, па онда сваки род засебно описује и ставља аналитичан преглед специја из тога рода. Поједине феле, које су сродније међу собом, скупља он у оделите секције и онда тек описује доста опширно сваку фелу.

WWW.UNILIB.RS

Дакле обојица описују феле из једнога рода једну за другом, па ма их имало и 50 на броју. А родове опет, који образују једну фамилију, описују један за другим по њиховој блискости а под том фамилијом. Овакав начин излагања налази се и у свима бољим европским Флорама. А све је то прегледно и лепо систематски изложено, јер је тај начин до краја изведен.

„Ботаничар“ није израђен ни по једном од ова два начина писања Флора. Јер је се наш писац негде служио Панчићевим а негде Петровићевим начином излагања и описивања појединих фела, али ни један није усвојио нити кроз цео свој састав извео.

У досадашњим нашим Флорама описате су и васкуларне криптогаме. А у „Ботаничару нема ни помена о њима, већ су само Фанерогамне биљке описивате, и оне су подељене на ових пет „раздељака“: 1. Polypetalae, 2. Monopetalae; 3. Перигонске биљке; 4. Биљке диклинијске и 5. Compositae.“ Деоба фанерогамних биљака у оваке групе је погрешна.

О описивању фамилија може се рећи да нема ни трага. А фамилије су поређане једна за другом без икаквог систематског реда. Из овога списа нико не може дознати која је фамилија биљака најсавршенија а која опет најнесавршенија. — Родови нису пажљиво и тачно поређани по Линејевој системи, а опет родови из једне исте фамилије описати су у различитим „раздељцима“, или у истом раздељку, али су тако размештени, да је врло тешко дознати који род спада у коју фамилију.

Феле, што образују један род, нису по сродности скупљене у секције, нити су све једна за другом описате на једном месту а после описа њиховог рода. А то све чини да нам *„Ботаничар“ и не даје никаквог систематског знања у познавању и разређивању биља.* Флоре, које имамо, куд и камо су боље, научније и систематичније израђене од „Ботаничара“.

*

У описивању биљака налази се погрешака од сваке руке. А ради јаснијег прегледа тих сваковрсних погрешака, којима кипти овај састав, ја сам своје напомене о њима поделио у неколике одељке.

1.

И писац „Ботаничара“ употребио је Ламарково дихотомно рачвање при одредби биљака, али на много места та дихотомија није изведена. Тако под бројем 45[1] (у „Ботаничару“) описује 9 специја из рода Cardaminae и све их је поређао једну за другом, и ако нигде није дао њихов аналитичан преглед. Ако желимо ма коју специју из тога рода да одредимо, ми морамо свих девет описа прочитати, па се из нова вратити и читати описе, док не наиђемо на онај који се подудара са нашом биљком. Ту дакле нигде нема дихотомије, као што је има у Флори Панчићевој или Петровићевој.

Под бр. 64. Плод: Љушчица, непуцајућа, са 1 или више пресјека, у сваком по 1 семка; — пресјеци (по 1 или 2) поређани једно врз друго . . . . . 63.“

А раније је узет број 63 и под њим су описате биљке, које имају плод љуску.

Под бр., 78. Љушчица тврда, јајаста или округласта, непуцајућа са 1—2 пресјека . . . . 70.“

Овај број 78 упућује нас на број 70, који је с десне стране, а тај је број 70 за читав табак раније употребљен. И кад се повратимо том броју 70, он ће нас опет довести на број 78, који нас поново враћа на 70 и т. д.

Под бр. 800. У првој рачви описат је Triglochin palustre L. из фамилије Juncagineae Rich. А под истим бројем, у другој рачви, описата је Bellevalia pallens Vis. из фамилије Liliaceae DC.

На доста места један се број рачва у 3, 4 па и 5 грана, а тога у правој дихотомној методи не само да не сме, већ и не може бити, јер ту онда нема више дихотомије.

2.

Има места где је привидно стављена дихогомија, али она није узета и изведена по једном и истом биљном карактеру. Тако:

Под бр. 31....Жиг шиљаст или затубаст или урезан-двоуснат 32

Под бр., 33. Жиг затубаст или урезан-двоуснат 34“

Овим је речено једно и исто, а одводи нас на два различна броја. А хтела се истаћи разлика између разних родова, и то по једном биљном обележју.

Под бр. 61. Љуска мање више 4 ћошкаста . . 63

Љуска ваљкаста или с обе стране бритка 62

Под бр. 62. Љуска ваљкаста или четврста . .

Под бр. 63. Љуска 4 ћошкаста, ретко спљоштена“

Овиме није никаква разлика по љусци истакнута. А тиме су баш, сем других обележја, и растављена два рода један од другога, који су у нас знатно заступљени, а то су Sisymbrium и Erysimum.

Под бр. 76. Љушчица спљоштена са 1 или 2 пресјека 77

[1]) Бројеви, које овде напред исписујем, налазе се у „Ботаничару“ с леве стране рукописа.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Љушчица тврда или мекана . . . . . 78“

Овим нису ни мало истакнута два супротна обележја а од једног и истог предмета. Тако исто није никаква супротност исказана у обележјима љушчице под бројем:

Под бр. 81. Љушчица непуцајућа 82
Љушчица са пресјецима . . . . . 83“

Под бр. 94. Последњи став почиње овим речима „Љушчица друкчија.“ А тиме није ништа речено о карактеру љушчице.

Под бр. 108. Стубића 2, краћа од плодника; — прашника 4 (кашто 8)“ и даље описује Buffonia macrosperma J. Gay. А биљке које имају 8 прашника у цвету описује под бројем 112. Другу фелу из рода Buffonia помиње као варијетет прве, међутим је и ова добра спецнја као и она прва.

Под бр. 993. Сваки појединн цвет у главици има свој засебни омотач 994
Сваки појединн цвет у главици нема свој засебни омотач, али има папус, као *чашин окрајак*, којим се ахеније као круном завршују 995“

И ово није потпуна дихотомија, јер шта би била чашица друго до омотач крунице у којој су прашници и тучкови.

3.

Писац „Ботаничара“ рад је био израдити потпуну а систематски уређену Флору Србије, али му то није испало за руком и зато, што слабо познаје све оне биљке, које тамо амо по Србији расту. Ово нам потврђује и сам писац, јер је он у своме рукопису описао на два или више места једну и исту биљку а само под различитим именима. А то је опет дошло отуда што је једну исту биљку Панчић описао био под једним, а д-р С. Петровић под другим именом.

За тим „Ботаничар“ се баш одликује несистематичношћу, јер се у њему налазе многа и ни мало непотребна понављања како у опису родова тако и појединих спецнја. — А често се под различитим бројевима казује опет једно те исто.

Род Alchemilla описат је у I класи, II кл. 1 ред, 2 ред; IV кл. 4 ред, а род Gentiana описат је у IV класи, 1 ред, 2 ред; V кл. 1 ред, Б + +; 2 ред Б. и т. д.

Родови из фамилије Umbelliferеae поређани су на 10—14 табаку, а са додацима заузимају свега 7 табака. Па те исте родове понова описује „распоређене по омотачу и омотачићу“, а на два читава табака рукописа. Прво описивање је и сувише проширено, а друго је опет излишно.

Под бројем 46. е) описује Arabis Thaliana L. који је раније описао као Sisymbrium Thaliana L. а под бројем 44. Под истим бројем наводи и Turritis hirsuta L., као синоним за Arabis hirsuta Scop. А ово није било потребно, јер у свима српскim флорама ова је биљка описата као Arabis hirsuta Scop.

Под бр. 52. в). Описата је Brassica Rapa L. а под г.) Br. campestris L. Оба ова описа као и имена припадају једној истој биљци, чије је име Br. campestris L = B. Rapa L. Ово је друго име синоним првоме.

Под бр. 52 д) описата је Brassica elongata Ehrh., а одмах после ове описује Erucastrum elongatum Bchb. То су опет два описа и два имена за једну исту индивидуу. — Тако исто под:

Под бр. 124. е) описује Rhamnus tinctoria W. K. (треба писати Rh. tinctorius W. K.), а исти је шиб описао раније под б, као Rh. saxatilis L.

Под бр. 158 ф) описује Diantus giganteus d' Urv. који је раније описат као D. banaticus Heuff.

Под бр. 197 б) описат је Helianthemum oelandicum Sm. (а не L.) а под в) Hel. canum Dun. (а не L.). — Оба та описа представљају једну исту биљку а та је Hel. vineale Pers. Или би се могло узети ово: да је Hel. canum Dun. (Cistus canum L.) варијетет од Hel. vineale Pers само зато, што му лишће није с обе стране зелено.

Под бр. 222 ж) описата је биљка Lathyrus erectus Lag., а под истим бројем а знаком В, описује биљку Lath. inconspicuus L Ту су два имена па и два описа за једну и исту фелу, чије је право име Lath. inconspicuus L. (= L. erectus Lag.)

Под бр. 258. и) описат је Sedum glaucum W. K., а за тим под „НЗ“ Sed. hispanicum L. као варијетет. Међу тим S. hispanicum L. није варијетет од првога, већ је сама та биљка, те је требало ставити S. glaucum W. K = S. hispanicum L.

Под бр. 313. у другом одељку а под г.) описује Torilis helvetica Gm. а ту исту биљку описао је напред под б, а именом T. infecta L.

Под бр. 376 з) Seseli bienne Crantz. описата је као засебна спецнја. А да је обраћена мало већа пажња на Панчићеве речи, увидело би се и без биљке у рукама, да је горња биљка истоветна са S. coloratum Ehrh., те би се тако дознало да та два имена означавају једну исту фелу.

Под бр. 387. Поново описује род Seseli, и ако га је већ један пут са свима фелама описао (број 376 а—ј.) А после тога описује Oenanthe Phellandrium Lam., коју је раније описао под бројем 334 г).

Под бр. 400. описат је род Saxifraga. Тај исти род описат је раније под бројем 156.

WWW.UNILIB.RS

Под бр. 424. ж) опусије Cuscuta major DC. (non L.), а та иста биљка описата је и под б) као Cusc. europaea L.

Под бр. 441. описат је род Cyclamen са 3 феле. А у Србији, за сада се бар зна, расту само две специје овога рода. — Под а) описати скрж (C. Neapolitanum Ten.) није никаква друга биљка до под б) описати C. hederaefolium Ait. — Да је хтео наш писац пажљивије прочитати последњу реченицу из описа C. Neapolitanum Ten. у Флори д-р С. Петровића, он неби ту збрку направио.

Под бр. 444. б) описата је Primula officinalis Jacq. а под в) Pr. suaveolens Bertol. — Оба та имена означавају једну исту биљку у нас.

Под бр. 448. Под овим бројем описује три феле кичице, а за сада је познато да у Србији расту само две. — Erythrea pulchella Fries=E. ramosissima Pers.

Под истим бројем описате су и наше Рамондије, које је наш писац описао и не узев на ум монографију тих биљака, коју је д-р Петровић С. печатао у „Гласнику срп. ученог друштва."

Под бр. 464 г.) описује Solanum miniatum Bernh. као засебну фелу. — А Sol. miniatum Bernh. у Флори околине Београда није друга биљка до S. villosum Lam. у Флори кнежевине Србије. Кад се имају биљке у руци, то се јасно види. Па и мало пажљивијим читањем описа тих биљака, у поменутим Панчићевим делима, моћи ће се приметити да су та два описа за једну исту биљку, и да су та два имена једно другом синонимна.

Под бр. 504—513. Овде понавља оно што је у „I раздељку" већ описао.

Под бр. 522. под п), р), с) описује 3 специје из рода Orobanche, које је раније под другим именима описао. Orob. pumilla Koch=O. minor Sm.; O. procera Koch=O. pallidiflora W. et. Gr. — Да је писац „Ботаничара" боље загледао стр. 189 у Панчићевом „Додатку", он јамачно не би у ову грешку запао.

Под бр. 600. а) описат је Podanthum canescens Boiss.
„ „ 603. а) описата је опет Phyteuma canescens W. K. А то су два описа и два имена за једну исту специју, види E. Boissier: Flora orientalis, tome III p. 950.

Под бр. 619 л) описује Galium divaricatum L. а то је = G. tenuissimun M. B. који је под н) описат.

Под бр. 667. описат је Phalaris arundinacea L., а под 646 описата је опет Baldingera arundinacea Dumort. Та два имена припадају једној истој биљци, па и оба описа се односе на једну исту фелу. Ну, наш писац, ваљда хотимице извртући смисао појединих реченица, изложио је описе под горњим бројевима, који представљају у неколико различите биљке. О томе види E. Boissier: Flora orientalis, tome V p. 474 а и Nyman: Conspectus итд.

Под бр. 674. описује феле из рода Phleum. Под в) описат је Phl. serrulatum Bois. (а не Bioss) а под д) Phl. Boehmeri Wib. Међу тим та оба имена означавају једну исту биљку.

Под бр. 706. тако исто, јер је Bromus scoparius L = B. confertus M. B.

Под бр. 715. б) описата је Festuca drymeja M. et K. а после описа под г) а под знаком „НЗ" описује у кратко F. montana M. B. А F. montana M. B. је = F. drymeia M. et K.

Под бр. 719. ж) описује Poa violacea Bell. по Панчићевом „Додатку", а наш је писац ту исту биљку описао раније и као Festuca (715 ж)

Под бр. 730. г) описује Potamogeton gramineus L., а под д) Pot. heterophyllus Schreb. Међу тим је Pot. gramineus L = P. heterophyllus Schreb.

Под истим бројем описује и Sagina apetala L. коју је и раније описао под бројем 111.

Под бр. 794. ф) Allium angulosum Jacq. (а не A. angulatum L) је синоним за A. acutangulum Schrad. који је под т) описат.

Под бр. 850. д) описат је Orchis fusca Jacq. а под м) Or. purpurea Huds. као две различите биљке. А оба та имена па и описа припадају једној биљној фели, а та је Or. purpurea Huds = Or. fusca Jacq.

Под бр. 924 описује Ribes alpinum L., који је раније описат под бројем 300. Тако исто понова одређује и Rhamnus alpina L., који је под бројем 124. описат.

Под бр. 983. ж) описат је Crepis tectorum L. А даље под „НЗ" наведена је друга биљка, коју је писац налазио у Јајинцима и Бањици, а то је Crepis agrestis W. K. — Та биљка, коју овај писац убраја у варијетет од Crep. tectorum, јесте Cr. virens L., а ову биљку писац наш описује под 3).

Под бр. 985. описује Trichocrepis bifida Vis, (Lagoseris bifida), а раније под бројем 976. описао је Pterotheca Nemausensis Cassin. — Оној биљци што расте у Србији право је име Lagoseris bifida K. (= Trichocrepis bifida Vis. = Pterotheca nemausensis DC.)

Под бр. 1002. Описује феле из рода Centaurea. Под ч) описује Cent. calocephala Willd. (non

WWW.UNILIB.RS

DC). а та иста биљка описата је раније под н) као Cent. atropurpurea W. K. и т. д. Бројеви 37 и 39 казују једно исто. А ставови под 99, 100, 101 са свим су излишни, јер оно о чему се у њима говори казато је раније.

4.

Г. К. Црногорац навео је у свом „Ботаничару" за многе биљке нека имена као синониме, и ако те биљке нису до сада биле описиване ни навођене под тим именима ни у једном српском раду из Флористике. Тако под бројем 117 г) описат је Lythrum bibracteata Salz., а право име ове биљке је L. tribracteatum Salzm.

Под бр. 165. По опису биљке Spergularia rubra Pers. стављен је (Lepigonum rubrum Wahlb., Arenaria rubra L., Alsine rubra Wahlb). За шта ли ће му оволики синоними, кад је горња биљка у свима српским флорама описата под именом Spergularia rubra Pers?

Под бр. 715. ж) описата је Festuca pilosa Hal. fil. (F. raetica Suter., F. poaeformis Host). Ови синоними нису ни за шта потребити. — Наш писац греши кад ову биљку описује као Festuca, те тако навалице увлачи грешке у свој састав. Панчић у своме „Додатку", а после описа Poa violacea Bell., ставио је ову напомену: „Ова је трава од већине ботаничара до скора била придружена роду Festuca, али је по најновијем монографу овога рода биљака права Poa" и т. д. Тако и Boissier: El. orientalis V 7. p. 609., Nyman: Conspectus Florae p. 836. и т. д.

Под бр. 970 а) описата је биљка Phoenopus muralis DC. уз коју су наведени ови синоними „(Lactuca muralis L.; Phoenixopus muralis Koch; Prenanthes muralis L.; Cicerbita muralis Wallr.)" — А у Nyman-у Conspectus Florae Europaeae p. 435 иза Lactuca muralis Fries. стоје као синоними ова имена: Mycelis muralis Rchb.; Mycelis angulosa Cass.; Cicerbita muralis Wallr.; Phoenixopus muralis Koch. Докле Ниман у своме делу, које садржи целокупну Флору Европе са свима синонимним именима, ставља свега четири синонима, дотле наш писац само за Флору Србије наводи 4 таква синонимна имена. Навођење толиких синонима је неоправдано, јер су на Флори Србије радили само Панчић и Петровић, а они су обојица описали горњу биљку под њеним правим именом Lactuca muralis Fries.

У „Ботаничару" су наведена многа синонимна имена и за Lactuca viminea Pr., као и за многе остале биљке, које су у овом рукопису описате.

5.

Има приличан број биљака које само у Србији расту и које као такве карактеришу Флору наше домовине. То су српске специфичности, или се неке од њих простиру и даље по Балканском Полуострву. Већину тих биљака нашао је Панчић а нешто и д-р С. Петровић. Они су тим биљкама и дијагнозе поставили и ученоме их свету приказали. Јасно је по себи, да су ти описи морали бити брижљиво и тачно узети са самих биљака. Те би описе могао променити или их допунити само онај, који је се дугогодишњим студирањем уверио да су они непотпуни или по негде нејасни. Али, наш се писац није ни мало на то обзирао, него је поједине Панчићеве описе српских биљака извртао, осакатио, а тиме и саме дијагнозе накарадио. На пример:

г. К. Црногорац у „Ботаничару" број 662 д) „Биљка од 1—2 педи; — лишће узано линеарно, дуж средине пресамићено, озго малаво, оздо рапаво; *везица* врло кратка као две ушке изнад рукавца; — *доња илевица* ободом трепљава, до половине по леђима обрасла редимичним длакама, а завршше на врло дугачким жућкастим осаћем; — *кариопса* омотана плевицом доњом, 13—15 мм. дугачка. (VI; врло много око Брестовачке Бање у Црноречкој: Додатак к флори кнежев).

Stipa Thirsa Stev. гр. (St. cerariorum Panč. *кољера* (од colare: цедити).

„Панчићев Додатак" стр. 235—236.

„Везице на лишћу врло кратке, обично две кратке ушке на дну листа (више лисног рукавца) видљиве, лишће узано линеарно, дуж среде пресамићено, по лицу доста обилато малаво, по наличју од ситних, раздалеко стојећих боцкица рапаво, плод од дуж. 13—15 м. м. плевица што плод омотава ободом трепљава, а на леђи длакама редимице стављеним, преко средине плевице не прелазећим обрасла, биљка од аршина или мања Stipa cerariorum Panč."

Напомена. За ковиље из Брестовца, што као новост предлажем, проф. Хакел из Клостернајбурга у Аустрији писао ми је да неће бити различита од кримске феле, St. Thirsa Stev., али пошто ни Хакел није имао у хербару Стевенове биљке, нити сам је ја могао из Русије да добавим, оставио сам за сада тој трави име St. cerariorum.

Тако исто и 158 х) писац „Ботаничара" описује Dianthus ambiguus Panč. овако:

„Стабљика 2—3 педи, зелена; — цвеће у гла-

Панчић у „Фл. кнеж. Србије" пише: *„Љусие*

WWW.UNILIB.RS

вице сложено са 4—8 цветова; *чаша има оздо осате љуспе*; крун. окрајак с доње стране угаситије црвено.“

испод чаше сужене у дуге осе, које стижу висину чаше; цвеће виђено по 4—8 цветова у главицу збивених и т. д.

Да покажемо како писац „Ботаничара“ произвољно излаже карактере појединих родова упоредићемо овде опис рода Echinops са описом у Панчићевој и Петровићевој Флори.

Д-р Панчић *1874* г. пише у Флори кнеж. Србије:

„Цветне главице сложене из много цветова, сваки цвет подбочен својим особеним омотачем, крунице цевасте, ободом 5 деле, перница сложена из кратких чекиња, кашто у доњем крају у венац сраслих; дуговечне биљке цвећа беличастог или плаветног и лишћа перасто дељеног или целог ободом бодљавог.“

Г. К Црногорац *1890* г. у „Ботаничару.“

„Чаша општа стоји као омотач испод цветних главица, које су састављене од главичица, окружених омотачем, који је споља састављен од чекиња а даље унутра од кобиличастих заоштрљених листића; — прашнице (5) срасле у 1 цев; — цвеће беличасто или плаветно; — лишће перасто дељено или цело, ободом бодљаво.“

Д-р С. Петровић *1882* г. у Флори окол. Ниша.

„Цветне су главице многобројне и на општој су ложи скупљене у округлу главицу, подбочену општим омотачем; а саме цветне главице такође су окружене омотачем, који је споља састављен од чекиња, а даље унутра од кобиличастих и заоштрљених листића. Круница је правилна, цилиндрична и подељена на 5 крижака. Прашнице су при основи здуљене у репељак, који је обично брадат. Ахенија је здуљена, готово обла и често длакава Перница је састављена од чекиња више или мање раширених, слободних или спојених.“

Такав је и опис биљке Menyanthes fritoliata L. под бројем 435, који у врло великој множини расте на Висини, а у „Ботаничару“ се ова локалност и не помиње- — Тако исто под 437 опис је рогобатан. — А опис биљке Arrhenantherum elatius M. K. у „Ботаничару“ (број 694) је куд и камо изостао иза описа те биљке у Панчићевој Флори. Али од свију описа у овоме саставу најинтересантнији је онај под бројем 869, којим се описује орах врло опширно, али не флористички и научно.

6.

Многи описи биљака у овом саставу не само да нису јасно и научно изведени, већ су и нетачни. Тако: под бројем 63 д) није тачно описат Erysimum comatum Panč. (а не E. commatum Panč.)

Под бр. 86 описата је Aethionema saxatile R. Br. као дуговечна биљка. Међу тим, ко је ту биљку макар један пут узабрао, знаће да је она једногодишња биљка. Оваких грешака има повише у овом саставу.

Под бр. 88 „Љуска или љушчица на оделитој петељци изнад плодника, овална, спљоштена. Lunaria L.“

Овај је став, као и други под тим бројем, нетачан. По Линеју је јасно, које биљке имају љуску а које љушчицу. А међу биљке које имају плод љушчицу спада и Lunaria па и Berteroa incana DC. (а не Farsetia. Род Farsetia састављају 3 феле, од којих у Србији ни једна не расте).

Под бр. 98. б) описата је доста опширно Cochlearia Armoracia L., а та биљка у Србији не расте. А само је са 8 речи описат рен (Cochlearia macrocarpa W. K.) који код нас расте у Макишу, на Циганлији, око Засавице, Битве, Јереза и т, д.

Под бр. 102. У опису вриска (Calluna vulgaris Salisb.) стоји „круница изгледа двојна или дупла“, а требало је рећи: врисак има 4 чашичина и 4 крунична листића, који су једнако обојени. — За тим непотребан је онај синоним Erica vulgaris L.

Под бр. 103 „Паразита без лишћа . . . . . Monotropa L.“ Ова биљка *има лишћа*, само је оно на љуспе сведено.

Под бр. 114 описује род Alsine под д) A. verna Bartl. (не L.) Од ове феле наводи наш писац а под „НЗ“ као варијетете: A. acutipetala Boiss. и Al. hirsuta Fenzl., и то без икаквог описа или бар напомене за што их сматра за варијетете. Међу тим Fenzel- ова биљка A. hirsuta је добра специја, па ју је као такву требало и описати.

Под бр. 116. При описивању Berberis vulgaris L. наш писац вели: „круница са 6 прашника, при дну са 2 жљездице или медника.“ По овоме може се мислити да у круници има свега 2 жљездице. А то није истина. Јер и Панчић, по чијим је делима овај састав рађен, пише о томе овако: „круница 6 пера, сваки листић са два медника при основи.“ А тако вели и д-р С. Петровић у својој Флори окол. Ниша. Па тако је

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и у страним Флорама. — У даљем опису те биљке вели се да она има „лишће наспрамно". Ово је на памет речено. Јер у шимширике је лишће посебно т. ј. сваки лист за себе стоји на стаблу, а у пазуху лишћа стоји 4—5 листића, који су у розету скупљени. Један од тих листића претвара се у трокраку трновиту бодљу, која је краћа од осталих листића.

Под бр. 121. а) У опису живе траве (Erodium cicutarium L.) вели се; „стабљике од **0,5** *судланице* до педи, положене или пењуће се". Стабљике ове биљке никада се не пењу уз друге предмете, јер су довољно снажне да расту усправо.

Под бр. 121. б) За Erodium ciconium L. вели да су му „прашници јалови доле трепљави." Та нису само јалови прашници доле трепљави већ су *сви прашници трепљави*. Али, да би се ово могло рећи требало је мало завирити у биљку.

Под бр. 134. Описујући род Pyrola наш писац каже: „биљке планинске, са стабљиком при дну голом, а близу корена носи розетасто лишће." А д-р С. Петровић у додатку Фл. ок. Ниша стр. 125 тај исти род обележава овим речима: „Ситне, дуговечне биљке, са лишћем скупљеним у розету, при дну наге стабљике."

Под бр. 134 в) а под „НЗ". На ову је биљку налик Pyrola chlorantha Sw., али има све делове, осим цвета, ситније и мање." А Панчић у своме додатку описује ову биљку доста опширно и то као добру Фелу.

Под бр. 158 о) За Dianthus superbus L. наш писац јако греши, кад вели „круничии окрајак широк, (бео или) ружаст, *на врху цео* (*неисецкан*), при основи обрасао" и т. д. Јер од свију наших Dianthus-a овај се разликује баш тиме што су му цветови усамљени, а окрајак круничних листића исецкан је у многе дуже или краће кришке.

Под бр. 158 х) ambiguus Panč. овако: „стабљика 2—3 педи, зелена; — цвеће у главице сложено са 4—8 цветова; *чаша има оздо осате љусие*; крун. окрајак с доње стране угаситије црвено". А Панчић, кад је ту биљку нашао, он ју је и први описао овим речима: „*Љусие испод чаше сужене у дуге осе*, које стижу висину чаше; цвеће виђено по 4—8 цветова у главицу збивених и т. д.

Тако исто није тачан ни опис D. diutinus Kit., па ни D. moesiacus Vis. et Panč.

Писац „Ботаничара" није се ни мало обазирао на тачност Панчићевих описа, него је својевољно обртао ред Панчићевих речи у реченицама, нешто је изостављао а друго непотребно додавао, а при том није хтео ни погледати на биљку, те је за то и накарадио оне кратке а тачне описе биљака у Панчићевој Флори.

Под бр. 159 г) Међу Gypsophulla-ма описата је и G. illyrica Smith. а та биљка има белеге рода Tunica те ју је и требало ставити у тај род и описати као Tunica illyrica Boiss.

Под бр. 162 ж). За Silene otites. Sm. (а не L.) вели: „кашто је цвеће диклинијско." Ретко се кад налази ова биљка са хермафродитним цветовима, већ су јој махом цветови дводоми. — За тим, у опису горње биљке узгред помиње Silene Wolgensis Spr. и Sil. densiflora d'Urr., а те су обадве биљке добре специје, и онда их је требало описати као такве.

Под бр. 162 з) За Sil. Sendtneri Boiss. не вели да је то дводома биљка.

Под бр. 162 и) У опису S. italica L., као и код неких других Фела овога рода, стапка (текафор), на коју је чаура насађена, никако и не спомиње. А стапка је један од важнијих знакова, којима се Феле овога рода једна од друге разликују.

Под бр. 162 н) описује S. nemoralis W. K. (S. splendens Bois.) али нетачно. S. nemoralis W. K. је дуговечна биљка, доње лишће је у розету скупљено, за цветања зелено а обликом је јајасто-дугуљасто и т. д.

Под бр. 162 ф). Није тачан опис ни S. longiflora Ehrh. — Доње лишће је, у ове биљке, објајасто или елиптично и поступио у дршку сужено. Текафор је дужи од чаше и т. д.

Под бр. 162 х) У опису S. paradoxa L. требало је рећи да има стапку краћу од чашице.

Под бр. 180 У опису липице (Abutilon Avicennae Gaertn.) стоји „чаурица (са 15—30 пресјека многосеменних) длакава, котураста и *дворога*, зрела црна". — Липица има плод чауру, која је подељена у више многосеменних окаца, а свако окце је завршено са две боцке. Дакле, на чаури има *два пут толико боцки колико је окаца*.

Под бр. 182. Нису потпуни описи Lavatera Thuringiaca L. као ни свију наших слезова (род Malva).

Под бр. 183. Опис под д) не односи се на Althea taurinensis DC већ припада српској биљци A. Kragujevacensis Panč.

Под бр. 187. при крају је описат, али непотпуно, Hypecoum grandiflorum Benth. Наша биљка, што расте око Ниша и у Пироту не припада овој

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

фели, већ је то нова за науку, коју је д-р С. Петровић описао под именом Hyp. pseudo-grandiflorum Petrović. Па онда је требало и описати ту биљку под овим именом.

Под бр. 203 описате су све Љубичице. Прво је описат род Viola, па је онда тај род подељен у две групе или секције а по Флори д-ра С. Петровића. На овом месту наш писац први пут приступа дељењу повећег броја биљака у секције, и ако је то у Флори Петровићевој изведено од почетка па до краја. Али, писац „Ботаничара" и овде је наишао на велику незгоду, јер у Петровићевој Флори нису описате све српске љубичице, те за то је и направљена онаква збрка са љубичицама „у Ботаничару."

Пошто је описао све феле рода Viola, које се у Петровићевој Флори налазе, наш писац остале љубичице, а из Панчићеве Флоре, овако ређа: „НЗ. Ситније и нежније љубичице у *Флори кнежевине*, по вишим брдима и планинама, ово су". . . . . и сада без икаква реда описује Viola arenaria DC.; V. pumilla Vill.; V. biflora L.; V. Grisebachiana Vis. et Panč. Ово је испод сваке критике. — Јер је писац требао и ове биљке да разреди по оним секцијама које је поставио.

V. arenaria DC.
V. pumilla Chx. ap. Vill } долазе у секц. I **Nomimium Ging.**

V. biflora L. спада у секцију II **Deschidium Ging.**

V. Grisebachiana Vis. et Panč. припада секцији **Melanium DC.**

Под бр. 297. Под овим бројем описује феле из рода Trifolium. А да би олакшао одредбу спецнја тога рода, који је у нас заступљен са 40 врста, писац је разделио у ове секције, а по боји цветних главица: „а) цвеће жућкасто; б) цвеће жуто; в) цвеће златно жуто; г) цвеће беличасто; д) цвеће бело; е) цвеће ружасто; ж) цвеће пурпурно (као жеравица црвено)."

Још је Линеј казао, у својој Philosophia botanica p. 226, да боја цвета и величина биљке нису никада стални карактери, те с тога и не треба „Ботаничар" њима да се служи, при одредби и класификовању биља, као белегама прве врсте. Па тако и јесте, јер је боја и величина и у једне исте феле врло променљива. Не обзирући се на ово, наш је писац један велики род биљака поделио у секције једино и и само по боји цветова. Па зато му постављене секције и немају никакве научне вредности.

Са свим је друкчије подељен у секције род Trifolium у Флори д-р С. Петровића, а наročito у Боасијеревој: Flora orientalis II t. p. 110—113.

Под бр. 289. Овде се описује род Potentilla са својим фелама. Због многих спецнја, које код нас расту, и тај је род поделио у ове секције: „А) цвеће бело; Б) цвеће бледо жуто; В) цвеће жуто; Г) цвеће златно жуто (затворено жуто)." Али, ове су секције основане и подигнуте на врло трошној грађи. Описи опет по неких фела јако се губе поред описа тих биљака у Флори Панчићевој или Петровићевој.

Под бр. 228. И сродније феле из рода Medicago скупљене су у секције, али су те непотпуне. Medicago denticulata Willd. јако личи на M. apiculata Willd, а писац их је у „Ботаничару" раставио са друге две феле, које стоје у даљем сродству са M. denticulata. А сем тога врло је нејасно описат M. minima Lamk.

Под бр. 231. описује феле из рода Melilotus и то под а) б) в) г). А под д) описује једну спецнју овако: „биљка са стабљикама на врху усправљеним; цвеће плаветникасто (VI; Фл. Београ.)... Melilotus procumbeus Bess. — ♂ — — — — — — (ваљада? Trigonella coerulea Sering)." Ово је врло кратак, па готово и никакав опис, а према осталим описима у овом саставу. — Она сумња нема места, јер се зна да је Mel. procumbens Bess. = Trigonella Besseriana Ser. А опет Trigonella coerulea Ser. је са свим друга биљка.

На истој страни под а) погрешио је речено, да је Trig. Besseriana Ser. то исто што и Trig. coeruela Ser. Опис који се налази под а) припада биљци Trig. Besseriana Ser. а не *ишени* (Trig. coeulea Ser.), која се код нас негује по градиницама.

Под бр. 246. описат је Lathyrus platyphyllus Retz., а других 12 спецнја из истог рода описате су раније под бројем 222. Шта ли је ова јадница згрешила нашем писцу те да је одвоји од њених друга и стави овако усамљену!

Под бр. 250. „*А.* Цвеће малобројно *у пазуху седеће*; стубић с доње стране испод врха брадат." — У Флори окол. Ниша стр. 256 стоји: „I секција Euvicia. Стубић на доњој страни испод врха брадат. Цвеће је у пазуху листа *на врло кратке петељке утврђено*, и обично има по 1—2 цвета, ређе да је више цветова у гроздове поређано." Тако пише и E. Boissier, Flora orientalis II t. p. 565: Sect. I Euvicia Vis. Flores 1—2, rarius racemosi, in axillis subsessiles etc.

Па ни секција „*Б*" није обележена тачно и потпуно.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Под бр. 372. описата је биљка Cnidium orientale Boiss. Тим именом као и описом обухваћене су две биљке: прва, коју је Панчић у Суповачким виноградима брао и коју је као Cn. apioides Lam. (Cn. Athoum Grsb.) одредио; и друга, коју је д-р С. Петровић налазио на Селичевици и описао је као Cn. orientale Boiss. Да ли биљка са та два места припада истој фели или не, о томе се за сада не може ништа поуздано рећи, јер би их требало обе у Ботаничку Градину пренети и ту их упоредити и проучити.

Под бр. 395. За Cachrys alpina W. K. вели „биљка (нешто налик на Seseli gracile).“ Јесте! али само по лишћу, па и то док је млада, а доцније не.

Под бр. 407. За Cotoneaster и за Amelanchir (408) вели да „имају плод јабучицу.“ А Панчић у својој Флори пише: да Cotoneaster има плод коштуницу са 3—5 коштица и тд. А да Aronia има плод бобицу. То исто тврди и д-р С. Петровић.

Да поменем и ово. Биљке из фам. Rosaceae описују се под бр. 282—290, 401, 411, 425, 830, 907 и т. д. За овако описивање и груписање (управо разгруписавање) биљака не може се рећи „да је концентрисано и прибрано у једну целину“. А још мање се оваким груписањем добива „тачан и сумаран поглед на Флору Србије“, као што то вели писац „Ботаничара“ у свом предговору.

Под бр. 411. описате су 38 српских ружа. . . . Руже су привукле на се пажњу многих систематичара, и неки се искључиво проучавањем тога рода биљака баве. Зато у литератури и налазимо врло различитих погледа на тај род биљака, а у систематском распоређивању многих фела тога рода разни родолози се служе и различитим знацима. А као најглавније белеге, по којима се руже дају и могу одређивати, и сродније у засебне групе стављати, јесу бодље и чекиње, јер бодље својом основом могу бити округле, дугуљасте, и т. д. Неки опет гледају на обод листића и по томе распоређују све специје тога рода. Други опет узимају жљезде по листу за особите карактере, а има и таквих који залиске прибрајају у главна обележја и т. д. — Наш писац о овоме ни мало није водио рачуна, кад је „онако распоредио и описао руже у своме „Ботаничару.“

Да споменем и ово: Панчићева Rosa Slancensis Panč., пошто је боље проучена, нашло се да припада фели R. Transilvanica Schur. Та је исправка учињена у V издању Флоре у околини Београда.

Под бр. 516. У опису рода Salvia стоји: „биљке обично *шибљичасте*, ређе зељасте, имају понајвише збабурано лишће.“ Ко познаје већину наших Salvia, никада неће смети за њих ово рећи.

Под бр. 575. а) описује Lamium longiflorum Ten. е) описује Lamium Garganicum L. } ове две биљке описате су у „Ботаничару“ као различите феле.

Међу тим то је једна иста биљка са два разна имена. Јер је Панчић држао да биљка, која расте у источној и *јужној* Србији, припада фели Lam. Garganicum L., и под тим именом он је ту биљку и описао у својој Флори. А д-р С. Петровић мислио је опет да је она биљка, што расте у јужној Србији, истоветна са талијанском фелом, те ју је с тога и описао као Lam. longiflorum Ten.

Под бр. 576. Опис биљке Ballota nigra L. није тачан, а није наведен ни њен варијетет (код неких страних писаца специја) Bal. foetida Lamk., која је у нас много обичнија биљка од B. nigra L.

Под бр. 624. Описом под овим бројем обухваћене су и „Граминеје или *праве (истоме) „травке*“ и „Циперацеје или киселе, *барске травке*“, те с тога је опис тих двеју фамилија (Gramineae и Cyperaceae) и испао онако непотпун и нетачан.

Нетачна је и одредба класка под бр. 633.

Под бр. 715 к.) описује Festuca ovina L., а као њен варијетет наводи Fest. duriuscula L. — F. duriuscula L. фела је за себе, а не варијетет од F. ovina L.

„Н З“, онај опис што је под овим знаком нити се односи на Fest. sulcata Hackel, нити на Fest. Pančićiana Hackel, јер је од обе ове биљке опис помешан. — Fest. sulcata Hackel добра је фела (види у Панчићевом додатку). А Fest. Pančićiana Hackel прво је постављена као варијетет, а сада је она подигнута на степен добре специје, јер је детаљније проучена.

Наш је писац нетачно поставио секције, у које је поразмештао 29 фела наших млечика, број 763.

Под бр. 784. „Биљке у којих је корен *луковача*, а стабљика гола и без лишћа (бик), носи на врху само 1—2 цвета са 3 прашника (Иридеје) 785.“

Ово је произвољно и са свим нетачно речено. — Перунике (Iris) имају корен *грудваст*, стабло је одевено дужим или краћим, ширим или ужим, сабљичастим лишћем и т. д. Сабљи-

WWW.UNILIB.RS

чице (gladiolus) имају корен кртоласт, лишће линеарно, сабљичасто, а цветови су у подужи грозд поређани и т. д. Ова карактеристика (у „Ботаничару“) не обухвата потпуно ни род Crocus.

Под бр. 794. описује род Allium, који је код нас заступљен са 22 феле. Специје овога рода писац овога састава груписао је по њиховој сродности у секције, али при том послу није обратио довољно пажње свима карактерним знацима, те за то и није ставио све лукове у оне секције у којима они треба да буду.

Под бр. 820 б) описата је Scilla amoena L. (Sc. cernua Red.). Овде се писац побркао те је узео две различите биљке за једну и исту фелу, па за то му је и исписани опис нетачан. Таквих грешака има и под 898 при описивању специја из рода Carex. Такав му је и број 1010 и 1036.

7.

Из неколиких ставова у „Ботаничару“ да се познати, да је писац овога састава прилично изостао иза суврсмене ботаничке систематике. Доказ је то, што се слабо користио новијом флористичком књижевношћу, а далеко је био од новијих ботаничко-систематичких дела. Примери из „Ботаничара“ то ће посведочити.

Под бр. 56 описата је биљка Erysimum austriacum Bambg. (Conringia austriaca Jacq.) Право име биљке, чији је опис исписат под овим бројем, јесте Conringia austriaca C. A. Mey. Ова биљка са још двема својим другама образују род Conringia, који се од Erysimum-а разликује тиме што има: жиг ситан и на врху главичаст, лишће срцастом основом седи на стаблу, семке су у један ред стављене, и т. д. Амо спада и Conringia orientalis Andrz, која је у овоме саставу описата као Erysimum orientale R. Br.

Под бр. 63 а) описан је Erysimum cuspidatum DC. Међу тим ова је биљка данас са још 2—3 феле издвојена у засебан род Syrenia Andrz.

Под бр 63 ж) описат је Erysimum chrysanthum Panč., а то је сада Er. carniolicum Doll. Јер кад је Панчићева биљка упоређена са Er. carniolicum Doll. и кад је била боље проучена, видело се да она припада тој старијој фели. Види: „Српска Краљевска Ботаничка Башта у Београду 1887. год.“

Под бр. 63 б) Barbarea rivularis Panč. сада је Barb. Balkana Panč., а то с тога, што је под именом B. rivularis раније описата друга биљка, за коју Панчић онда није знао.

Под бр. 91 описата је Vesicaria graeca Reut. — Панчић је испочетка држао да је наша биљка истоветна са грчком фелом, али доцније је он ову биљку пренео у Ботаничку Градину, где ју је упоредио са грчком и другим сродним фелама, и том је се приликом уверио да наша биљка није истоветна са грчком, већ да припада фели Vesicaria utriculata Lamk.

Под бр. 153 описата је Statice collina Grsb. (Goniolimon collinum Boiss). Биљка, коју је Панчић у својој флори описао као Statice collina, јесте Goniolimon Serbicum Vis. et Panč. Ова је биљка доцније — после штампања флоре и додатка — проучена у Ботаничкој Градини, и по упоређењу видело се да је наша биљка различна од Statice collina Grsb.

Под бр. 153. б) описата је Statice Armeria L., а право име те биљке је данас Armeria vulgaris Willd. — Тако исто и St. Majellensis Boiss. сада је Armeria Majellensis Boiss.

Под бр. 219 ж) описата биљка, што расте на Јевринској стени, а око Београда се вића задивљала, јесте Cytisus Laburnum L. Ова је биљка са свим различна од оне што расте око Мостара у Далмацији и на Велебићу (Cyt. Alschingeri Vis.)

Панчић је у почетку држао да је биљка са Јевринске стене истоветна са далматинско-херцеговачком фелом, и зато ју описао као Cytisus Alschingeri Vis., а у спису „Шумско дрвеће и шибље у Србији“ од *1871 год.* доцнијим проучавањем те биљке он је нашао, да наша биљка припада фели Cyt. Laburnum L., и за то ју је под тим именом и описао у Флори Кнежевине Србије, која је печатана *1874 године.*

Наш писац не води никаква рачуна о томе, које је дело раније а које позније, те да се овим последњим списима служи као изворним.

Под бр. 607 х) описује Campanula Wanneri Rochel, а ту је биљку пробао описати као Symphyandra Wanneri DC., јер је она у новије време издвојена из рода Campanula. О томе има и у Панчићевом Додатку стр. 178.

Под бр. 690 в) описује Triticum cristatum Schreb., а под в) Trit. imbricatum M. B. — Trit. imbricatum M. B. разликује се од Trit. cristatum само тиме што су му класци длакави, те га с тога неки и узимају за варијетет од Trit. cristatum Schreb., док га други опет никако и не одвајају од праве феле. Види E. Bossier; A. Grisebach; M. Nyman и др.

Под бр. 715. Род Festuca подељен је у „Ботаничару“ на одељке А, Б, В, Г. Под Г., описате су три специје, које образују писцу секцију Vulpia. А сви новији писци, па и Панчић и д-р Петровић у својим „Додацима“, издвојили су те три феле у засебан род Vulpia Gmel.

WWW.UNILIB.RS

Под бр. 866 описати су четинари. Под родом Pinus наш је писац описао: борове, јелу, смрчу па и оморику. А у данашњој ботаничкој систематици борови образују род за себе; јер имају, сем других знакова, по 2 листа скупа састављена а при основи *рукавићем* омотана. А смрча и оморика образују род Picea; јер сваки лист за себе стоји на стаблу. Јела опет припада роду Abies. За ово прво писац вели; „Расте на Копаонику особито код „Марине Воде.“ Око онога места, које Копаоничани зову „Марина Вода“, нема јеле, већ се ту виђа по гдекоја кржљава смрча, а повише има Juniperus nana L. А Равни Копаоник па до Бањског обрастао је јелом.

Наш писац погрешно наводи и она места, где оморика расте у Србији. (Види: „Шта је оморика“ у „Просв. Гласнику“ од 1889. год.).

Под бр. 1010 а) описује Carduus multiflorus Gaud. А то је погрешно, јер тај опис припада биљци Card. Pančićii Sz. bip (= Card. multiflorus Gaud. in Fl. Panč., non Gaud.) и т. д.

8.

„Ботаничар“ садржи и таквих погрешака, које су, чини ми се, намерно учињене. Исписаћу овде неколико тих хотимичних погрешака пишчевих.

Под бр. 123., описујући винову лозу (vitis vinifera), наш писац вели да она има „бобице црне, црвене, беле и т. д., са 1—2 многосемена пресјека.“ Ко год је, макар један пут, с јесени кроз шуму путовао и видео винћагу, сетиће се, да она има само гроздове са црним бобицама. А свака је та бобица подељена у 2—6 окаца, и у сваком окцу има по 1—2 семке.

После те повијуше описује Ampelopsis hederacea Michaux, (винћага, V; „по шумама са ниским и осредњим дрвећем.“) Ова биљка нигде у Србији не расте дивља, па нема је чак ни задивљале у нас. Она је пореклом из Северне Америке [1]) и тамо свакојако ваља да је има по шумама. — А откуд наше народно име североамеричкој биљци Ampelopsis-у? Тă и они, који све дрвеће не познају, знају, да наш народ винћагом зове Vitis vinifera L., коју негде зову и црном лозом за разлику од беле лозе (Clematis vitalba L).

Под бр. 132 на 18 табаку в). — За Geranium nodosum L. наведено је да расте „у *Грлац* клисури више Дервенте.“ У Панчићевој Флори кнежевине Србије, стр. 204, печатано је, да тај Geranium расте у *Грлац* клисури више Дервенте Мрачна а тесна клисура, која је од Дервенте удаљена за 2 часа хода идући уз Дрину, зове се Грлац.

Под бр. 142. Оно брдо, што је иза плота Кошутњаковог зове се: Рујево брдо а не „Крокусово.“ Види о томе: Опис врачарског среза од Богића у „Гласнику Срп. Ученог Друштва.“

Под бр. 162 описата је биљка Silene binervia L., као синоним стављена је Sil. trinervia. — Панчић у своме Додатку на стр. 116 пише ово: „Најсроднија јој је Sil. trinervia Seb. et Maur. (ne S. binervia, као што погрешно стоји у Флори кнежевине Србије стр. 116).“ Из овога се види, да је Панчић сăм исправио ону омашку која се налази у његовом ранијем делу. За што ли не хтеде ту исправку усвојити и писац „Ботаничара“ ?

Под бр. 250 Б) после описа Vicia cassubica L. почиње опис друге феле овим речима. „биљка налик на Vicia cracca; 1—2 м. висока“, и т. д. а Vicia Cracca описује много доцније.

Сличних ставова налази се повише у овом саставу.

Под бр. 250 Б). Род Ervum, који је у Флори Србије са 3 феле представљен, наш је писац спојио са родом Vicia. И то две је феле ставио под Vicia, а само је једну описао као Ervum. За што је то и тако учинио, нигде нам не каже.

Под бр. 258 о) описује Sedum caespitosum DC. (non Cav.) по Папчићевом „Додатку.“ А ту исту биљку описао је раније под бр. 257 а именом Crassula Magnolii DC. по Флори д-р С. Петровића. — Да је се мало пажљивије прочитао опис, у обе поменуте књиге, дознало би се и без биљке у рукама, да оба та описа означавају једну исту биљку, а та је Sedum caespitosum DC. (= Crassula Magnolii DC.)

Под бр. 262. „Чаша са 5 круноликих листића, који нису при дну срасли, него су један од другог потпуно одељени т. ј. до дна дељени“, и т. д. — Ово значи да је чаша једнопера и да је до дна дељена.

Панчић вели: Чаша сложена из 5, ређе 3—6 лисака (стр. 104).

Д-р С. Петровић: Чаша је састављена од 5, ређе од 3 или 6 лисака, које су кашто бојене (стр. 21).

E. Boissier: Calyx 5 rarius 3—6 sepalus sepalis saepius petaloideis. (Flora orientalis I t. p. 1).

Из овога се може видети и то, да поменути писци узимају верно описе са самих биљака, а

[1]) Ampelopsis quinquefolia R. et Schult. (= A. hederacea Michaux = Hedera quinquefolia L) описата је у почеким европским флорама, али се тамо изриком каже: да се Ampelopsis у Европи гаји, а дивљи расте само у Северној Америци, одакле је у европејске градине пренесен.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

писац „Ботаничара“ узима те описе из књига, али их исписује неверно.

Под бр. 297 к) „Epilobium Dodonaei Vill. близу Лешнице.“ А у Панчићевом „Додатку“ забележено је да та биљка расте „близу Лознице.“ Ко има право? Мора бити да је Панчић погрешно забележио место на коме је ову биљку нашао.

Под бр. 336. Панчић је нашао нову биљку на Старој Планини, коју је и описао у „Додатку“ као нову фелу за науку а под именом Heracleum verticillatum Panč. Писац „Ботаничара“ после имена ове биљке ставио је: *nova spec.* Кад се после имена неке биљке стави: *nova spec.* или *mihi* или *nobis*, то значи да је онај, који је то дело написао, први пут описао ту биљку под тим именом. Те отуда би следовало као да је Heracleum verticillatum nova spec. први пут описат у „Ботаничару.“ А то није истина.

Под бр. 581. Пошто је описао род Mentha, онда ређа феле овога рода једну за другом а без икаквог обзира на њихову сродност. После описа само неколиких фела наш писац ређа остале специје овако: „У флори околине Београда находимо ове Menthae“ и описује 4 врсте. — У „Додатку к флори кнежевине находимо ове Menthae“ и описује 5 фела. Пусто незнање! Оволико кунаторење није било потребно, јер су све српске Menthae у Панчићевом „Додатку“ лено једна за другом описате и по сродности поређане, и то све оне које су дотле биле добро проучене.

Под бр. 607. описате су 2 феле из рода Edrajanthus, а у другом ставу описат је род Campanula и под а) Camp. graminifolia L. Кад је већ усвојен тај принцип, да се неке феле издвоје из рода Companula и ставе у засебан род Edrajanthus, онда је у тај род требало уврстити и Edr. tenuifolius DC., а не остављати ову фелу у роду Campanula са, чијим је специјама врло несродна.

Под бр, 787 ж) Rumex Patientia L. — „Ову биљку култивирају и продају башчованџије као „зеље“ (код Француза: oseille) за јело.“ *Oseille* је Rumex Acetosa L. (G. Bonnier: Nouvelle Flore etc. III edit. 1891. p. 132), а та се биљка и код нас гаји, али се и дивља налази. А R. Patientia L. са свим је друга биљка.

Под бр. 910 други став, „Цвеће није на лишћу утврђено 911.“ Какве ли су то биљке, у којих је цвет утврђен на листу?

Под бр. 929, описује тополе. За *јаблан* вели: „У 100 дрвета једва да се нађе једно дрво са женским ресама.“ Панчић у своме делу: „Шумско дрвеће и шибље у Србији стр. 145. „Женске маце непознате.“ А тако као Панчић веле и и други европски дендролози (Koch, Willkomm, Lauche, и т. д).

Под бр. 929, други став а) Salix babylonica L. „мушке ресе имају у цвету један прашник.“ А Панчић у поменутом спису пише: „мушке маце непознате.“

Под бр. 1010 а) описује Carduus nutans L., а као синоним овој специји ставља Card. leiophyllus Petrović. — Др. Петровић је у своме „Додатку“ лепо и довољно јасно изложио обележја, којима се Card. leiophyllus, као добра фела, од сродних му разликује, а упоређењем биљака то се још боље опажа.

Под бр. 1038 описује „Galinsoga parviflora Cav. обично подивљала и *несносан коров код нас*“, и т. д. Ама, где то? — Galinsoga parviflora Cav. је ретка биљка у Србији, јер расте само на обали Дунава па и ту је оретка. А по где које године нема ни тамо од ње баш ни стручка.

У Коховој флори Немачке стр 683, после описа ове биљке стоји: „*nun an vielen Orten ein lästiges Unkraut.*“ Али чега има у Немачкој не мора имати и у Србији.

9.

Нисам на број срачунао све оне биљке које се налазе описате у „Ботаничару“, али сам запазио да у њему има описатих и таковић биљака, за које до сада нисмо знали да расту по Србији. То би дакле биле новине које нам „Ботаничар“ доноси. Да коју и о њима проговорим.

Под бр. 197 г), у опису Helianthemum vulgare Gaertn. стоји „круп листићи округласти, лимуно жути. ређе бели (Hel. albiflorum или Cistus apennina L.). Ова се биљка не налази поменута ни у једноме делу у коме се говори о српској Флори. А наведена је у немачким и неким другим „Флорама“, али тамо су наведена и она места на којима горња биљка расте. Писац овога састава није нашао за потребно да забележи макар једно место, где тај варијетет расте у Србији.

Под бр. 216 описат је род Lupinus, који се сади по градинама, а дивљи или задивљао нигде не расте у Србији, па с тога се и не налази описан у нашим „Флорама.“ Али, овај је род описат са своје четири феле у многим „Флорама“ Немачке, па је отуда и узет опис а без икаквог разбирања, да ли те биљке расту и у Србији, и да ли се досита оне гаје по нашим градинама у великој количини.

WWW.UNILIB.RS

Под бр. 226 а под „НЗ“ описата су или боље поменута су 4 варијетета од Lotus corniculatus L. Ни у једној српској Флори тога нема, док су у немачким Флорама сва 4 варијетета описата, па их је и наш писац отуда превео и у свој састав унео.

То исто вреди и за оне варијетете под бр. 248 Б. НЗ., 272, 278 б., 518 т), 706 н), 1037 после а) НЗ, 1040 НЗ.

Под бр. 384 описује Cicuta virosa L. — Ову биљку не помињу ни Панчић ни Петровић, али је она описата у немачким Флорама. Дакле, у Србији је ову биљку први нашао и описао г. К. Црногорац. Само је велика штета, што нам није казао и места на којима је он ту биљку брао.

Под бр. 456 описује Azalea procumbens L. „Зимзелена шибљика много по баштама негована.“ Јесте, али не у српским већ у немачким.

Под бр. 460, после описа Hyocsiamus niger L. наводи и њен варијетет H. pallidus Kit., а после засебно описује ту исту биљку под „НЗ“, где описује и H. agrestis Kit., „која расте само поред песковитих путова и по песковитим местима.“ У коме ли су крају и у коме округу та „песковита места“, на којима расту горње биљке?

Под бр. 603 в) „НЗ“ наводи варијетет Phyteuma fistulosum Rchb. као нов за Флору Србије, али не вели на коме је месту ту биљку брао. Канда је ово просто превод са немачког (Koch: Taschenb Fl. Deutschl p. 479).

Под бр. 603 г) описата је Phyteuma Michelii All. — А ево шта Панчић вели за ту биљку у својој Флори кнежевине Србије стр. 477 „Напомена. На Радочелу више Студенице и испод Градине на Мокрој Гори расте друга сродна биљка, која ваља *боље да се испита*; по дугуљастом, с једне стране оштром семену припада по својој прилици фели, која је позната под именом Phyt. Micheli Bert.“ — У „Ботаничару“ после описа те биљке, *коју* његов *писац није боље проучио*, наведени су и њени варијетети: Ph. betonicaefolium Vill.; Ph. persicifolium Hoppe.; Ph. scorzoneraefolium Vill.; али нису наведена и места на којима су брати ти варијетети у Србији. Ово у „Ботаничару“ потпуно је истоветно са 479-том страном Коховог дела „Fl. Deutschl.“

Под бр. 623 описује Fraxinus excelsior L., а друга фела јасена описата је одмах у почетку овога састава а под 16. I.

После описа „*белог јасена*“ наш писац наводи под „НЗ“ два варијетета његова, али не вели на којим местима расту. У Панчића и Петровића тога нема. А у Wagner: Illustrirte Deutsche Flora p. 539 по опису горње биљке стоји ово: In Gaerten werden mehrere Spielarten gepflegt, so die *Frax. pendula* mit haengenden Zweigen, *Frax. crispa* eine Form mit einfachen eifoermigen Blättern u. a.“ Ово је наш писац превео и унео у свој састав и не разбирајући да ли игде у нас има тих биљака.

Под бр. 706 ј) описује Festuca flavescens Bell. А та биљка расте само у Алпима.

Под бр. 719 е) описује Poa hybrida Gaud. и тврди да та биљка доиста расте у Србији. А Панчић у својој „Флори“ стр. 753 напомиње, да на Копаонику расте биљка, *која би можда била Poa hybrida Gaud.*, али он није стигао да ју проучи, те је зато и не помиње у „Додатку“ ни у „Ботаничка башта у Београду 1887.“ Писац „Ботаничара“ није ју ни видео а камо ли ту биљку потпуно проучио, па ипак је уноси у свој састав.

Под бр. 744 описује род Ulmus, а под „в) Ulm. micrantha Ehrh. (III и IV; шуме и гајеви брдовитих места: mihi.“) А у којим су окрузима те „шуме и гајеви“ писац нам не казује, и т. д.

Као нове биљке за Флору Србије у „Ботаничару“ су описате још и ове:

Montia fontana L.,
Rhinanthus minor Ehr.
Erinus alpinus L.
Calamagrostis lanceolata Roth.
Corispermum Marschallii Stev.
Calla palustris L.
Hierochloa odorata Wahlb.
Corynephorus canescens Beauv.
Euphorbia peploides Gouan.
Chrysosplenium oppositifolium L.
Rumex aquaticus L.
Hemerocallis fulva L.
Nartecium ossifragum Huds.
Narcissus poëticus L.
Aristolochia rotunda L.
Cypripedium calceolus L.
Salix viminalis L.
Spinacia oleracea L.
„ inermis Moench.
Arnoseris pusilla Gaertn.
Lactuca virosa L.
Willemetia apargioides Less.
Silybum Marianum Gaertn.
Carthamus tinctorius L.
Anthemis mobilis L.
Chrysanthemum segetum L.
Lycopsis arvensis L.
Veronica cymbalaria Bodard.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Међу овим биљкама има неколико за које се у „Ботаничару“ тврди, да расте и око Београда. Ја сумњам да је писац те биљке око Београда брао, јер да их је доиста налазио, он би бар по који стручак од тих биљака оставио у хербару друге београдске гимназије (у којој је он доста дуго службовао), те да на тај начин свакога увери, да те биљке доиста у околини Београда расту.

У „Ботаничару“ је написано да „*Narcissus poëticus L.* 826 б), овчица, бела зеленкада, расте у шуми иза „Ајдучке чесме“ у Кошутњаку и на брду иза Кравјих стаја у Топчидеру.“ Ова биљка јако милује јужније небо, те с тога и не верујем да расте на поменутим местима.

Описат је, као нова биљка за Флору Србије, и *Erinus alpinus L.* (540) На Бежировцу идући од Брзећа ка Сувом Рудишту и т. д.“ Сумњиво је да је ову биљку писац „Ботаничара“ у Србији брао, јер је то алписка биљка, а код нас нема тако високих брда као што су Алпи. А да је писац „Ботаничара“ доиста ту биљку на Копаонику нашао, он би је свакојако објавио у ботаничком одељку онога чланка, који је печатан у „Наставнику“ а под именом: „Путовање наставника и ученика II београдске гимназије по Србији 1889. године.“

Што поменух за ове две биљке вреди и за све остале, које су у „Ботаничару“ као нове за Флору Србије наведене и описате.

У овоме саставу описате су и неке баштенске биљке, али није описата велика већина од оних биљака које се у Србији по градинама и градинцама гаје. Кад је већ писац узео описивати и баштенске биљке онда је требало све такве биљке прикупити и описати, јер ни мало није оправдано то што је само неке од њих навео и описао.

10.

Видесмо да су у „Ботаничару“ описате и наведене неколике биљке, за које се до сада није знало да у Србији расту. Али у томе саставу *нису описате нити наведене многе биљке за које поуздано знамо да у Србији расту*, јер су описате у србијским Флорама. Имена тих биљака су ова:

1.	Nasturtium anceps Walhb.	Описат у Флори околине Београда, V. издање 1888. год.
2.	Arabis Gerardi Bess.	„ „ „ књежев. Србије 1874.
3.	„ Halleri L.	„ „ „ „ „ „
4.	Alyssum orientale Ard.	„ „ „ „ „ „
5.	„ Wierzbickii Heuff.	„ „ „ „ „ „
6.	Dianthus polymorphus M. B.	„ „ „ „ „ „
7.	Sagina bryoides Froebl.	„ „ „ „ „ „
8.	Prunus Laurocerasus, зеленике,	„ „ Der Kirschlorbeer in Südosten von Serbien.
9.	Saxifraga Olympica Boiss.	Описата у „Додатку“ Флори књежевине Србије
10.	Eryngium planum L.	„ „ Флори околине Београда, V. изд.
11.	Ferulago monticola Boiss.	„ „ „ књежевине Србије.
12.	Cuscuta lupuliformis Krock.	„ „ „ окол. Београда, V. изд.
13.	Linaria Nissana Petrov.	„ „ Додатку Флори окол. Ниша.
14.	Thymus montanus W. K.	„ „ Флори окол. Београда.
15.	„ collinus W. K.	„ „ „ „ „
16.	Marrubium Pannonicum Clus.	„ „ „ књежев. Србије.
17.	Iris serbica Panč.	„ „ „ окол. Београда I изд.
18.	Centunculus minimus L.	„ „ „Наставнику“ св. VI. за 1890. годину.

Сем ових има још 40 специја биљака које су нађене у Србији и које су одређене, проучене и смештене у хербаријум Вел. Школе, али већина тих биљака није до данас нигде објављена. С тога је писац „Ботаничара“ могао а и требао уврстити и те биљке међу остале и описати их у своме саставу. Ну, он то није учинио.

11.

У овоме саставу налазимо тушта и тма српских имена уз биљке, које су у „Ботаничару“ наведене и описате. Међу тим многим именима срећемо се и са неколиким од оних што су их Лазић, Вук и Панчић по народу скупили. Повише је тих имена узето из „Додатка Флори околине Ниша.“ А највише има оних имена, која се налазе у Ботаници г. К. Црногорца. Нека опет од тих биљних имена у овом се саставу први пут објављују. Ја сам слободан упознати вас са 2—3 таква имена.

Босиљак дивљи крупан -- Calamintha officinalis.
Босиљак дивљи ситан — Calamintha Acinos.
Видока шарена — Euphrasia officinalis.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Просуш — Kochia arenaria.

Просуш велики — Kochia prostrata.

Пораслица — Erucastrum elongatum и т. д.

Ја бих рекао, да наведена имена биљака (као и многа овде ненаведена) нису из народних уста покупљена. Према томе имена нису народна, већ су само својина пишчева, а дај боже, да их нико од њега не позајми! Желети је, да свакоме нашем књижевнику, особито онима који о природнинама пишу, стоје вазда на уму оне Панчићеве речи: „Немојмо претерати у ковању речи, већ дај да брижљиво збирамо и верно да бележимо.“ („Рибе у Србији“ стр. 49).

12.

Свака наука има свој особит језик. А све те речи скупа образују терминологију те науке. Па и наша Ботаника има своју терминологију, коју је Панчић створио а д-р С. Петровић донекле утврдио, јер је се и он држао Панчићевих термина при описивању биљака у својој Флори околине Ниша и другим списима. Кроз дела ових двају наших ботаничара та је терминологија стекла право да се зове: српска ботаничка терминологија, а која је прегледно изложена у Флори околине Београда стр. 2—55.

Писац „Ботаничара“ није се држао те терминологије при писању свога састава, већ је неке термине са̂м кројио, а многе је опет незгодно узајмио из хрватских књига.

Под бр. 110 у „Ботаничару“ пише: „Круничини листићи на двоје цепљени Cerastium L. Круничини листићи недељени . . . . . 111.“

Термини *цепљен* и *дељен* овде су узети као синоними и требало би да имају истоветно значење. А у Панчићевој Флори околине Београда, V издање, стоји ово на 20 стр.: *цепљен* (fissus, fidus), ако урези не иду до половине листа; *дељен* (partitus), кад урези иду даље од половине листа.

Под бр. 866. „По две четине излазе из једног рукавца.“ Нашем писцу је дакле четина и лист једно исто. Он је ваљда заборавио, да наши Горштаци четином називају гранчицу од бора, јеле, оморике и т. д., која је обрасла мноштвом листова.

Под бр. 959 „Биљке са папусом, само гдекоје су без папуса . . . . . 960.“ Перница (pappus) је снопић ситних длака или чекињица, које су међу собом паралелне или мање више дивергентне, и завршују неке плодове или семке. И онда се не сме рећи „биљке са или без папуса“, већ би требало писати: биљке, чији је плод завршен перницом и т. д.

Даље наводимо још неке термине из „Ботаничара“, а који се не налазе у ранијим делима из наше флористике. Тако: перчинић (calcar, оструга), лупине (љуска пуца на 2 лупине), дугопетељкава, са бокова бритка (спљоштена), смотава, а треба усукује, пресјек а треба окце, цвеће згомилано (124), осаћ = ртаст лист или лист завршен боцком; лишће порубљено (132); стабљика пљоштасто 4 ћошкасто; коленчаст (240); рашљика или осаћ (244); „најгорњи шлемаст или кацидаст (налик на кукуљицу, капуљицу, кациду или шлем: galea или cassis) или је продужен у један перчинић (остругу или мамузу (263); фишечић (272); водоживе биљке, сувоживе биљке (518); нерваста гредица (559); цвеће у ољвини или тулузу (625); полегле па коленчасто устају (648); класак изгледа као креслица (мала креста) или четкица за чишћење зуба (701); биљка утопљена (730); по средини уздуж пругом или павтом (785); клијавац или котиледон; тачкица или бушљичица (866); подбочен са 3 цветоликасте љуспе (868); комишка (cortex nucis juglandis); перигон је као копања цеваст (874); штрафта; приперци кратки и љускасти; чешерак; шибљаста паразита; длачаст папус; сржне зрачине (898); папус или перишан; пуне млечастог сока (358); блеђаст (983); местичаво (987); биљка куждрава; по бакчама; ћелаве=ахеније без пернице; и т. д. и т. д. Курвин град пише *Корвин* град; за Столове пише „на зап. страни Чачанског Стола“ и т. д.

На више места у место озбиљног и научног описивања наћићете право ачење, те то још више квари цео састав, који је сувише површно и олако израђен.

Натпис овога састава не одговара и његовој садржини, по којој би му пре доликовало име: Флора Краљевине Србије.

Главном Просветном Савету

у Београду

15. децембра 1891. године

на услузи

Жив. Ј. Јуришић

професор у II беогр. гимн.

Савет је одлучио: да се ови реферати усвоје, и према њима да се дело г. Црногорца не може примити за оно, за што је понуђено.

Г. г. референтима одређен је хонорар сваком по (80) осамдесет динара.

С овим је свршен овај састанак.

WWW.UNILIB.RS

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

ИЗВЕШТАЈИ
изасланика на испитима зрелости и надзорника средњих школа у 1893|4 шк. години

I. извештај надзорника Богословије, г. архимандрита Ниф. Дучића:

Господине Министре,

По вашем акту од 7. маја о. год., ПБр. 6543., походио сам испите у овдашњој Богословији и сврatио своју пажњу на све по упутку, КПБр. 6543.; част ми је поднијети Вам овај извјештај о томе.

У Богословији има у сва четири разреда ученика редовнијех 120 и ванреднијех 32.

Науке су предаване у 1893|94 школској години ове: догматично богословље, морално богословље, пастирско богословље, канонично право, св. писмо, литургика, библијска историја, историја хришћанске цркве, историја српске цркве, историја опћа, омилитика, психологија, логика, методика, физика, дијететика, љекарство домаће, пољска економија, рачун, словенски језик, руски језик, црквено и нотно пјевање.

Наставника (професора) има 7 редовнијех; 3 хонорарна; 1 предавач и 1 учитељ. Има 8 наставника који примају плату из благајнице богословске, а не раде у богословији, него у другим школама.

Уџбеника богословских нема штампанијех, него су ученици учили из аутографисанијех предмета. Професори историје хришћанске цркве и омилитике сада штампају своје уџбенике.

Успјех је из већине наука врло добар; а то је, очевидно, доказ да су се наставници брижљиво трудили. Методу, по којем су наставници предавали, нема се шта приговорити.

Али сам изненађен што један број ученика не зна правилно свој српски језик; гријеше у граматичким правилима навалице у акцентима. Исто тако гријеше и у словенском језику покрај све марљивости и практичнога метода професора тога језика. Рекоше ми, да су ученици ти неспремни ушли у богословију, а српски се језик не предаје у њој. Има ученика у III и IV разреду, који знају руски језик правилније од српскога. То је, без сумње, заслуга професора тога језика.

Наука о љекарству домаћем уврштена је у број наука у богословији у овој (1893|94) шк. години, по молби скупштине отачанственога свештеничког удружења. Опазио сам да је та наука омиљена ученицима.

Наставни програм није мијењан у току школске године, те су наставници могли без пометње предавати своје науке. Само су промијењена у половини године 3 наставника, и науке, које су предавали (пастирско богословље, омилитику, литургику, педагогику, методику, психологију, логику и словенски језик), раздијељене су и другима дате у неврijеме, те није прошло без штете по ученике.

Дисциплина је ове године прилична. Ректор и наставници свраћају на њу своју живу пажњу.

Администрација је уредна: дјеловодни протокол, главна уписница ученика, разредни дневници и архива у добром су реду.

Књижница је богословска била одавно неуређена; садашњи је књижничар брижљиво уређује по системи уређења овдашње народне библиотеке. А та је система практична. Али двије собице приземљуше, у којима је смјештено 4987 свезака, неколике мапе, глобуси и историјске слике, права су иронија на књижницу у правом смислу те ријечи.

Учила за сада има довољно.

Богословци имају своју читаоницу, која им је од користи.

И наставници су богословије установили своју читаоницу ове године, у коју набављају све домаће часописе и поједине руске и грчке.

Његово Високопреосвештенство г. митрополит Михаило доходио је на испите у Богословију и сам питао ученике из богословских наука. Његов долазак на испите и пажња, коју је свраћао на наставнике и ученике, има доброга утецаја.

На свршетку част ми је, господине министре, истаћи овдје своје скромно мишљење о унапређењу ове једине Богословије у краљевини Србији, из које се разлијева и шири у народу српском: јеванђелска наука, духовна просвјета и хришћански морал.

1. Да се без одгађања установи интернат за богословце. То иште: морал, дисциплина, духовно (свештеничко) васпитање, боље учење, навикавање богослоаца на тачно похођење цркве, црквене службе и примјеран живот.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Овако како сада наши богословци живе без интерната по кућама, где им је јевтиније, лако се могу покварити, а никако васпитати. Од такога је живота, очевидно, морална штета не само лично њима, него и народу, кад му позније буду духовни пастири и учитељи.

2. Да се установи ученички богословски фонд од редовнијех и добровољнијех прилога по примјеру фонда великошколаца, из којега би се давала припомоћ добријем а сиромашнијим ученицима, којима државна помоћ не достиже.

3. Да се што скорије сазида нова богословска зграда, јер је садашња: тијесна, трошна, влажна и убитачна по здравље ученика и наставника. Зидање нове зграде не би пало на терет држави, јер има фонд за то до 300.000 динара.

Разумије се по себи, да нову богословску зграду ваља сазидати по најновијој системи школских грађевина (интерната), у којој би и књижница заузела угледно мјесто, која се с године на годину множи.

Нову богословску зграду ваљало би подићи на мјесту гдје је сада, зато: што је близу саборне цркве и Митрополита, који је врховни надзорник богословије и наука у њој; што би богословци имали прилике да гледају свечане архијерејске службе; што би се навикавали на црквену великолепност, и што би имали прилике да гледају како се врше сви обреди наше источне православне цркве.

4. Да се наставни план за богословију од 1887. год. преради и подеси по садашњој наставној богословској потреби, јер је овај непотпун и у многом неподесан.

5. Да се по новом наставном плану израде и утврде програми из наука, које су одређене да се предају у богословији.

6. Да се методично израде уџбеници по тијема наукама и сви штампају.

7. Да сваки наставник предаје науку, у којој је стручан, и да му се другом не замењује, у којој није стручан.

8. Да се сврати већа пажња на правилност српскога језика у богословији.

9. Да се основно богословље предаје у богословији.

10. Да се боље чува авторитет богословскога професорског савјета, н. пр.: кад једногласно искључи којега ученика на свагда из богословије ит.д., тај да се опет не враћа у њу ничијом влашћу ни протекцијом; јер то понижава авторитет ректорски и професорски и слаби дисциплину и морал у богословији.

Крајња је потреба, господине министре, да се ова једина богословија у краљевини Србији уздигне на висину, с које би интенсивније свијетлила догматичном науком, јеванђелским моралом и српским родољубљем у народу и држави српској.

Добра воља и споразум с отачаственим архијерејским сабором може све учинити.

Лијепо Вам захваљујем на повјерењу којим сте ме одликовали за овај посао.

10. јула 1894. год.
у Биограду.

Понизни
Н. Дучић с. р.
архимандрит

II. Извештај надзорника београ. Учитељске Школе, г. д-ра Војислава Бакића, проф. Вел. Школе:

Господине Министре,

Према акту г. Министра од 7. маја ове год., ПБр. 6543., част ми је поднети господину Министру овај извештај о стању Београдске Учитељске Школе на крају 1893|4. школске године.

Ово је 24. година, од кад ова школа постоји, и на јесен почиње 25. школска година, те ће дакле школа до године славити 25-годишњицу свога рада и живота. До сад је свршило ову школу и полагало учитељски испит 760 учитељских кандидата; до године ће свршити око 40 кандидата, и тако ће дакле ова учитељска школа за ¼ века дати 800 спремних учитеља српској држави и српском народу, а то је готово половина укупнога броја садашњега учитељства.

Утицај ове стручне школе познаје се одавна у нашим основним школама, јер сви надзорници основних школа тврде, да се основна настава за 10—15 последњих година знатно разликује од пређашње, и да она непрестано напредује. Тај утицај био би још већи, да се и даље одржавала духовна веза између Учитељ. Школе и њених бивших питомаца и да је било сталнога стручнога надзора над основним школама.

Ну и ако је основна настава непрекидно напредовала, не може се то исто рећи и за Учитељ. Школу. Раније интернатско уређење њено беше повољно за ученике нарочито с материјалне стране; доцније повишење учења од 3 године на четири године беше корисно с наставне стране; а поновно свођење учења на три године беше штетно у наставном погледу, јер остали су исти наставни предмети, као и пређе, и они су предавани готово у истом обиму, као и онда, кад је школа имала четири разреда, те је с тога успех морао бити слабији.

WWW.UNILIB.RS

Овом су — у последње време — допринеле и чешће промене у наставничком особљу. Кад се на пр. за две школске године промене четири управитеља, а поред тога се и други наставници премештају, онда не може бити ни добре управе, ни правилне наставе, ни добре дисциплине у школи.

Тако се може разумети, за што ове школске године по неки нови наставник није довршио свој предмет по програму, за што је просечни успех ученика једва добар (што ће се потврдити и извештајем савета те школе), за што дисциплина није била најбоља (особито похођење школе и цркве), и за што има неједнакости и погрешака у вођењу школске администрације (особито у погледу на свођење изостанака и завођење оцена).

Школска зграда доста је добра за садашње прилике. Библиотека и кабинети добро су снабдевени, само би требало побринути се о том, да се и ученици више служе библиотеком.

Из горњих напомена може се видети, како би се овај завод могао поправити.

Пре свега треба подићи школу опет на четири разреда. После, треба се постарати о материјалном обезбеђењу ученика, било да се на ново заведе интернат о државном трошку, или да се примају у школу већим делом они ученици, који се могу сами издржавати, а сиромашним ученицима да се даје државно благодејање, ну тако, да се оно даје за целу годину и за цело време учења, а не само за појединa тромесечја. За тим, треба пазити на то, да буде што више сталности и непрекидности у настави и што више надзора над понашањем и владањем ученика у школи и ван школе. Најпосле, треба уклањати све, што би могло сметати правилном раду ове школе, која је — без сумње — потребна, и која је већ до сад доста помогла, те се раширила писменост у народу.

Време од 24 године довољно је, да се може оценити, да ли је овај завод користан или није, и да ли га, према томе, треба и даље одржавати или га треба укинути. Ја сам своје уверење о том већ исказао, и ја мислим, да греше они, који своје негодовање према учитељима основних школа преносе и на Учитељску Школу, јер ова школа, као и свака друга, ради по прописаном наставном плану и по одређеним програмима, а у њима нема ништа, што би било противно државним законима, и у школи нема (и не сме бити) ни једнога наставника, који би предавао или иначе говорио нешто, што се не би слагало са законом. Учитељска Школа дужна је да даје стручну спрему будућим учитељима основних школа, и она је то до сад чинила у довољној мери, јер учитељи, који су свршили ову школу, признати су у опште као спремни и способни учитељи; а ако они, доцније, не врше своје дужности, како треба, онда ту није кривица до Учитељ. Школе, него највише до надзорне власти, која преко године њихов рад никако и не надгледа, јер код нас још нема сталнога стручнога надзора над основним школама.

Не би било корисно, кад би се ова Учитељска Школа спојила с оном у Нишу (према измени закона од 1886. год.), јер нама треба бар још толико учитеља, колико их сад има, па да се приближно може извести обавезно основно школовање, као што је то законом предвиђено. Кад Швајцарска, која има 3 милиона становника, има 37 учитељ. школа, (24 мушке и 13 женских), онда за Србију, која има близу $2^1/_4$ милиона становника, за цело неће бити много 2 учитељске школе.

На послетку да поменем и то, да не би било корисно ни премештање школе у друго које место, изузев тај случај, ако би се опет завео интернат, јер у мањем месту ученици не би могли наћи добрих станова, и ту не би имали прилике, да се и ван школе образују онако као у српској престоници; а ово је важно нарочито за оне ученике, који долазе из других српских области, у којима ће они, као српски учитељи, ширити националне идеје.

Такво је моје мишљење о Београдској Учитељској Школи, коју ја и без овогодишњега надзора са свим добро познајем, јер сам у њој 18 година служио као професор и као управитељ.

Службено.
8. јула 1894. год.
у Београду.

Понизни
Д-р Воj. Бакић с. р.
овогодишњи надзорник за Београдску Учит. Школу.

III Извештај изасланика и надзорника у I београд. гимназије, г. д-ра Јов. Туромана, професора Вел. Школе:

Господине,

У које је дане испит зрелости у I. београдској гимназији држан, колико је ученика испиту приступило, с каквим су успехом испит свршили, о томе и у опште о целом току испита већ Вас је без сумње изветио управитељ гимназијски, г. Ловчевић.

Мени нека је допуштено учинити само неке напомене на сам начин испитивања, и то усменог. При овом испитивању по неки је питач смео с ума, да испит није уједно настава, па се много уплетао у одговарања ученичка, те својим примедбама и поукама испит много задржавао.

WWW.UNILIB.RS УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

На испиту из језика постоји још увек једна неуредност, на коју сам већ пре неколико година заман обратио пажњу. Та је неуредност ево у овоме. Кад је на пр. испит из језика латинског, има само по један ексемплар Цезаровог „Галског рата“, који се на испиту преводи; тај се ексемплар да ученику, и онда је дотични питач принуђен устати па стати иза леђа ученику и непрестано у књигу с њиме заједно завиривати и на превођење мотрити. Така незгодна процедура на испиту из лат. језика била је и на испиту из осталих страних језика. С тога се треба побринути, да у будуће на пр. на испиту зрелости из лат. језика има у приправности свагда бар по три ексемплара Цезаровог „Галског рата“, и то један ексемплар за експаминанда, један за експаминатора, и један за министарског изасланика. Ово исто важи, разуме се, и за испите из осталих страних језика.

Вршећи уједно надзорничку дужност био сам у првих седам разреда на испитима готово из свију предмета. На испите из свију предмета у свима разредима нисам с тога стигао, што сам у исто време имао своје испите на Вел. Школи, а уз то још председавања на испитима из језика грчког код г. Зиме.

Са ових испита у првих 7 разреда гимназијских част ми је напоменути Вам, господине министре, ове појединости.

Ја сам увек био против тога, да философска пропедевтика буде обавезан део гимназијске наставе. И на овогодишњем испиту из психологије у VII. разреду I. београ. гимназије ја сам се у томе свом убеђењу још већма утврдио. Ученици су истина добро одговарали на постављена питања наставникова, али се јасно видело, да им оно, што су одговарали, није, што'но реч, прешло in succum et sanguinem. Неки ученици одговарали су тако брзо, да се видело, да одговарају без многог мишљења и без разумевања. У гимназијама, које педагогијски свет признаје за најбоље, а то су гимназије саксонске и пруске, философске пропедевтике нема ни међу обавезним ни међу необавезним предметима. Разлоге, због којих се философска пропедевтика не учи у поменутим гимназијама, ја овде нећу напомињати. То сам једном приликом учинио у Главном Просв. Савету, и то је забележено, истина непотпуно, у „Просв. Гласнику“. Понављам и овом приликом, да би по нашу гимназијску наставу боље било, кад би се философска пропедевтика истисла из броја наставних предмета.

Напоменуо бих за тим ово. Најбоље објашњење писца ког страног јесте — као што је познато — добар српски превод тога писца. На ову истину желео бих да се наставници језика и у I. београ. гимназији и у осталим нашим гимназијама што више осврћу. Опазио сам, да се нарочито при превођењу са латинског и француског одвећ брза. Не даје се ученику при превођењу онолико времена колико је потребно за размишљање, већ се иде врло брзо напред те се на тај начин не дође до онаквог српског превода, који би колико толико био еквивалентан са оригиналом.

Најпосле ово да напоменем. На испиту из лат. и франц. језика у VII. разреду није превођено, бар у присуству мојем, са српског на та два језика. Иначе се преко године јамачно преводило, јер какво би било учење страних језика, кад не би било вежбања у превођењу на те стране језике. Јер и сувише је познато, да нико не разуме оно, што у неком смислу није кадар и начинити. „Превођење на туђ какав језик јесте у неку руку оно, што је експеримент у природњачкој настави.“

На испиту из нем. језика у поменутом разреду преводили су ученици са српског на немачки, и то из I. дела мојих „Синт. Задатака“, који су удешени за превођење на латински, а зарад вежбања у латинској синтакси. Тај поступак, да се поменути моји „Синт. Задаци“ употребљавају и за превођење на немачки, требало би препоручити свима нашим великим гимназијама једно с тога, што у овај мах немамо књиге специјално за превођење са српског на немачки удешене, а друго и с тога, што је ђаци 7. разреда имају уз граматику латинску.

У Београду 10. јулија
1894. год.

С одличним поштовањем
Јован Туроман с. р.

IV Извештај изасланика и надзорника у II београ. гимназији, г. Мих. Валтровића, професора Вел. Школе.

Господину Министру Просвете и Црквених Послова.

Уз дужност, да као министарски изасланик присуствујем на испитима зрелости, ове школске 189$^{3}/_{4}$ године, у другој београдској гимнасији, Господин Министар Просвете изволео је наложити ми, да и као надзорник средњих школа присуствујем на редовним годишњим испитима у истом заводу.

Овај други налог извршио сам по могућству, почевши првим, а завршивши двадесет петим даном месеца јуна; о чему ми је чест поднети Господину Министру извештај.

WWW.UNILIB.RS

Нисам присуствовао на испитима, који су због одласка неких наставника на прегледање учитељског рада по основним школама и из других узрока, држани концем месеца маја, те се тако мој извештај не односи на успех учињени из хемија, геологије, зоологије и историје српске; за тим из науке хришћанске, земљописа, немачког језика, рачуна и геометриског цртања у првим нижим разредима.

Са осталих испита које сам редовно посећавао, понео сам у опште пуно поверење, да су г. г. наставници у свој рад школски улагали сав труд свој и знање, и да су се паштили да радом својим не одговарају само школским прописима, но и да поглавито задовоље наставничку савест своју и истиниту оданост позиву своме.

Успех ученика, разуме се, много зависи од одзива њихова настави, од њихове воље за учење и њихова труда око школског рада, те не може у свих ученика бити подједнако добар. Но из школске тековине бољих и вреднијих ученика, из њиховог схваћаја датих им питања, из њихових одговора и решења датих им задатака, увидео сам, да је у г. г. наставника начин излагања и саопштавања био правилан и подесан.

Садржина предаванога у главном је црпена из прописаних уџбеника, и кретала се у границама прописаног програма, али је била оживљена смотреним рећањем састојака својих, па природно склопљена и заокругљена.

Овако су предавани језици — српски и страни —, рачун и матетатика, природне науке, историја општа и српске књижевности, цртање и лепо писање и вештине — певање и свирање.

Колико је могућно било, ученици су се служили прописаним штампаним књигама; иначе автографисанним табацима (минералогија, геологија, ботаника, физика) и наставничким белешкама (српска књижевност).

Основано је и пуно смисла, што је од прописаног програма и од употребе прописаних учила одступио учитељ цртања и лепог писања, г. Стева Трифуновић. Поступак његов оправдан је оним лепим успехом, који показаше ученици из ова два предмета. Наставник је с пуно разлога осврtao се на начин наставе по средњим школама у напредних држава, у којима се цртању и лепом писању признаје и даје заслужена важност као предмету, који допуњује образовање и употребљава ученика на боље схватање и кориснију примену осталих школских предмета. Цртање је предавано помоћу оних средстава, којим се ученици поучавају и утврђују у правилном гледању и схваћању, те и у природном и правилном представљању ствари. Од до сад набављених учила потекла је лепа корист по ученике. Само би ваљало за школу набавити још и она помоћна средства, која допуњују и заокругљују наставу у слободоручном цртању, пошто до сад набављени обрасци и модели тек служе на упознавање ученика основима и правилима правилног цртања. Ваља им за тим да вежбају око и руку по одабраним облицима и да уче од схваћених облика градити нове склопове и складове.

У интересу самог слободоручног цртања, у интересу школе и њеног наставника, који се вољно и живо труди око предмета свога, умољавам Господина Министра, да би изволео поклонити нарочиту пажњу слободоручном цртању у II-ој београдској гимнасији, и да би изволео учинити, да се наставнику поступно набаве сва потребна средства за даљи рад у предузетом успешном правцу. Од користи би било, да се у овом заводу изведе настава у слободоручном цртању слично настави у страним школама, да би се тако добила прилика за сравњивање успеха школског по сад прописаном начину наставе по нарочито одабраним и спремљеним обрасцима и моделима.

Велика би се заслуга стекла у нас по општу образованост, расудно и добро уређеном наставом у цртању, којим се ученичко око учи смишљеном и правилном схваћању ствари у природи и којима се у ученику развија и упућује осећај за природност, правилност, основаност и лепоту.

Исто би тако вредно било г. Трифуновића потпомоћи потребним средствима и за наставу у лепом писању, у којој се придржавао новог правца — усправног писања. Ово се писање данас сматра као повољније по ученичко здравље и као удесније за лако извођење и лакше читање. Молим Господина Министра да и том предмету изволи поклонити заслужену пажњу у корист ученика.

Пријатном и задовољавајућем утиску, који школа ова чини својим унутарњим животом и радом, доприноси и успешно неговање вештина: певања и свирања, у њој.

Наставничке подобности и лепи успеси г. Јосифа Маринковића, који су ми већ из ранијих прилика били познати, по ново су се у овој школи посведочили, те и поново заслужују признање и хвалу. Исто се тако повољно морам изразити и о успеху из свирања на виолини, који показује, како се живим и знаначким трудом ваљаног наставника, г. Дионисија де Сарно, и

WWW.UNILIB.RS

за кратко време дају постићи задовољавајући резултати.

Жалити се мора, што на певању и свирању не остају сви они ученици који се почетком школске године пријаве за учење тих вештина, но их често већи део њих у току године напушта. Држим да би корисно по питомост и веселост ученичке душе било, кад би се нашао начин којим би се ученици могли приволети да певање и свирање уче без прекида по више година. Певање и свирање зближују људе, уче их заједничком осећају и раду, развијају и тврде друштвени живот и рад.

Ваља да би се сиромашним ученицима могао набавити инструменат о школском трошку; требало би ревносне ученике награђивати о испитима, или у сведоџби ђачкој нарочито споменути похвалну истрајност и вољу при учењу вештина.

За телесно вежбање — гимнастику — није имало наставника, што је само штетно могло бити по ученике, јер су иначе били осуђени да часове школске проводе у просторијама веома неподесним по здравље.

Одређености и озбиљности у настави одговарала је и строгост у вршењу школских закона. Доприносила је лепој целини и смеру школском, да уз поуке у знањима, научи слушати и прописе о реду и дужностима. За примену строге казни дали су повода ученици с многим изостанцима од школе.

Сама школа својим средствима за наставу. — библиотеком и кабинетима — и својим просторијама за предавање и остали рад, остала је иза праведних потраживања и услова за њено успешно напредовање. Библиотека никако није снабдевена смишљено одабраним делима, ни једна струка није заступљена радовима главнијих писаца, и не показује да стоји у вези са новијим развитком својим. Библиотека на тај начин слабу корист доноси, и приморава наставнике да се на висини савремене науке и наставе одрже сопственим материјалним напрезањем.

Кабинети нити садржином својом, нити смештајем садржине доликују задатку завода, као што је гимнасија са осам разреда. Кабинете ваља све допунити, а оно што, у њима већ има и што би се још набавило за њих, ваља прегледно и поучљиво разместити у нове ормане, те тако поузданије сачувати од квара прашином и т. д. — Скученост и сиромаштина главне су белеге свију кабинета. Утисак њихов не може да уздиже ни наставника ни ученика.

Ово се последње мора нарочито рећи о школској згради, која ни спољним обликом, ни унутарњим својим распоредом и склопом не доликује племенитом и значајном раду: поучавању и васпитању младежи. Ниске и недовољно осветљене собе јамачно су велика сметња настави и руше здравље ученичко, да и не споменем онај штетни притисак на дух, што га чини мрачна и ниска просторија. Од трију зграда, у којима су размештени школски разреди, једна лицем својим иде на улицу, те предавању у њој често смета уличка врева; друга и трећа стоје у авлији, али су прозорима својим окренуте у суседну авлију, у којој се догађају призори, који одвраћају ученике од пажње на часу и дају ученицима прилике да слушају непристојности. Једна је од истих зграда још и влажна и зими готово неупотребљива.

У четвртој, старој ниској згради у авлији, налази се канцеларија управитељева и стан за послужитеље школске.

Ничега све ове зграде немају, чим би могле физички и духовно потпомоћи задатак школе. У облачне дане и зими мрачне, за тим ниске и загушљиве, не могу уздићи дух и подржавати расположење ученичко, но чине суморност и гоне на тражење свежине у слободном, отвореном ваздуху. Зграде ове ни у ком погледу за школу нису.

Озбиљност и уредност, која се опажала у свему што је рађено на испитима, распростире се и на све послове, који се тичу управљања школом и сваковрсног рада у њој: у пуном су реду све књиге, протоколи, главна ученичка уписница, дневници разредни и школска архива.

Горе у кратко изложени резултат мога прегледа рада и стања у другој београдсзој гимнасији, за годину $189^3/_4$, износи Господину Министру опаску, да су живе чињенице у школи — госп. директор и г. г. наставници — били носиоци успешна духа и живота у школском раду и поред неповољних спољних прилика. Да ових није имало, би се још лакше постигао онај лепи склад и слога, који управу школску и наставнике спаја у целину, корисну по школски смер.

За школу, обликом и распоредом својим достојна зграда, довољност у средствима за лако и успешно настављање ученика, само може бити од велике користи по општу народну образованост. Достојна школска зграда утиче на дух ученички и наставнички, помаже му појмити и придржавати значај школског рада, буди вољу на рад, диже свест и понос и даје расположењу лакости и полета. Обилност у средствима знатно олакшава лично усавршавање наставниково и саопштавање научне тековине ученицима. За ове спољности везан је велики део општег просветнога успеха.

После Божјег храма, школа треба да је прва зграда, одликована обликом и спремом, у просвећена народа.

6. јула 1894. год.
у Београду.

Михаило Валтровић с. р.

WWW.UNILIB.RS

ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ

ПИСМА ИЗ ПЕТРОГРАДА

(Изворни дописи „Пр. Гласнику“)

XVIII.

Н. Г. Помјаловски. — Његов живот. — Васпитање у семинарији. — Бубање — Батине. — Звер надзорник. — *Семинарски Листак*. — Помјаловски и хомилитика. — Свршен богослов. — Шездесете године. — Прилив нових идеја.— Борба са самим собом. — Помјаловски похађа универзитет. — Сумња у веру. — Прелазно стање — Дарвинизам примењен на друштвени живот. — Шта значи контемплација без наравствених начела. — „Теорија егоизма“ изводи Помјаловског на чистину. — Рад на друштвеном пољу. — Пролетаријат шездесетих година. — Разочараност. — Пијанство. — Смрт. — — Како се пате наши ђаци у туђини. — Јесен у Петрограду.

Какве беху школе, кроз које је пролазило старије коло руских свештеника? Није ли кривица и до наставе, што оно није стајало на висини свог позива?

Слике из бурсе[1]) Н. Г. Помјаловског даће нам најбољи одговор на то питање. Да нам буду јасније, упознаћемо се у овај мах прво са животом пишчевим.

Отац му је био гробљански ђакон на Малој Охти у Петрограду, добар човек, који га је нежно љубио. На гробљу провео је Помјаловски рано детинство. Спроводи и мртвачки сандуци, тужни звуци с опела, плач и јецање над мртвима, раке и гробови, непријатно утицаху на младу, упечатљиву душу његову. „Све ми изгледа ништаво, говори он устима свог јунака Черевањина, будући је све „пролазно и труло.“ Мене су само то учили у младости. Непрестано сам слушао о Антихристу, о скончању света и о трулежу блага земаљских... Ми смо живели крај гробља; сваке недеље виђао сам покојнике, и још тада, радозналим дечјим очима упијах се у лица њихова“. Дететом то беше здрав, побожан, смишљен малиша, који је избегавао друштво вршњака својих, проводећи најрадије читаве дане у самоћи, у пецању и веслању.

Кад му би осам година, отац га даде у александровску духовну школу да се спреми за богословију. Помјаловски поста бурсак и поче живети новим животом, страшним са кужности своје. «Сви су уверени, пише он, да је детинство најсрећније, најневиније и најрадосније доба; то је лаж: у оваком васпитању то је најопасније време, кад се је лако развратити и пропасти за навек.»

Не зна се, ко беше гори, ђаци или учитељи. У бурси влада песница; јачи бију слабије, а наставници шибају и слабе и јаке, протерујући их стотинама из школе. Духом вечног тучења толико је прожет сваки питомац, да чак и слаботиња гледа на коме би искалио пакост своју, ако не друкче, макар уједом или уштипом. Питомих обичаја нема ни за лек; оно што обичној деци служи на дику, бурсаку је на подсмех. Зато је новајлији тако тешко у том покваренom друштву: сви га бију да му истерају нежне осећаје, који красе срце дечје, да истешу из њега идеална, „опојана» бурсака, као што они веле, младића снажна, дурашна на батине и апсолутно лена.

Помјаловски се брзо приближи том узору њихову. Био је он јак од природе, па се с њим не беше шалити; бурса га начини и леним и немарним. Наставници хтедоше да му шибама протумаче тешко написане, непојмљиве уџбенике, па му учење омрзну. „Или бубај или ћеш бити бијен!“ Он је претпостављао друго првом, па зато је и проседео у другом разреду четири место две године.

А није се, да речете, имало Бог зна шта учити. „У већини духовних школа, пише Помјаловски, треба за две године проћи из веронауке 56 листића, приближно 2800 редака. За тај предмет одређено је 208 предавања, свако по два часа, т. ј. на 2800 реди долази 416 часова, бива: шест редака на предавање, а три на час. И папагај би научио, ако не за две, оно бар за четири године, што нас не могу да науче.“

Зато се батине и сипаху на њ као киша. По његову рачуну он је био *четири стотине* пута бијен, тако да се је доцније у шали питао: „јесам ли претучен или недотучен?“ Кад је огуглао, престаше га шибати и терати да клечи. „На коленима, говорио је он, израсла ми је слонова кожа, па ми је свеједно — нек ме казне колико им је воља.“ Једино га је болело, кад га суботом не пуштаху кући да се види с родбином и да одахне у слободи. То беше за њ највећа казна, која га је једино могла натерати да нешто учи.

[1]) *Бурса* значи конвикат уз богословије (семинарије) и духовне школе, где ученици имају о државном трошку потпуно издржање, т. ј. стан, храну и одело. *Бурсак* је, дакле, питомац бурсе, бива: семинарист, богослов.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Из духовне школе, где је провео осам година, прећи ће Помјаловски 1851-е у богословију. Ту је бурса живела мало пристојније: питомци добиваху чистије одело, ситију храну, а батина — само у ванредним приликама. Зато је строгост прелазила сваку меру. Пред надзорником, деспотом железне воље, који је држао сав завод у рукама, стрепили су не само ученици, већ и наставници. „Ако стојиш, а твој претпостављени тврди да седиш, то значи — седиш, а не — стојиш;“ или: „ако ти је наређено да се пећи клањаш, клањај јој се!“ — таких се правила он придржавао. Име његово беше страшило за сву богословију, јер је немилице гонио ђаке, особито развијеније. Јавно му нико није смео устати на супрот, ну тајно — радило се све њему у пркос. Пити, пушити и картати се било је строго забрањено, па баш зато су сви налазили насладе и у ракији, и у духану, и у картама. Ту се Помјаловски навикао на пијанчење. Не могав заборавити колико га је надзорник кињио, он је шкрипао зубима кадгод би га се сетио. „Чекај, говорио је он, доћи ћеш и ти на ред!“ мислећи да га изнесе у *Сликама из бурсе*, ну смрт му не даде.

Предавања беху сухопарна; поред богословских предмета, из светских наука учило се врло мало. Књижница пак била је богата само књигама духовног и научног садржаја, тако да је приповетке и журнале требало набављати крадом не само од надзорника, већ и од старијих богослова, који проказиваху млађе, да се додворе претпостављенима. Време је милело лено и монотоно, и Помјаловски, да утуче дуге дане, читао је све што му је пало шака. Студије су га мало занимале, сем логике и психологије, па и те беху сухе, основане на схоластици. Назирући лабавост у доказима њиховим, он се је дуго заносио идејом да самостално открије законе мишљења и особине душе човечје „Да би се процес мишљења, пише он, могао што боље, верније и згодније испитати, треба узети неко питање, мало осветљено, и одредивши све што нам је о њему познато из књига и из властитог претходног размишљања, разрађивати га сасвим самостално, без икаквих помоћних средстава. Мислити треба с пером у рукама; а кад су мисли стављене на хартију онако као што се у глави рађаху, написано ваља исправљати и преписивати начисто све дотле, док се не уверимо да смо готови. Све што је исправљено, преиначено и допуњено на свима листовима, показаће нам, којим је путем текла мисао наша, а неколико таких огледа открије нам, можда, и непознате законе мишљења.“

У последњим разредима питомцима беше много лакше, јер им сем старешинâ нико није стајао над главом. Да раздрма успавану бурсу, Помјаловски поче с друговима издавати рукописни журнал, *Семинарски Листак*, у недељним свескама од 3—5 табака. Први број учини најлепши утисак; чланак Помјаловског: *Оглед да се реши нерешено, а уз то и философско питање: имају ли животиње душу?* изазва опште дивљење. Насупрот разним ауторитетима, који владаху у семинарији, млади писац доказује да и животиње нису бездушне, само што је код њих душа потчињена телу, па зато и јесу неподобне за усавршавање. Сви беху убеђени да ће тај чланак учинити преврат у философији. И аутор се од њега многом надао. „Ко зна, узвикује он, можда је семинаристу суђено решити тако важно питање!“

Журнал оживи бурсу; у семинарији наста бујно, весело време. Поред писања много се играло, свирало и пило, док надзорник не уђе свему у траг. Осам најбољих ђака излетеше из школе, *Листак* престаде излазити, тишина поново завлада. Плашљивији ученици сташе опет бубати неразумљиве уџбенике; Помјаловски паде у очајање. Он је мислио да ће се око њиховог журнала прикупити ученици и из осталих семинарија, да огледају снагу и да расправе питање: какав треба да је прави богослов? Једним ударцем те лепе наде беху срушене. Место писања разних чланака, ваљало је учити херминевтику[1]). „Боље је пити,“ рече Помјаловски. Тај дан видеше га другови мртва пијана.

Из дуга времена он се поче занимати цртањем и појањем. Кад му прво не пође за руком (а за друго не имађаше слуха), шта му је било остало већ да се повуче у себе. Он поста замишљен и усредсређен. Наставници, не будући у стању запазити шта се крије у том младићу, сматраху га за глупака, који срамоти богословију. Кад се приближи време испитима, и кад другови изабраше Помјаловског да састави преглед свему што се учило из хомилитике[2]), професор се наједи.

— Зар сте изабрали тог глупака, рече он. Та тај ће све искварити!

— Опростите, ваше преподобије, он је умнији од нас свију.

— Не може бити! Ви мене да учите! То је највећи глупак.

Тако мишљење морало је увредити Помјаловског. „Чекај, хомилитико, рече он, показаћу ти ко сам!“

Баш у тај мах требало је писати домаћу радњу из тог предмета, и Помјаловски је написа по свима

[1]) Наука, која тумачи св. Писмо.

[2]) Помоћна богословска наука која тумачи теорију црквеног говорништва и историју проповедничке књижевности.

WWW.UNILIB.RS

правилима црквеног говорништва, позивајући се на оцеве св. цркве и поткрепљујући мисли наводима из св. Писма. Ничији задатак не би као његов. Други испаде још боље... Професор га позва к себи.

— Зашто не учите, рече му, кад сте тако даровити?

— Учићу.

— Учите, па ћу вам дати најбољу белешку.

— Учићу.

Наставник га прозва једанпут, и он лепо одговори, прозва га други пут, а он још лепше; чуде се другови шта му би, а професор, мислећи да му се ученик доиста поправио, престаде га испитивати. Помјаловски бацио књигу на страну, па га ни брига. Кад поново дође на њега ред да одговара, а он ни беле.

— Зашто не знате? запита га наставник.

— Глава ме је болела.

— Добићете ништицу.

— Па нека.

И опет се поче низати крај његова имена обични ред ништица. „Научив неколико задатака из хомилитике, писаше он доцније, отпех на две недеље. Натераше ме да бубам из нејасна, рђаво написана уџбеника озго до доле, уздуж и попреко, па ми се језик наби; од напрезања почеше се и мисли моје изражавати обртима из хомилитике, и дуго, дуго не могох се опростити слога њезина, док је упола не заборавих. Занимљиво беше посматрати другове пред испитом: један буба по три дана узастопце историју, други хомилитику, трећи богословље, па кад се састану, а тек један почне говорити као хомилитика, и то не само што узима из ње испорећења, фразе и примере, већ се и разговара као да из ње чита. — Јеси ли данас учио хомилитику? запитах га. — Јесам. — И види ти се, брајко, да си учио. — Боже мој, какве наказе стварах од нас! Како смо ми бубали! И ђаво би оглупео!“

Најзад дође жељени дан растанку са семинаријом. Сви свршени ђаци добише сведоџбе да су спремни за трнов свештенички пут. Помјаловски беше претпоследњи.

* * *

Напустив 1857. год. бурсу, Помјаловски се стани код своје матере удовице, под старим липама на Охти. Као полетарчету кад први пут прне из гнезда па не зна ком ће крају, тако је и њему било кад је изашао из школе. Богословско знање беше у њега слабо, световно — ништаво. „Отворам Бахманову *Логику*, пише он, и узимам Кантову теорију о представама. И ако је сва изложена у 40 редака, кад је прочитах — препразих се. Боже мој! Фразе све пријањају за зубе, термини — неспретни, финоће — недостижне!.. Не разумем!... Људи од мисли назваше Канта човеком генијалним, подигоше му споменик, штампају списе његове, читају их и бубају. И стаде Кант у ред првих покретача светског прогреса, он — полубог, он — светлост свету! Међутим, ја нисам у стању појмити ни редића из небесне лепорекости његове — е то ме боли! Зар сам толико ограничен и глуп да као свиње не могу подићи њушке своје на небо философије? Истина Бог, добио сам беспутно образовање; у мојој глави као у неком калејдоскопу замрсили су се и појмови и факти, и писмена и текстови. Знам нешто о Богу, нећу рећи да се земља држи на три кита, захватио сам нешто и из других грана научних, али све је то мутно, разбијено, без реда и система. То би требало да ме умири, ну, пре свега, понос ми не допушта признати е сам лишен мишљења, подобности вишег разумног бића; а друго, природна радозналост јако је у мени развијена као у сваком, ко је само осетио потребу у развијању. То све заједно неда ми мира, и ја, не желећи устукнути пред Кантом, не дајем одмора мозгу свом. Само се скот одбија од зида, а човек, ако му треба, развађује га, па ма и челом.“

Запитаћете, зашто да разбија зид онај, ком је вера требала показати путове истине, који двема трима речима може разагнати сваку сумњу и одговорити на свако питање? У том и јесте сва ствар, што је начин предавања у бурси улио Помјаловском неодољиву мржњу према слепом веровању у туђе речи, развив тиме урођену му тежњу за самосталним размишљањем. «Тамно ми је, тамно и тамно! узвикује он, проучив теорију Кантову. Како је тешко још не знати шта сам ја: умна глава или последњи глупак, ђакон или чиновник, или просто пролетарије, или још простије — мали велики човек? Чиме сам бољи или гори од других, срећнији или несрећнији?... Час ми се чини да сам подобан за сваки рад, а час опет, да сам јак само на речима и у маштама. Час мислим, зашто нисам анђео па да задовољим тежње своје, или мачак ил' пацов, да ни за чим не тежим, а час — оканив се виших погледа — гледам да утопим пустош душевну у чаши ракије за седам копјејака. Сећам се како сам напит уплашио једанпут све другове своје, горко јецајући што ми се недају решити тежње моје. Сви беху у чуду, сви слегаху раменима, не поимајући што се кидам толико“.

Ко се колеба, ко сумња, ко лута — није за слугу олтара Божјег. Две године требало је Помјаловском да то увиди, две године упорне уну-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

трашње борбе са самим собом, борбе очајне, јер он беше младић побожан, дубоке вере у Бога и свемоћ његову. Богословом, међу хладним семинарским зидовима, он је могао обуздавати ум свој, плашљиво узмичући пред свима, вери супротним питањима. На отвореном мору живота беше друкче: та питања даваху главну храну сувременој мисли. Из првог додира с њоме он је запазио, да слободу размишљања и слепо неверовање ауторитетима проповедају људи, чији је глас онда највише вредио, вође новог поколења, задахнутог идејама Фајербаха, Молешота, Дибуа-Рајмона, Фогта, поколења, које је поштовало само закључке, оверене стварним доказима, које је нашло у „теорији егоизма" свој морал, а у „свемоћним" природним наукама — Бога свог. То коло морало га је себи привући: он му беше сродан по главним обележјима душе своје.

Помјаловски поче слободно размишљати о верским питањима. Дан и ноћ проводио је он над књигама. „Ево је већ две године, читамо у писму његову од 1859-е, како не радим ништа друго, већ читам. Проклета бурса није ми дала никаквих убеђења, а сад их тражи где знаш."

Он је знао где ће их наћи, читајући од свију журнала најрадије *Савременика* и радујући се изласку сваке свеске његове као празнику. То је био главни „реалистички" орган. Помјаловски је жедно гутао чланке Чернишевског и Добољубова, разбирао је у њима сваки редак, размишљао ја о свакој фрази. Ту се је он сусретао са оним истим сумњама које су га мучиле, само силније и смелије израженим, а то га је утврђивало на новом путу. Родбина пак наваљиваше да га ожени, мислећи да младића, који је провео 14 година у бурси, не може чекати ништа друго, до мантија. Прва невеста, дознавши да женик пије, отказа му; другој отказа он сам, утекав с пола пута кад га опремише да је види. „За свештеника треба осећати позив у себи," одговараше он својима, предвиђајући да је близу час преврату.

У то време врата петроградског универзитета беху широм отворена; гомиле, жељне науке, стицаху се на читања. И Помјаловски дође и намери се баш на предавање професора Стасуљевича (садашњег уредника *Гласника Јевропе*) о значају библиских пророка у историји човечанског развића. Младом слушаоцу пуче пред очима: питање, које га је толико држало у недоумици, беше му сад јасно као дан. Ако је светлост, коју богословско учење баца на узвишене пророчке личности, лажна, онда је и остало сумњиво у њему. С том мишљу поче он ревносно похађати свенаучиште. У те дане, причају очевидци, Помјаловски је ишао као сумануут, нити је шта јео, нити је спавао — тешко га је било познати, толико се беше променио. „Може ли бити, питаше се он у очајању, може ли бити да је све што сам учио и око чега сам целог века главу лупао, да је све то којешта? И ја то до данас нисам знао! Зар опет да почнем од азбуке?..."

Настаде ужасна ломљава. „Знате ли, узвикује он, шта значи поштено мислити, не бојећи се главе своје, ума свог, загледати у душу своју без дволичења, а кад се чему не верује, признати да је тако и не варати се? О, то је тежак посао! Ко сам себе вара, увек је миран, али ја нећу мира вашег! У свету идеја има страшних мисли, које се врзу по глави и дању и ноћу, особито кад је човек сам, кад је све глухо унаоколо, кад се замисли и занесе, па слике расту као у сну, мисли достижу таку висину да изгледају дивље, а душа их прати дотле, док се не почнете бојати за разум свој, и не ухватите се рукама за главу."

Помјаловски је потпуно разумео куда ће га одвести те нове „страшне мисли;" он је појмио, да се ту више не тиче појединих питања, већ читавог система, који је требало из основа срушити и другим заменити. Из основа — то га је баш и болело! Он је веровао у Бога, а доба његово, погрешно схватајући задатак и границе природним наукама, и теретећи цркву гресима за које су људи одговорни, довикује му да је Бог заблуда, да је Бог зло! Он не нађе у себи довољно снаге да одбије то тврђење. И научни закључци могу се поштовати, па ипак у Бога веровати, јер је вера у Бога дело савести, а не научног доказивања. Његово време друкче је мислило, и он је пошао за њим. Нове идеје беху одвећ примамљиве.

Кад је све било срушено, Помјаловски паде у апатију. То је оно прелазно стање, кад се из рушевинама старог диже нов поглед на свет, али се још осећа да том новом недостаје душе, да му недостаје моралног закона, у чије би се име живело, борило и радило. Нема побуда да се иде напред, а натраг се не може, јер су мостови спаљени, јер је одступ пресечен.

— Зашто ниси пристао уз боље људе? пита Молотов уметника Черевањина[1]), који пије и проводи време у развратном друштву.

— Бољих људи нема на свету, одговара му овај. Један је рђав, други је бољи, трећи је још бољи; и обратно: један је добар, други је гори, трећи је још гори — и тако даље, без краја и по-

[1]) У том лицу износи Помјаловски своје погледе из тог доба.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

четка. Само најгорег и најбољег нећеш наћи. Сви су бољи и гори.

— Ипак су једни гори, а други бољи.

— Није тако.

— А јеси ли ти добар?

— Нисам!

— Онда си рђав?

— Нисам ни рђав.

— Па шта си?

— Ја сам као и сви људи, нити имам добрих страна, нити недостатака. По твом мишљењу ружа је добра, а коприва је рђава, а по мом — обадве су добре или, ако хоћеш, обадве су рђаве, а још боље: нису ни добре ни рђаве, обе су — производи земљишта... Немаш их за што ни хвалити, ни ружити.

— Је ли и тебе одгајило земљиште?

— Да шта?

— То јест, ти хоћеш да речеш, да те је средина зајела.

— Опет шупље речи! Ја сам просто производ свог земљишта, цветак, разумеш ли ме?

— Бива, ниси чак ни животиња, већ нешто ниже од ње, биљка.

— Биљка не стоји ни у колико ни више ни ниже од животиње.

— Дакле нико није крив животу твом, немаш се ни на кога потужити?

— Опет пуста реч!... Крив?... Зар је коприва крива што ју је земљиште родило? На свету није ни кривих ни невиних. Зар сам ја крив што сам се родио? Мене нису питали желим ли се јавити на свет. Зар сам ја крив што ћу умрети?... Тако исто нисам крив ни што живим... Све су то празне речи!

Тако се говори кад се кроз парче дарвинизма гледа на свет, кад се закони органског царства примењују на наравствени живот човечји. Онда је све ништаво, онда су највише друштвене идеје глупи, бесмислени изрази. „За мене, вели Черевањин, нема ништа не само позитивног, већ ни негативног, мени је свеједно! Глава ми је тако удешена да у свакој речи налазим шупљину, а у свакој појави — неку ругобу. Пре сам се кидао вичући: труд, отачаство, љубав, слобода, срећа, слава и још много лепих речи, ну још тада сам осећао да сам лагао, а сад не желим ништа сем сна, несвестице, заборава. На свету не постоји љубав, већ апетит сита човека; нема девојака, већ жена; место поезије, у животу је одвратност, досада и чама бескрајна.“

Из таког погледа нижу се други. „Ја никог не волим, исповеда се Черевањин Молотову... Ја и себе не волим... За кога да се бринем, за кога да радим? Ваљда за будућа поколења?... Још једно безумље! Често чујеш од бољих људи како они раде за будућност. — Чудновато!... Та нас онда неће бити... Хоће ли нам изрећи захвалност будуће поколење? Свакојако, нећемо је чути, јер ће нам уши запушити земља... Уосталом, оно нам неће ни бити захвално, него ће нас још и изгрдити зато што ће поћи даље од нас, зато што ће му сметати у тежњама људи старог кова, т. ј. моји и твоји вршњаци и једномишленици... На свету је такав обичај: чим син дорасте да може имати свог сина, почиње грдити оца.“

Другим речима, код људи је као и код животиња. Кад штене ојача, лаје на кују, која га је ошtенила. Оцеви даве синове, синови унуке, унуци праунуке и тако у бескрајност.

А савест? запитаћете га.

Па на што онда сила воље, већ да се заглуши бол морални? „Пред савешћу, одговара вам Черевањин, ја нисам никад затварао очи, нити сам је се бојао, нити сам се правдао пред њом. Не, ја сам јој гледао право у њушку, хладно и јетко, са стиснутим зубима. — „Хоћеш ли још?“ пита ме она. — Шта знам, можда и хоћу. — Често сам се бацао на постељу, покривајући главу јастуком тако јако да сам се скоро гушио, па кад сам и тада чуо глас њезин: „Хоћеш ли још?“ — одговарао сам у беснилу: Хоћу, баш сад хоћу!»

Кад сила воље служи на то да се заћутка грижа савести, кад све више тежње немају смисла у животу, кад је љубити свог ближњег глупо, а радити за будућност још глупље, онда ракија долази на прво, а „апетит сита човека“ на друго место. „Седиш, седиш, казује Черевањин, а чама тако навали на те, да и сам не знаш како си се нашао у крчми или у пивари. Кад искапиш чашу ракије, на једанпут подиђе те ватра, груди се широко надимљу, живот се започне... Време — лепо, новине — одличне, ракија — дивна!.. Тужне мисли оставиле те, а пиће иде по теби, расте и шири се... у глави ти магла, у крви огањ... рад си и певати и плакати и сав свет изљубити... То није маштање већ живот... Ја га осећам, скоро га пипам рукама...»

— Зашто то чиниш? пита га Молотов.

— Зато што ми се свиди.

Па радимо, дакле, само оно што нам се свиди, тим пре што се само једанпут живи. Све што је

WWW.UNILIB.RS

— на земљи је; душа је продукат чулни, па гине заједно с телом — комедија живљења свршује се потпуним ништавилом. „Положиће те на сто, вели Черевањин, а под сто — метнуће лончић с дезинфекцијом. Окадиће те тамјаном, певајући тужне химне, као што су: „Море жића“ или: „О, да чуда, како се предадосмо трулежу? Како се свезасмо са смрћу?“... Скупиће се знанци и пријатељи и почеће те целивати: ко је смелији — у уста, а ко је плашљивији — у венац на грудима твојим... Па онда?.. Кад затворе сандук заклопцем, зашарафиће га вечним шарафом мајстор вечног еснафа, гробар Иван Софронов, и спустиће тело у стан подземни... Рака... већ видим како иду, како се пужају, како миле: црви, пацови, кртице ... Кроз десет година провалиће се заклопац — све ја то знам — а кроз тридесет остаће само лубања и две кости од карлице...“

Кад се живи таким животињским животом, боље је не живети. Молотов, убеђени реалист, увиђа то, па вели свом пријатељу:

— Иди, брајко, на Њеву, па се дави! Шта да чекаш од сутрашњег дана? Зашто и сутра да живиш? Пељај!

Черевањин се нашао у забуни.

— Зашто још ниси ишчупао из душе те гадне мисли? навађује на њ Молотов.

— Нисам могао.

— Лажеш!

Черевањин подскочи мало са столице.

— Човек може све учинити, наставља Молотов. Ти ниси марио за се, па си развратио сам себе.

— Таки сам се родио.

— Треба се препородити.

— Доцкан је!

— Лажеш!

Черевањин плану, али само на тренутак, па се дубоко замисли.

— Чудновати су људи, као ти што си, рече му Молотов. Жалите што је живот кратак. Па што је краћи, тим је више побуда за живљење. Ако си уверен да се твој живот неће поновити, ваља ти га чувати; природа нам није дала много дана.

— Онда ће потпун егоизам постати основа животу.

— Егоизам рађа љубав. Кад се задовоље твоје потребе, пробудиће се у теби страсна жеља да и остале начиниш срећнима. Ти не љубиш друге зато што себе не љубиш. Ну и теби је ваљда било жао људи, помагао си им, бринуо си се за њих, сажаљевао си их?

— Самог себе било ми је жао, а више никога. Несрећа људска раздражавала ме је, не дајући ми мира; то ме је срдило, и то је све.

— У том и лежи љубав, што туђ бол постаје толико твојим болом, да ти је жао самог себе.

За Помјаловског то беше ново начело. Дуализам, делећи душу од тела, идеју од материје, вечно од пролазног, проповеда обуздавање телесних страсти ради душевног спасења. Љуби свог ближњег и твори добро да будеш праведан пред Богом и да стечеш души у рају насеље. На супрот такој наравствености, истакоше шездесете године, на основу материјалног монистичног учења, „теорију егоизма“ и „теорију слободних страсти.“ „Као што бубрези луче мокраћу, тако и мозак производи мисли, покрете и чувства“, пише Карл Фогт. Душа, дакле, није случајно унесена у тело, не лежи у њему као у неком затвору, управљајући се својим засебним законима, већ се слива с њим стално, крепко и нераскидно. У њој се јавља она иста сила која бесвесно дејствује у крвотоку, варењу и т. д. и долази до сазнања у функцијама живчаног система, а особито мозга. Апстрактан дух, вели Добољубов, не може се замислити без материјалних својстава; душа не може бити без живог човечјег организма, нити жив човечји организам без ње. Кад, дакле, нема вечног живота, љуби пре свега себе, и гледај да што *угодније* проживиш, управљајући се по слободним, јестественим побудама природе своје, а не по претписаним начелима. Љубећи себе љубићеш и ближње своје и чинићеш им добро не из бојазни да пакла не допаднеш, већ зато што ћеш *пријатније* живети на свету, ако међу твојим суграђанима буде мање мрака и заблуда, мање кривде и патње, мање суза и болова. Ради савесно и ревно, да стечеш па да постанеш независан и морално и материјално. Поштуј новац, то је државна установа. За новац можеш купити хлеба и суврмених идеја, јер се и оне на ваљају на улици, већ се продају у књигама. Егоизам научиће те ценити човечанско достојанство твоје и љуто ће те болети кад га спазиш понижено у сабрату твом. То ће те изазвати на борбу у корист његову. Егоизам рађа љубав.

Преврат у души Помјаловског беше извршен. Нове идеје дадоше му и нов поглед на свет и ново морално начело. Надати се је било да ће се тишина бар сад зацарити у души његовој. Међутим, њега чекаху још горе муке.

* * *

Одушевљеним, убеђеним радником ступио је Помјаловски у редове новог поколења. Поимајући

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

да је образовање једини начин да милијуни руског народа изађу из умне ограничености, он се записа 1860. год. у добровољне наставнике оне велике недељне школе, што беше на шлислбуршком путу. Ту се учило око 800 ђака под упутством неких 70 учитеља. „Нама је задатак, говорио је он, да их научимо само читати и писати, па ће већ то повући за собом важне последице. Научивши једног, научићемо тим начином читав пород његов, јер писмен отац неће трпети да су му деца неписмена, а кад је човек писмен, наћи ће пут сам себи.“

Обазрев се око себе, Помјаловски је увидео да интелигенција, ширилац нових идеја, не стоји на висини свог позива, да већина «нових људи“, које ће Тургењев замало крстити именом *нихилиста*, папагајски понавља разне звучне изразе, заносећи се из моде оним, чему не разуме ни смисла ни значаја. „И међу књижевницима, говораше он једном свом пријатељу, има страшних, ординарних будала... Зашто су главе у тих људи тако чудновато удешене? Истина им лежи под носом, боде их у очи, а они је брижљиво обилазе, тражећи: неће ли суштина тамо бити? Скупе се и почну говорити на задан темат: хајд, веле, да претресамо питање о еманципацији женскиња; и претресају га, и одмах се види да већина понавља само празне речи. Сви они вуку на разне стране, сви се грде и готови су појести једни друге... Гадно!»

Кад таких беше међу онима, који су се пером требали борити за нове идеје, тумачећи их и ширећи, каквих је тек морало бити међу следбеницима њиховим! Ево, па судите.

Код Черевањина пију „млади људи“. Сви су добро угрејани.

— Русија је на лажном путу! виче неки политичар.

— Узмите Енглеску за пример! прекида га други.

— Боље би било Германију, земљу филозофије, поче неки Хеглов ученик, сух и бескрајно дугачак.

— Одлази до врага! упадају му у реч остали. Германију — земљу кобасичарâ! Њима свима треба њушке поразбијати. Германија је велика пивара у Јевропи.

— А Русија је крчма.

— И ти си пијан!

— Па шта?

— Ако хоћеш да си доследан, иди с Хеглом до врага.

— Аја! Мужик је све наше уздање. Ослободите сељака, па ће он коракнути!

— А дотле, шта да се ради?

— Ништа!

— Нек ти је на здравље!

— Молим за реч, викну официр, јуначина по изгледу. Слушајте искусна човека. Ћутите и пазите!

Све заћута.

— Предлажем да се одмах, здруженом снагом, приреди скандалисим.

— Какав, какав?

— Да испребијамо кости првом човеку ког сретнемо.

— Зашто?

— Онако!

Скандалисим би одбачен већином гласова.

Молотов у чуду пита Черевањина, шта ће бити с тим људима доцније, кад их живот натера да озбиљније погледају на свет, шта ће бити с убеђењима њиховим?

— Па зар су то убеђења? одговара му пријатељ. — Они су просто нагазили. Воља им је грло дерати и деру га. Предложи ма кому од њих чиновничко место, па ћеш видети да ће одмах бацити убеђења на страну, а доцније ће се правдати, како га је гадна стварност придавила, како га је средина зајела! Каква средина, кад је он труле природе! Њихови идеали су књижни, па пливају по њима као зејтин на води. Ништа од њих неће бити. То су водени либерали! Бар да су два три сељака научили читати! Ни говорити не знају, а камо ли кога убедити. А кад којега власт ухвати, подавије реп, поплаши се, плаче и Богу се моли, не поимајући откуд та напаст на њ. Ако га другови нађу тако збуњена, па му се стану подсмевати, начини се луд и без зазора од савести своје одговара им: „Ах, господо, не смејте се, и сам знадем да сам глуп. Шта ћете кад ми Бог није ума дао.“ Лаже обешењак. Он није ни мало глуп, већ просто неће да мућне главом и да буде начисто, чему верује, а чему не верује.

На Помјаловског то је дејствовало врло рђаво. Видећи да и у животу влада бурса, да се и ту буба и понавља што се не разуме, он поче очајавати. Он је слутио да ће се покрет шездесетих година највише изјаловити баш због тог олоша, који је чинио већину напредне војске, и то га је болело. Разочараност беше прави узрок пропасти његовој; то је коначно дало маха пијанству да га погуби.

И друге околности помагаху тој гадној, у бурси запаћеној страсти да се развије у њему. У семинарији он је пио из очајања, из дуга времена или

WWW.UNILIB.RS

с добром браћом на весељу. Станив се свршеним богословом код матере, помагао је певчику на опелу, па разуме се и на даћи, ишао је с њим на разна честитања — где је опет требало пити. У универзитету пило се је немилице. Год. 1861. појавише се у *Савременику* две приповетке његове: *Мештанска срећа* и *Молотов*, и махом га подигоше у ред првих приповедача руских. Велики дар, дубоко психолошко поимање, здрав поглед на појаве савременог живота, освојише и критику и читаоце. Помјаловски доби велики хонорар, и запи се од радости тако, да су га морали у болницу однети. Сјајне подобности његове отворише му приступ у све прогресивне кругове ондашње, па чак и у неке салоне великог света. На вечерима се много говорило, али и много пило. И ту се је он показао достојним чланом оног бујног друштва, које је истрошило већи део напона свог на ракију и на женскиње. Док је он веровао у време своје, налазио је у себи снаге да се одупре пороку свом. Он је радио, морални закон живео је у њему, и то га је држало. У онај мах кад је узвикнуо: «Мени је додијало то потчишћено човечанство!« вера у савременост била је срушена, сила воље поткошена, он је постао роб страсти својој. Реалистима кова његова, који називаху љубав „апетитом сита човека,“ обично се дешавало да се страсно заљубе и тек онда да појме силу њезину. И Помјаловског не мимоиђе та чаша. Он се загледа у неку лепу девојку, ну отац чиновник не хтеде је дати за човека без места. То је био последњи удар. Једина веза, која би га можда још задржала да се не сурва у пропаст, беше раскинута у најодсуднијем часу.

Помјаловски напусти „потчишћено“ друштво, и поче проводити читаве недеље на Сенском тржишту, у средини највећег разврата, живећи у крчмама најгоре врсте, ноћујући у блудним кућама, пијући и братимећи се с калом престоничким. Кад би га пријатељи, дочувши где је, извукли из те кужне околине, долазио је к себи. Богодани дар његов мамио га је на уметничко стварање. У то време он је започео неколико дивних ствари, написао је неколико *Слика из бурсе*, које још више прославише име његово, ну ти светли периоди биваху све краћи и краћи. У мрачном душевном стању он је неколико пута покушавао убити се. Да би разагнао чаму, пио је још више, и ракија му је још више груди раздирала. Страшно и жалосно беше гледати га пијана. Он би изазивао преда се све оне који су га мучили и кињили, све непријатеље младости своје. „Проклети да сте! шапће он, гушећи се од једа. Како вас мрзим, како вас страшно мрзим! Ви отровасте сав живот мој, разбисте наде моје“. Лице му је хладно, грозно са мирноће своје, а сузе се саме лију. „У оне дане кад ме је нада на љубав оживљавала, исповеда се он песнику Полонском, нисам пио; бејах раден и весео, бејах здрав и срећан. Сад је чак и моје железно здравље оронуло, груди моје, на које сам у семинарији допуштао стати 20-огодишњем момку, сад боле и јече, као да су даскама придављене.“ Помјаловски је подлегао све јаче и јаче. Пробудив се у каквом развратном брлогу, он је осећао како је ниско пао. Онда је писао брату свом: „Владо, ја страшно пијем! Узми ме!...“ Или: „Ако не узмеш новце од мене, пропићу и душу своју. Болестан сам. Снаге немам и тешко ми је живети. Тражим заборава ма у ракије, и ако и сам разумем да ту није лека. Владо, спаси ме, јер ћу пропасти“. Периодично пијанство постаде болест његова.

У тој борби прохујаше скоро две године. „У половини септембра 1863-ће, казује његов биограф Благовјешченски, позва ме Помјаловски к себи. Он беше сумрачан и блед, и ако се усиљаваше показати се веселим. Кад ми прочита неколико глава из нове приповетке своје, замоли све домаће да изађу из собе. Остасмо сами. Помјаловски поћута неколико минута, а за тим се ухвати за главу и заплака се.

— Спаси ме, пријатељу! Спаси ме, пропадох!.. поче он молећивим гласом. Напрежем све силе ума и воље, не бих ли се отргао том пијаном животу, и не могу: као да седи неки црв у мени, точи ме и убија све доказе разума. То је болест, страшна болест, од које се човек полако распада, која га чак и до подлости доводи, а тог се највише бојим. Слушај, ако учиним нешто иоле подло, реци ми, па ћу се убити, удавићу се својим рођеним рукама!... Како да се спасем? Научи ме!

— Треба имати силу воље, одговорих му општу фразу, да га утешим. А и шта му знадох рећи кад ми се срце цепало са очајне туге његове.

— Проклета бурса исисала је из мене баш ту силу, и научила ме је пити. Мимо то, и прилике у животу беху ружне, најзад — и навика... А како би ми се још хтело живети; преда мном стоји многи рад, а и снага је ту; ако се на време не зауставим, и ње ће нестати... Тешко ми је! Научи ме шта да чиним? Или баш треба да пропаднем?..

„Његово јецање постајаше све јаче, док не пређе у грчевито дрхтање“.

Кроз неколико дана он опет доби тресавицу [1]). Привиђења овог пута беху слабија; Помјаловски их је сам пажљиво анализао, старајући се да им узрок открије. Уопште он је подносио болест ју-

[1]) Delirium tremens.

WWW.UNILIB.RS

начки, као нешто неизбежно, и само је молио пријатеље да га не остављају. „Једног вечера, прича његов биограф, био је особито жив, весео и задовољан. Са мном су седела још двојица медицинара крај постеље његове, и он нам казиваше слике из *Грађанског брака*, свог будућег романа. Још никад није говорио тако заношљиво као те вечери. Уметнички цртао нам је призоре за призорима, тако лепе, тако проосећане и замишљене до најмањих ситница, да би написао најдивније стране из свега што је дотле створио, да је нешто сео и бацио их на хартију. Он је смерао изнети невину, нешто егзалтирану девојку, коју млади, „напредни“ људи залуђују да ступи у грађански брак. „Нас клеветају, говораше он, и наша част захтева да се с младог поколења скине љага коју му наносе таки људи. Свака идеја повлачи за собом гомилу малоумних имитатора, по којима друштво суди и о оригиналима и због којих им не верује. Такима треба доказати да они нису наши, да ми не тежимо куд они».

Пет дана провео је Помјаловски у тресавици. Све му се чинило да ће умрети. Кад је дошао себи, обрадовао се је већма него икад. „Сад треба радити и радити! Сад ћу почети нов живот!“ клицаше он у радости, лањајући се пера да доврши *Поречане*, приповетку, давно обећану једном журналу. Осећао се је са свим здрав, и ако је био јако ослабео. Сутрадан појави му се на нози неки оток. Он оде у купку и нареди берберину да му метне десет пијавица. Од невештог и гора плаче — отекнуто место загноји се. Помјаловски на све то није пажње обраћао, док га јаки болови не натераше да легне у постељу. Пријатељи медицинари саветоваху му да одмах оде у клинику; он их не послуша: требало је довршити *Поречане* и почети *Грађански брак*. 3-ег октобра одвезоше га насилно. Нико није ни слутио шта је у њега; сви су држали да је то прост чир који само ваља расећи, па да зарасте. Кад професор Нарановић отвори рану, ужас обузе све присутне. Помјаловски није осећао никаких болова — дубоко у рани беше гангрена. Са бледа лица професорова он је прочитао смртну пресуду. Био је потпуно миран. Ноћу је пао у несвест, из које се више није пренуо. Умро је 5. октобра, 1863-ће, у двадесет деветој години свог кратког живота. »Његова рана смрт, пише суврмена нам критика, била је за руску књижевност губитак, који се није дао ничим надокнадити. Она је изменила даљи развој приповеци из интелигентног слоја... У Помјаловском изгубила је литература велики таленат, који би силно утицао на ту грану књижевну и дао би јој бољи правац од оног којим је ударила после смрти његове“.

* * *

Говори се да ће ђаци петроградског универзитета добити бесплатну трапезарију за сироте другове своје. Тим начином било би поможено оним бледим, изнуреним младићима, којима је глад ударила печат на чело и којих је толико у хладном северном граду.

Доиста, нема већег патника од сирота ђака у туђини. Ево шта ми прича један пријатељ:

Било је то 1887. год., у јесен. Ја дошао у Лавов, у Галицију, да продужим своје студије о пољској књижевности и да научим малоруски. После путних трошкова и исплате старих дугова, остало ми је врло мало новаца. Стезао сам се, имајући на уму да сам у туђем граду, и да ми нема ко помоћи. Из почетка ручавао сам за десет новчића (грош) у народној кухињи, коју издржаваху калуђерице. Шваље и праље, калфе и шегрти, по који богаљ и по који господин у изгњечену цилиндру беху ми другови за столом. Милосрдне сестре даваху нам чорбу, комад говеђине са зељем и повеће парче хлеба, таман толико да се кроз два часа потпуно огладни. Пред вече био сам гладан као вук. Народна кухиња издавала је само ручак, па бејах у недоумици где да вечерам. Пролазећи узаном улицом, видех сиротињу где врви у дућан с јеврејским натписом. Ушав унутра, обрадовах се. Јеврејско добротворно друштво даваше ту чај скоро забадава, па зато нас је и било више подераних него читавих. За новчић (две пр. дин.) добих велику чашу чаја, парче шећера и повећу земичку! То беше блаженство према оном што ме је чекало.

Замало, новаца са свим нестаде. Сваки дан очекивао сам помоћ од једног доброг пријатеља, али помоћи нема па нема, а мене срамота искати у зајам од она два три брата Малоруса, скорашња познаника моја. Ко зна, можда ми не би ни дали, јер и сами беху оскудни. Пољаци ме чудновато гледаху. Као једини, мало те не први, Србин, ја бејах ретка птица на тамошњем универзитету. „Шта тражи тај човек код нас?“ питаху се неповерљиво млади племићи. Докучивши да сам вере православне, закључише да од мене, „шизматика“, не може бити нико други већ главом руски агенат или уходa. Све што је православно они подводе под име руско, преносећи и своју мржњу према Москви на оне, који су једне вере с Русима. Уопште, Пољаци у Галицији одликују се крајњом ограниченошћу и само срамоте своју просвећену браћу из краљевине, то срце витешког, напаћеног народа пољског.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Свако јутро долазио је у универзитет писмоноша, и ја бих замолио ког друга да ми позајми два новчића, јер, тобоже, немам ситних да извадим писмо које ми је стигло. С тим сам проводио читав дан. Седим до подне у библиотеци и читам да ме глад мине, а у подне одем на трг и купим хлеба. Трг се онда свршавао и начет, непродат хлебац беше јевтинији. За два новчића добивао сам добар комад. Половину јео сам у подне, а половину у вече, вратив се с предавања. Тако прође неколико дана.

Католичке задушнице после Свих Светих нећу никад заборавити. То беше најстрашнији дан у мом животу. Недељу пре тога живео сам о хлебу и води, а од јуче ујутру не бејах ништа окусио.

Било је вече. Свет је јурио Личаковском улицом на гробље, да се сети својих драгих покојника. Пођох и ја са светином; ноге ми клецаху, снага ме издаваше, глад, самртна глад пратила ме је. Пред улазом поређала се гомила просјака, румених, ситих и веселих; завидео сам им, колебајући се, да ли да станем међу њих, не би ли која добра душа и мени уделила. „Ти си здрав“, шану ми неки глас, и ја уђох у гробље.

Гробови изгледаху чаралачки. Крстови утонули у зелене венце; тисуће кандила лелујају се у благом поветарцу мирне јесење ноћи. Чисто небо обасуло се сличним жишцима, па вам се чини да сте у неком дивном, јединственом храму. Сав Лавов као да је дошао у посету својим мртвима; људи иду гологлави; сви шапућу да им не покваре тихи санак. Са гробова пољских песника, који оплакиваху зао удес разапете отаџбине своје, долећу моћни, свечани звуци тужбалице народне: „С димом од пожара, кроз врелу проливену крв братску, к тебби, Боже, бије наш глас.» То омладина пева. Мелодија се диже и јечи све јаче и јаче. „Без јадања ми песме не знамо, венац трнови покрио је чело наше“. Узрујан, сетив се раскомаданог народа свог, злосрећног као што је и пољски, упутих се ужим стазама у одељења где лежи сиротиња. Ту није сјаја ни венаца; травом обрасле хумке црне се; тек по гдегде дугачак провлак жури се да изгори у подножју натрула крста.

Беше ми лакше. Празник мртвих ублажио душу моју; сузе ми полако струјаху из очију, уносећи терет са срца мог. До јуче сам роптао на сав свет, сад постах благ као јагње. Смрт ми се учини лепа, прекрасна; опријатељих се с њом и умирих се.

Враћајући се кући застадох пред ниским домом. То беше дом за подбачену, незаконито рођену децу. У осветљеној соби седе на столу неколико лепих, чисто обучених девојчица, не би ли их пролазници запазили и приложили штогод у кутију, споља постављену. Стојим и гледам. С гробља се враћа старица, сва у црном. Види се да оплакује какво лепо унуче своје, јер застаде пред прозором, погледа у дечицу сузним погледом, и машивши се шпага, уздрхталом руком баци неколико новчића у кутију. Нешто упаде унутра, а нешто се задржа споља, у куту од прореза. Старица не примети и оде. Као да ме нешто одвуче прозору. Видим, два новчића испречила се поребарке, па не могу да ућу. Очи ми се засветлеше...

— Узми! саблажњава ме неки глас. Зашто да не узмеш? Сутра прекосутра кад добијеш новаца, вратићеш десетоструко. Узми!

— То ће бити крађа, шану ми други. Зар да украдеш од тих сиротана, уврећених и Богом и људима? Бежи!

И ја утекох безобзирце.

Сутрадан новци ми стигоше.

* * *

Ево и ње, добре старице јесени! Сунцу на изласку и заласку, лака магла диже се с доља и брегова, увијајући земљу лаким, тајанственим велом. Небо се чини шире, плаветније; поглед блуди по чисту зраку и задржава се далеко, далеко на горама, црним све јаче и јаче. Свила бабина лета носи се по свежем пространству полако, нечујно као слатки снови из добрих, срећних времена. Природа изгледа као женскиње, некад дивно женскиње, чије скупљено, борама избражђено лице говори о бујној младости, проведеној на раскалашном, непрекидном пиру, у загрљају ватрена, млада љубавника. Љубав! Како се и сад мило гледају двоје ослабелих драгих: старо Сунце и остарела Земља. Њега снага издала па једва шета изнемоглим кораком по ваздушним путовима својим; жао му што није у стању загрејати драгане своје као у прве дане бујне младости, па жури да се скрије, црвено, постидно са немоћи своје. Некадашња љубавка гледа га нежним погледом, као да му вели: «Што си луд, старино!“... Запад се румени... Света тишина спушта се с неба на све што је под сводом небесним... Земља дрема у благом загрљају јесењем... Добра јесен!

На Северу није тог тихог прелаза од живота к смрти; тамо и нема јесени, као што нема пролећа; студен једним махом стегне и донесе зиму. Том огромном супротношћу човек је поражен; страшни закон нестајања излази му махом пред очи у свој оштрини својој; што је до јуче живело,

WWW.UNILIB.RS

сад је покошено; осећа се, како страшна рука неумитне смрти дејствује унаоколо.

Лишће и лишће, жуто и сухо, све лежи хрпимице на влажној земљи, све труне, и оно с високе, чупаве брезе, и оно с ниска, округла џбуна. Ветар тужно фијуче и стреса га са већ скоро оголелих грана. Да разлике у падању! Тежи лист полети стрмоглавце с висока дрвета, брзо као стрела, удари се незграпно о земљу, па ни да макне. А погледајте тамо! Заиграо листак на танкој шибљици. Како је лаган, како је сићушан! Ено га већ пада, али полако: трепери у ваздуху као устрељена птица кад последњи пут бије крилима, или као кандило кад се гаси, те дрхће пламеном. Једни листићи падају још зелени, други жути, црвеножути, а замало, док их ветар обнесе неколико пута по блатњавим стазама и сабије у какав кут, сви ће бити једнаки. На Северу је јесен — време тужних размишљања. Посматрајући је, и нехотице верујте да на свету није ништа вечно сем смрти.

Да, да! У туђини је човеку као листу, откинуту са матере гране. У овој гадној прљавој јесени ја се сећам мог Срема, оног старог, китњастог Срема и лепота његових! Јесен беше у њему не само најлепше, већ и највеселије доба годишње. Дивна Фрушка, засађена виновом лозом, донела обилат плод. Настаје берба, она весела Бранкова берба. Стотине берача и берачица хитају још пре зоре у винограде. Свуд се чује весело поцикивање. Красни напеви наших песама, час тужни као прошлост наша, час бујни као бујна нарав наша, одјекују кроз брда и теснаце. Лаки колути плавичаста дима живо се вију испод чађава котла; паприкаш кркља у њему, а боце румена вина чекају да га залију. А кад винце удари у лице, па се раздрага весела душа српска, рећају се здравице за здравицама, хори се *Многаја љета*, весеље тече као голема река. Где се још знају тако веселити као код нас у Војводини? Као да и сад чујем звонцад како умилно цинцикају с виторогих вочића, упрегнутих у тешка кола, натоварена слатким теретом. Кад точак седне у какав вагаш, густи масуљ бљузне из бурета, багрећи црну суху земљу, а возач мисли, нек се просипа; газда и онако не зна куда ће с толиким вином. Срећна, прошла времена! У вече жабице прште, ватромети сипају у зрак читаве киште светлих искрица, гајдаш свира и масно припева, младеж се хвата у коло, подскочица стиже подскочицу.

„Коло, коло свирац свира,
Нога земљу не додира...
Ао, селе босонога,
Зла ти маја до зла Бога,
Не дала ти чарапица,
Ни лаганих папучица,
Да учиниш клепа клапа —
За тобоме, душо, скапа!“

Да, да, сећам се! Бејах мало дете, кад ме отац доведе у Карловце, у гимназију. Кад бесмо Дунаву на догледу, рече ми: „Чувај га се; тај гута децу кад се купају!“ Ја сам се дивио великој реци, градосији према малим гатовима родног места мога. Па Фрушка! Тек ту се видела лепота и висина те красне горе, хранитељке гладних ђака у толиким приликама. Моја газдарица, стара нека бака, код које сам имао за осам форината и стан и храну и огрев, частила ме је увек пасуљем. Свако јутро, кад сам полазио у школу, испраћала ме је речима: „Данас ћемо жутог!“ Жути је те године био као буба родио у винограду њезину, па га је непрестано кухала, те ми беше поштено додијао.

— А како би било — белог? приметих јој бојажљиво.

— Па добро, синко, данас ћемо белог, пристајаше она великодушно.

Тако је то ишло непрестанце. Гладне браће као ја нашло се повише; свега жељни, ми бисмо се дубоко у јесен увлачили у винограде да пабирчимо оне звонцади, незреле у време бербе, и да нађемо какав гроздак, који је превидела берачица. Винова лоза изгледаше тужно; лишће, убијено је сењим мразовима, опадаше све јаче и јаче. Ну зато ако се грозд нашао, како он беше сладак: сушак, сам сушак, баш као онај из дућана. Слични чопору кад упадне у потрицу, не штеђасмо ни бразда, ни лозе, па зато виноградарима не беху мили ти гладни излети наши. То је навлачило несрећу на нас. Замислите, тек што сте после дуга тражења наишли на какав грозд и стали га у сласт пипати, облизујући се од милине, а нека незграпна рука хвата вас на једанпут за врат или за ухо. Зар може бити непријатнијег изненађења?! Док је газда корбачио једнога, остали, видећи да и њих не чека ништа боље, ударе куд који. Кад се срећно стигло кући, и пасуљ је био сладак.

Данас је Фрушка опустела; у животу њезину настала је јесен, али она црна, мртвачка јесен, после које нема пролећа. Винова лоза осушила се; нити је ко одгрће нити загрће, нити веже нити окопава. Умукоше песме и весели клици, свуда влада тужна гробовска тишина. Китњасти Срем остаде без накита; виноградари оголеше као и виногради њихови. Нико не хита поучити народ, помоћи му да изађе из те тешке, стихиске невоље, ни откуда

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ни зрака наде. Старо поколење борило се па се уморило; ако погледате на ресултате рада његова, признаћете да се борба водила правцем којим није требало. Напори на политичком пољу ништа не вреде без културна прегаоштва. Зато су наши редови тамо прорећени, зато онемоћасмо пре времена. У остарелих бораца за културни рад није ни снаге ни подобности, па бар млађи да пођу тим новим путем.

Тужно, суморно јесење!

Радован Кошутић

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Преуређење наших виших женских школа. — Министар просвете и црквених послова, актом својим од 28. дец. пр. год., ПБр. 24236., упутио је Главном Просветном Савету на оцену питање о преуређењу виших женских школа, тражећи од Савета да дâ своје мишљење о овоме: 1) како би требало уредити *вишу женску школу*, која би давала потребно *опште образовање* у мањим градовима и више образовање у већим, нарочито у престоници; 2) како би требало уредити *женску учитељску школу;* 3) у *којим местима* треба да постоје државне више женске школе, а где да буде жен. учит. школа; 4) како би требало уредити *заједничко живљење* оних ученица, које долазе из других места; и 5) шта би држава требало да учини, те да се унапреди образовање у *приватним* женским школама. Уз ово писмо послан је Главном Просветном Савету и „Пројекат закона о женској гимназији," који је израђен од наставн. савета београдске Више Жен. Школе. — За проучавање ових питања и реферовање, Глав. Просв. Савет је изабрао стручну комисију, у коју су ушли: г. *д-р Војислав Бакић*, начелник мин. просвете; г. *Јеврем А. Илић*, управитељ београдске Учит. Школе, и г. *Дим. Јосић*, професор Богословије. (Опширнији извештај по овом предмету штампаће се у своје време у „Просв. Гласнику," у одељку „Радња Глав. Просв. Савета." *Уред.*)

РАЗНИ ЗАПИСИ

„Матица Хрватска" у 1893. години. — 5. (17.) јуна ове године држана је у Загребу редовна годишња скупштина овога друштва, на којој је Матична управа поднела извештај о свом раду у години 1893. и о стању друштва у почетку 1894. године. Из тог извештаја видимо да је „Матица Хрватска" имала у години 1893. свега чланова — 10.006 (за 889 више но у г. 1892.), од којих су 1066 утемељачи („закладници") с потпуним улогом (50 и 100 форината), 352 — утемељачи, који још нису измирили сву чланарину, и 8.588 — „приносници" (улагачи), који плаћају годишње само по 3 форинте. С тога, што је одзив чланова у години 1893. био толики, да је једва достигао и број 10.000, у колико је примерака штампала сваку од својих књига за ту годину, управа је Матична одлучила попети за ову — 1894. — годину тај број на 12.000, у нади да ће толики бити и број овогодишњих чланова. Уз то је одлучено дати члановима — место прошлогодишњих осам — сада за г. 1894. *девет* књига, које ће, како се вели у извештају и како је и до сада редовно бивало, бити готове до краја ове године. — Према овако богатом одзиву хрватске читалачке публике био је и доходак Матичин (у г. 1893.) велики *35.372* фор. (близу 80.000 динара), у којој суми само чланарина за 1893. г. износи 28 278 фор.; и не само што су овим дохотком исплаћени сви трошкови у тој години (у суми 28.285 фор.), него је из њега и уложено у „Закладу за хрватске књижевнике" 1.500 фор. и унесено у *основну главницу* 5.133 фор. Ова пак „темељна главница" (основни, непокретни, капитал) износила је крајем 1893. године *25.653 фор. и 55 новч.*, осим друштвене куће, чија је вредност процењена на **90.000 форината**; још се у основну имаовину Матичину рачунају и ове 4 „закладе" (фондови): 1. „За потпору хрв. књижевн." с 3,803 фор. и 11 нов., 2. Драшковићева с 20.797 фор. и 67 новч., 3. Котурова с 4.361 фор. и 80 новч., и 4. Вебер и Ткалчевића са 7.033 фор. и 45 новч., тако да целокупни Матичин иметак — осим куће — износи замашну суму од **61.649 фор. и 58 новч.**

Одговорни уредник: *Стеван Предић.*